VILÁG PROLETÁRJAI, EGYESÜLJETEK!

TÁRSADALMI SZEMLE

A MAGYAR SZOCIALISTA MUNKÁSPART ELMÉLETI ÉS POLITIKAI FOLYÓIRATA

6

XVI. ÉVFOLYAM 1961 JÚNIUS

TARTALOMJEGYZÉK

N. SZ. HRUSCSOV: Az irodalom és a művészet új sikereihez — — 1
NEMES DEZSŐ: Az osztályharc — fejlődésünk jelenlegi szakaszán — 18
SÁNDOR JÓZSEF: Pártunk szervezeti fejlődésének néhány kérdése 37
CSAPÓ LÁSZLÓ: A kapitalizmus általános válságának új szakasza 48

SZEMLE

A szövetkezeti gazdálkodás megszilárdulása első szövetkezeti megyénkben (DR. MARKÓ LAJOS) — — — — — — — — — — — 68
Család és iskola együttműködése a nevelésben (ORTUTAY ZSUZSA) 78

NEMZETKÖZI SZEMLE

A Francia Kommunista Párt XVI. kongresszusa (BERNARD COURET) 86
Új viszonyok, új emberek teremtője (VADÁSZ FERENC) — — — 96
A román kommunisták négy évtizedes harca (SZÁNTÓ JENŐ) — — 104

KRITIKA ÉS KÖNYVISMERTETÉS

A magyar Tanácsköztársaság állama és joga (DR. ANTALFFY GYÖRGY) — — — — — — — — — — 114
S. Vincze Edit: A Magyarországi Szociáldemokrata Párt megalakulása és tevékenységének első évei (SIMON PÉTER) — — — — — 121

Szerkesztőség: Budapest, V., Árpád u. 12. Tel.: 124—475

Kiadja a Kossuth Könyv- és Lapkiadó Vállalat.

Kiadóhivatal: VI., Révay utca 16. Telefon: 116—660*

Terjeszti a Magyar Posta.

Előfizethető a Kossuth Kiadó megyei és kerületi kirendeltségeinél, csekkszámlaszám 01915003, a Posta Központi Hírlap Irodánál (Bp. V., József nádor tér 1.) és bármely postahivatalnál. Előfizetési díj negyedévre 8,— Ft, félévre 16,— Ft, egész évre 32,— Ft. Csekkszámlaszám: egyéni 61218, közületi 61066, vagy átutalás a MNB. 8. sz. folyószámlájára. Lapunk régebbi példányai kaphatók a Posta Központi Hírlapiroda újságboltjában: Budapest, V., József Attila u. 3.

Az utolsó kézirat nyomdába érkezett: 1961. június 5.

Megjelent 34.100 példányban Felelős kiadó: Vass Henrik

613216 2 — Zrínyi Nyomda, Budapest

TÁRSADALMI SZEMLE
A MAGYAR SZOCIALISTA MUNKÁSPÁRT ELMÉLETI ÉS POLITIKAI FOLYÓIRATA
XVI. ÉVF. 6 SZ. BUDAPEST 1961. JÚNIUS HÓ

Az irodalom és a művészet új sikereihez

N. SZ. HRUSCSOV

Rövidített összefoglalás a szovjet értelmiség képviselőivel 1960. július 17-én rendezett találkozón, az OSZFSZK írónak és zeneszerzőnek tiszteletére rendezett fogadásokon elhangzott beszédekből.

Kedves barátaim! Találkozóink jó hagyománnyá válnak. Örömmel állapíthatjuk meg, hogy találkozónkon itt láthatjuk valamennyi szövetségi és autonóm köztársaság népeinek képviselőit, a szovjet értelmiség színe-javát.

Sok beszéd, felköszöntés, jókívánság hangzott el ma már itt körünkben. S mindezekből a beszédekből egy motívum csendült ki: mindannyiunknak úgy kell dolgoznunk, hogy minél nagyobb eredményeket érjünk el. Ez a legfontosabb. Az elvtársak közül néhányan emlékeztettek három évvel ezelőtt itt lezajlott találkozónkra.

Emlékeznek még arra, hogy milyen idő volt akkor: villámlott, dörgött, zuhogott az eső. Amikor az elvtársak ezt most szóvá tették, nyilván arra céloztak, hogy nemcsak odakint villámlott, nemcsak az ég dörgött. Akkoriban hosszas, nyílt és — mi tagadás — éles vitákat folytattunk az irodalom és a művészet fejlesztésének legégetőbb problémáiról.

S jó is, hogy villámlott. Egy-egy villám fényt derített mindazokba a zugokba és zugolyokba, amelyektől az ijedősek annyira rettegtek. A dörgéstől felocsúdott egyik-másik nagyothalló, s így meglátta és megértette az országunk életében az SZKP XX. kongresszusa után végbement nagyszerű új átalakulásokat. A zuhogó eső elmosta mindazt a hordalékot, amely egyes eszmeileg éretlen embereket gátolt a valóság helyes meglátásában. Mindez felfrissítette az embereket, fellélegezhettek, s így zavartalanabbul alkothattak és harcolhattak.

Az emberek élete általában harc; harc nélkül nincsen élet. Az embernek, amint megjelent a földön, harcolnia kellett a létéért.

A bibliai legendák szerint Ádám és Éva voltak az első emberek, akiket isten arra kárhoztatott, hogy harccal szerezzék meg mindennapi kenyerüket. S ebben a tekintetben, mondhatni, folytatjuk Ádám és Éva művét. *(Vidám élénkség. Taps.)*

A napjainkban, a történelem mai szakaszában ránk háruló feladatokról szólva elmondhatjuk, hogy feladatunk: harcolni az emberek boldogságáért, anyagi és szellemi életük feltételeinek megjavításáért, az ember minden adottságának és képességének kifejlesztéséért.

Nem tudom, mennyire fejezi ki pontosan gondolatomat, de azt mondanám, hogy most egy nagy hadjáratban vagyunk, előrenyomulunk a kommunizmus felé. Ez a nagy hadjárat Lenin korában indult meg. Ő, a mi nagy tanítónk, bontotta ki az új társadalomért vívandó harc zászlaját, ő mozgósította a népet a szocialista forradalomra, ő alakította meg és nevelte a kommunista pártot, amely aztán magára vállalta a nép szervezésének feladatát, hogy ez az új társadalom diadalra jusson. A mi felfogásunk, az egész nép felfogása szerint a kommunista társadalom minden ember jobb életével egyértelmű. Hiszen mindenki jobb életre vágyik. A madár is ízletes falatot keres fiókáinak. Nála ez az önfenntartás ösztöne, az utódokról való gondoskodás. Ám az emberek éppen abban különböznek a madaraktól és az állatoktól, hogy tudatos munkával maguk teremtik meg jobb életük feltételeit. Az emberek rendelkeznek azzal a képességgel, hogy megismerjék a társadalmi fejlődés törvényeit, s ezek alapján előre lássák a jövőt, kidolgozzák és végrehajtsák a társadalom átalakításának terveit. Ezt nevezzük a jövőért folytatott harcnak.

A kommunizmus olyan társadalom, amelyben valamennyi ember szabad és egyenlő. De hogy ezt az egyenlőséget megvalósíthassuk, meg kell teremtenünk hozzá a szükséges feltételeket. Mit is jelent tulajdonképpen az emberek egyenlősége? Annak idején a burzsoázia a feudalizmus elleni harcában kitúzte a szabadság, egyenlőség és testvériség jelszavát. S hogy festett ez a valóságban? Úgy, hogy a nem nemesek harcoltak a nemesek ellen a jogegyenlőségért, hogy a kereskedők és iparosok harcoltak a bárók, a grófok és a hercegek ellen. Ez a harc nem a dolgozók jogaiért folyt. Mi, kommunisták valódi egyenlőséget akarunk a dolgozók számára, valamennyi ember számára. Az emberek igazi egyenlősége és igazi szabadsága el sem képzelhető olyan társadalomban, amelyben a termelési eszközök magántulajdonban vannak, ahol gazdagok és szegények, munkáltatók és dolgozók, kizsákmányolók és kizsákmányoltak vannak. Ezért harcolunk a kommunizmusért, egy olyan társadalomért, amelyben minden termelési eszköz össznépi tulajdonban van, amelyben az emberek képességeik szerint fognak dol-

gozni és szükségleteik szerint részesülnek a javakból. Csak ebben a társadalomban lehetséges tényleges szabadság, az összes emberek boldog élete. A kommunizmus a legjobb, a legnemesebb társadalom, amelyet ember megalkothat. Az ilyen társadalom megteremtése az a nagy cél, amelyért Kommunista Pártunk egész tevékenysége során harcol, ez az értelme egész életünknek. *(Taps.)*

Elvtársak! Nézetünk szerint belpolitikailag és nemzetközileg jól állunk. Képletesen szólva országunk, fejlődése során, meredek hegyeket mászott meg és nagy magasságba ért. De ez, úgy mondhatnám, nem az utolsó magaslat utunkban: még feljebb kell jutnunk. Ám az, amit a szovjet nép eddig kivívott, létrehozott, nagyságával máris lenyűgözi a becsületes embereket az egész világon.

Hivatalból gyakran akad dolgom külföldiekkel. Nemrégiben elbeszélgettem az amerikai kereskedelmi flotta tengerészeinek szakszervezeti küldöttségével, amelyet Curran úr vezetett. Annak idején találkoztam vele San-Franciscóban. A beszélgetés során elmondtam a küldöttségnek, milyen ütemben fejlődik gazdaságunk. A többi között utaltam arra, hogy ebben az évben 65 millió tonna acélt termelünk, a jövő évben pedig körülbelül 71 millió tonnát. Az Egyesült Államok acéltermelése az idén mintegy 85—90 millió tonna lesz. Ez azt jelenti, hogy az acéltermelés tekintetében a legközelebbi jövőben utólérjük, sőt talán túl is szárnyaljuk az amerikaiakat. *(Viharos taps.)* Az Egyesült Államokban az acélkohók kapacitása módot ad évi 120 millió tonna acél termelésére, mégis sokkal kevesebbet termelnek. Ime a kapitalizmus egyik jellegzetes vonása: nem tudja a társadalom érdekében kihasználni a munkásosztály által létrehozott termelőerőket. Más a helyzet a szocialista gazdaságban, amely tervszerűen fejlődik a dolgozók javára.

Curran azt kérdezte tőlem, minek nekünk az a sok acél. Azt válaszoltam, hogy csakugyan rengeteg acélra van szükségünk. Az acélból még több gépet gyártunk az ember munkájának megkönnyítésére, hogy ezáltal rövidebb legyen a munkanap, s több szabad idejük maradjon a pihenésre és a kulturális fejlődésre. Mi nem félünk a gépgyártás fokozásától, mert szocialista társadalmunkban a gép nem fenyegeti munkanélküliséggel a dolgozókat.

Önök, elvtársak, minden bizonnyal tudják, hogy az SZKP Központi Bizottsága és a szovjet kormány most a legközelebbi húsz évre kidolgozza a szocialista gazdaság és kultúra fejlesztésének programját. Ezt a programot megvitatás céljából az SZKP XXII. kongresszusa elé terjesztjük. Országunk kommunista építésének nagyszabású programja lesz ez. E program alapja az egész ország villamosítására vonatkozó lenini terv megvalósítása. A kommunizmus — mondotta Vlagyimir Iljics — annyi, mint szovjethatalom plusz az egész ország villamosítása. *(Viharos taps.)* A szovjethatalom országunkban hatalmas és legyűrhetetlen erővé vált, amely

győztesen kiállt nagy történelmi megpróbáltatásokat. A szovjethatalom éveiben országunk ragyogó sikereket ért el a gazdasági fejlesztés minden területén. Most megvannak a lehetőségeink ahhoz, hogy befejezzük az egész ország villamosítását, hogy megteremtsük a kommunizmus anyagi-technikai bázisát. Az ország villamosítása hatalmas termelőerők minden irányú fejlődését biztosítja majd, s ez lehetővé teszi, hogy bőségben hozzuk létre mindazt, ami az emberek boldog életéhez szükséges. S ez lesz majd a kommunizmus! *(Viharos taps.)*

Micsoda bámulatos, lenyügöző program ez! Hisszük és bízunk benne, hogy megvalósul. Ezzel aztán valóra válik a szovjet nép leghőbb vágya.

Elvtársak! Valamennyien, akik itt egybegyűltünk, a Lenin által megindított nagy hadjárat részvevőinek tekinthetjük magunkat. A kommunizmus felé való előrehaladásunk üteme, nézetem szerint, kielégítő. Nem tudom önöknek hogy tetszik, nekem módfelett tetszik. *(Vidám élénkség. Taps.)* Nagyszerű ütem ez. Ám nem elégedhetünk meg azzal, amit már elértünk. Szüntelenül fokoznunk kell a kommunista építés ütemét és lendületét.

Ebben a hadjáratunkban, akárcsak a hadseregnél is, valamennyi fegyvernem szükséges és fontos. Nem nyomulhatunk előre és még kevésbé nyerhetjük meg a háborút utászok, tüzérek, gyalogosok és a többi fegyvernem nélkül. Ezért nem is vitatkozhatunk azon, hogy ki fontosabb közülünk és ki tölti be a legfőbb szerepet. Ez hiábavaló és oktalan vita volna. Mindenki fontos a maga helyén, ha jól látja el funkcióját, s az a fontos, hogy mindegyikünknek éles legyen a fegyvere és célba találjon vele.

Éles fegyvert veszélyes gyermek kezébe adni, aki nincs tisztában azzal, hogy a fegyver éles, s ezért kárt tehet vele magában és másokban. De mi nem vagyunk gyerekek, nekünk lehet éles fegyverünk és szükségünk is van rá. Ám ha fegyverünk van, helyes alkalmazásához is értenünk kell, értenünk kell ahhoz, hogy az egész kollektíva erőit megszervezzük, s azonos irányba tereljük.

Elvtársak! Megvallom, mai találkozónk jobban tetszik, mint a múltkori. *(Vidám élénkség. Taps.)* Úgy látom, hogy a jelenlevők is mind egyetértenek ezzel. Miről is van hát szó, mi történt azóta? Mi a magyarázata annak, hogy így beszélünk, dörgések és villámlások nélkül, s jól érezzük magunkat? Nem mesterségesen alakítottuk ki ezt a légkört? Nem. A kommunizmus felé való történelmi haladásunkban vannak olyan időszakok, amikor körül kell néznünk, amikor végig kell tekintenünk a megtett úton és az újabb támadás előtt szemlét kell tartanunk erőink, összes fegyverfajtáink fölött, hogy kidobhassuk mindazt, ami elavult és megrozsdásodott, hogy új, korszerűbb harci eszközöket vehessünk fel fegyverze-

tünkbe, hogy megtisztíthassuk az utat minden torlasztól, eltakaríthassunk mindent, ami elavult és feleslegessé vált. Szovjet államunk életében a rendezésnek és tisztogatásnak egy ilyen időszaka volt a Sztálin halála utáni időszak.

Önök nagyon jól emlékeznek rá, milyen izgalom fogta el a szovjet állam ellenségeit, mennyire örültek, amikor pártunk elvi módon felvetette és élesen elítélte a munkájában mutatkozó súlyos fogyatékosságokat és hiányosságokat. Micsoda vad üvöltéssel rontott nekünk akkor a burzsoá propaganda a sajtóban, a rádióban, a filmművészetben, az irodalomban. A párt nem rettent vissza attól, hogy az egész világ előtt feltárja azokat a fogyatékosságokat, hibákat, sőt torzításokat, amelyek a személyi kultusz időszakában előfordultak. Ezt azért tettük, hogy megszabaduljunk a múlt beteges és veszedelmes jelenségeitől, mindattól, ami béklyóba verte a párt és a nép alkotó erőit, gátolta előrehaladásunkat.

Az éles kritika és önkritika kibontakozásakor a párt előre tekintett és tudta, hogy minél következetesebben és nyiltabban tárja fel a fogyatékosságokat, annál sikeresebben halad majd országunk tovább a kommunizmus építésének útján.

Bátran nézünk a nép szemébe. Nemcsak, hogy feltártuk a múlt hibáit, de a gazdasági és kulturális építés valamennyi területének irányításában és vezetésében olyan gyökeres átszervezést hajtottunk végre, amelyet minden túlzás nélkül forradalminak nevezhetünk.

Ma már mindenki látja és elismeri, hogy mindez kitűnően bevált a gyakorlatban és hogy nagyszerű eredményeket értünk el az élet minden területén. *(Taps.)*

Ilyen körülmények között ideológiai szilárdságra, megingathatatlan kommunista meggyőződésre, józan és tiszta fejre, kipróbált pártosságra volt szükség, hogy világosan lássuk a helyzetet, megértsük az ellenséges erők taktikáját, leleplezzük és megvetéssel kiseprűzzük a hazugságokat és a rágalmakat.

De akadtak ebben az időben olyanok is, akik nem értették meg a párt által foganatosított rendszabályok jelentőségét. Egyesek közülük még fel is ültek a burzsoá propagandának. Elvétették a lépést, a múlt törmelékein botladoztak, le-letévedtek az útról és gáncsolták a többieket. Akadtak ilyenek a tudomány, az irodalom, a művészet képviselői között is. Kénytelenek voltunk ezeknek az embereknek a figyelmét nyiltan és éles szavakkal felhívni hibáikra. Jobb, ha az embert szigorúan, de idejében figyelmeztetik, mint ha elnézik hibás nézeteit és helytelen tetteit, amelyek — ha liberálisan kezelik őket — komoly következményekkel járhatnak. Lehet, hogy ez durván hangzik, de szerintem mégis csak jobb, ha az embert a fülénél fogva visszarántják a szakadék széléről, mintsem ha hagyják, hogy belezuhanjon. *(Taps.)*

Eszembe jut egy beszélgetésem egyik jónevű akadémikusunkkal. Egyik tudományos intézetünk pártszervezete az intézet három fiatal munkatársát kizárta a pártból pártellenes magatartásukért. A szóban forgó akadémikus a fiatalok védelmére kelt. Felhívott engem telefonon és közölte, hogy ő ugyan pártonkívüli, de helytelennek tartja, hogy kizárják a pártból a három tehetséges „fiút", akik intézetének tudományos munkatársai, és támogatásomat kérte.

Kénytelen voltam azt válaszolni az akadémikusnak, hogy ezek a „fiúk" a párttagsággal teljesen összeegyeztethetetlen, egyáltalán nem gyermekded dolgokkal foglalatoskodnak; s mi ezt nem tűrhetjük el. S ha a komoly figyelmeztetésből sem értenek, kénytelenek leszünk a ráhatás szigorúbb eszközeihez nyúlni. Meg kell mondanom, hogy ilyen rendszabályokra nem került sor, mert nem volt szükség rájuk. A mi viszonyaink között minden lehetőség megvan arra, hogy a hibák elkövetőit a végső eszközök alkalmazása nélkül is visszatérítsük a helyes útra. *(Taps.)*

Aki hibát követ el, azt még nem szabad a javíthatatlanok közé sorolnunk, hiszen derék emberek is követnek el hibákat. De amikor az ügy érdeke úgy kívánja, szilárd jellemről és megingathatatlanságról kell tanúságot adni.

Ma már mindenki látja, hogy pártunk Központi Bizottsága helyesen járt el, amikor élesen megbírálta azokat, akik nem értették meg pártunk lenini irányvonalát és mindinkább letértek az elvi álláspontról. Akkoriban nem mindenkinek volt ínyére ez a szigor, amelyet az ingadozókkal és tévelygőkkel szemben tanúsítottunk. Felvetődhet, hogy tulajdonképpen milyen alapon, jogon vetjük fel és oldjuk meg így a kérdéseket. Erre az a válaszunk, a vezetés jogán. Ha a párt, a kormány valakit vezető posztra állít, annak helyzete magaslatán kell állnia és mindent el kell követnie, hogy biztosítsa a párt politikájának végrehajtását, hogy igazolja a pártnak, a népnek iránta tanúsított bizalmát. *(Viharos taps.)*

Kedves barátaim, az olyan találkozók, mint a mai, szükségesek és hasznosak nekünk, az SZKP Központi Bizottsága elnökségi tagjainak is, és remélem önöknek, a tudomány, az irodalom és a művészet képviselőinek is. Minden embernek szüksége van arra, hogy másokkal érintkezzen, márpedig mi is, önök is emberek vagyunk. *(Vidám élénkség. Viharos taps.)* Amikor a Központi Bizottság elnökségében erről a találkozóról tanácskoztunk, valamennyien egyetértettünk abban, hogy az ilyen találkozó valóban szükséges. Szükséges azért, hogy eszmecserét folytassunk az élet, a tudomány, a kultúra, a művészet fejlődésének legfontosabb kérdéseiről, hogy kölcsönösen véleményt cseréljünk erről, s ami a legfontosabb, meg akartuk hallgatni önöket. Az emberek érintkezésében nemcsak a szavaknak van szerepe. Sok más módja is van annak, hogy e ta-

lálkozásokon megértsük egymást. Olykor valakinek a szemébe nézünk és látjuk, miféle ember, hogyan érez, velünk tart-e vagy távol áll tőlünk. *(Viharos taps.)*

Már mondottam, hogy a Központi Bizottság elnöksége nagyon elégedett a pártban és az országban most kialakult helyzettel! Minden szovjet emberrel együtt mi is büszkék vagyunk azokra a nagy sikerekre, amelyeket titán-népünk elért. Azt hiszem, nem tévedek, ha azt mondom, hogy népünk annyira egységes, a Szovjetunió szocialista nemzetei annyira szorosan felzárkóznak a Kommunista Párt mögé, mint még soha a szovjet állam egész történetében. *(Viharos taps.)*

Az SZKP Központi Bizottsága megelégedéssel szögezi le, hogy e sikerek elérésében nagy szerepe volt népi szovjet értelmiségünknek, a tudósoknak, az íróknak és a művészeknek. Elégedettek vagyunk az önök munkájával, elvtársak! Azt hiszem igazunk van, amikor a Központi Bizottságban, a kormányban úgy vélekedünk, hogy céljainkat és feladatainkat illetően most teljesen egységben és egyetértésben vagyunk önökkel. *(Viharos taps.)*

Mindannyian tiszta szívből óhajtjuk, hogy zárt sorokban, egységes fronttal, a marxizmus—leninizmus győzelmes zászlaja alatt haladjunk előre a kommunizmus felépítésének magasztos célja felé. *(Viharos taps.)*

Évszázadokon át álmodott az emberiség egy igazságos társadalomról, a kommunizmusról. De csak mi, szovjet emberek jutottunk abba a szerencsés helyzetbe, hogy a világon elsőkként fogjunk hozzá ennek az álomnak a valóra váltásához. A kommunizmus építése során, amellett, hogy hatalmas arányokban fejlesztjük a termelőerőket, amelyek a nép számára biztosítják az anyagi javak bőségét, rendkívül fontos feladatok megoldásán is munkálkodunk, mint a kommunista társadalmi viszonyok fejlesztése és az új ember formálása. Nagy megelégedéssel mondhatjuk, hogy a kommunista párt vezetésével a szovjet emberek olyan nemzedékeit neveltük fel, amelyek határtalan odaadással szolgálják a kommunizmus ügyét, nagyszerű erkölcsi tulajdonságaik vannak és hősies tetteik fellelkesítik az egész világ dolgozóit, mély tiszteletet keltenek bennük.

Országunk leghaladóbb embereiben már ma is kirajzolódnak a kommunista holnap emberének vonásai. Ezek a vonások egyre jobban megmutatkoznak és feltárulnak világnézetükben, mindennapi munkájukban, társadalmi életükben, magánéletükben. A társadalom javát szolgáló munka számukra elsőrendű létszükségletté vált; a társadalom érdekeit helyezik mindenek fölé.

A kommunista párt ideológiai munkája most arra irányul, hogy valamennyi szovjet emberben kifejlesszük az új kommunista er-

kölcsi tulajdonságokat és jellemvonásokat, hogy teljesen kiirtsuk az emberek tudatából a régi kizsákmányolói világ csökevényeit. Azt hiszem, nem is kell külön hangsúlyoznom, hogy ez bonyolult, nehéz, de rendkívül hálás feladat.

Az irodalom és a művészet munkásai mindig is hű segítőtársai voltak a kommunista pártnak. Alkotó tevékenységük jelentősége különösen nagy mértékben megnövekedett ma, amikor a dolgozók kommunista nevelése, az új ember formálása a párt egyik legaktuálisabb feladata. Az ideológiai munkában a párt rendelkezésére álló sok eszköz közül szeretném itt kiemelni az irodalom és a művészet jelentőségét, minthogy ezek nagy emocionális hatással vannak az emberek érzelmeire és tudatára. Szeretnék néhány jó szót szólni munkájukról, kedves elvtársak. *(Hosszantartó taps.)*

A legjobb irodalmi és művészeti alkotások révén az emberek megtanulják az életet helyesen értelmezni és megváltoztatni, magukévá teszik a haladó eszméket, jellemüket és meggyőződésüket ugyanolyan természetességgel és ugyanolyan észrevétlenül formálják, mint a gyermek, amikor beszélni tanul.

Olyan könyvekre, filmekre, színdarabokra, zeneművekre, festményekre és szobrokra van szükségünk, amelyek a kommunista eszmények szellemében nevelik az embereket, az elragadtatás érzését ébresztik fel bennük mindaz iránt, ami szocialista valóságunkban oly nagyszerű és szép. Kifejlesztik bennük azt a készséget, hogy minden erejükkel, tudásukkal és képességükkel odaadóan szolgálják népünket, azt a vágyat keltik fel bennük, hogy a művészeti alkotások pozitív hőseinek példáját kövessék, és engesztelhetetlenekké teszik őket mindazzal szemben, ami társadalomellenes, ami az életben negatív. Olyan tehetséggel megírt, remek könyvek kellenek, amelyekbe az emberek szívesen beletemetkeznek, olyan filmek kellenek, amelyeket örömest megnéznek, olyan zene kell, amelyet élvezettel hallgatnak. *(Hosszantartó taps.)*

Elvtársak! Elképzelhető-e megtisztelőbb és vonzóbb feladat, mint az, hogy műveinkkel részt vegyünk egy olyan nagy feladat végrehajtásában, mint a kommunista társadalom meggyőződéses és állhatatos építőinek a nevelése, akiket semmilyen ellenséges erő semmilyen körülmények között sem tud majd letéríteni az emberiség fényes jövőjéért, az emberek földi boldogságáért vivandó harc általuk választott útjáról. *(Taps.)*

Előző találkozóinkon már volt alkalmunk beszélni az irodalom pártosságáról, a pártvezetésről és az alkotás szabadságáról. Minthogy azonban, ahogy mondják, az önök körében nem minden elvtárs igazodott el teljesen ezekben a kérdésekben, szeretnék erről is egyet-mást elmondani. Legelőször is: a művészi alkotásban pártosnak lenni annyit jelent, mint teljes odaadással, minden erő-

vel, minden képességgel a kommunizmusért, a Kommunista Párt politikájának megvalósításáért harcolni, tehát végső soron a nép ügyét szolgálni. Ez a lényeg, nem pedig az, hogy az illetőnek van-e a zsebében párttagsági igazolvány, avagy sem.

A Kommunista Párt politikájában az emberiség legnemesebb eszményei öltenek testet. Erről a politikáról elmondhatjuk, hogy ez a legemberibb politika. Pártunknak nincsen magasztosabb célja, mint a szovjet emberekről, jólétükről, boldogságukról, fizikai és szellemi erőik felvirágoztatásáról való szüntelen gondoskodás. Valóban értékeset csak az a művész alkothat, a nép elismerését csak az szerezheti meg, aki eszmeileg egybeolvadt a párttal, az emberiség e nagyszerű eszményeinek és céljainak megvalósításáért vívott harcával.

A burzsoá országokban ellenségeink azt próbálják elhitetni, hogy a pártosság a művészi alkotásban az irodalmároknak és művészeknek megköti a kezét, korlátozza alkotói szabadságukat, gátolja őket nézeteik és meggyőződésük szabad kifejtésében. Az ilyen ellenfeleinkről csak azt mondhatjuk, hogy egyszerűen képtelenek felfogni társadalmi rendünk lényegét, azokat a szocializmus szülte új viszonyokat, amelyek egységes egésszé forrasztották össze a Kommunista Pártot, a szovjet kormányt, a munkásosztályt, a kolhozparasztságot és a népi értelmiséget; képtelenek megérteni azt a megdönthetetlen igazságot, hogy a Kommunista Párt társadalmunk vezető ereje, a nép akaratának és törekvéseinek megtestesítője, hogy országunk valamennyi nemzetének nagy családja határtalan bizalommal és elismeréssel tekint erre a pártra. *(Hosszantartó taps.)*

A párt politikájában, ideológiájában a szovjet írók, zeneszerzők, színházi és filmemberek az alkotói ihlet kiapadhatatlan forrását találják. A párt eszméit saját eszméikként fogják fel. Egész munkásságukkal nem a látszat kedvéért, hanem teljes meggyőződéssel védelmezik a marxista—leninista eszméket, harcolnak azok megvalósításáért. Ebben látják igazi hivatásukat és semmi által nem korlátozott alkotói szabadságukat, amikor a szocialista realizmus szellemétől áthatott műremekeket alkotnak. Az alkotói szabadság Lenin értelmezésében abban rejlik, hogy a művész együtt halad a néppel, a nép számára, a nép javára szellemi kincseket teremt.

A kommunizmus felé való nagy történelmi haladás során működésbe kell hozni minden rugót és hajtószíjat, fel kell használni minden eszközt és minden szellemi fegyvert, mégpedig úgy, hogy ezek zavartalanul, pontosan működjenek, mint egy jól összehangolt, egységes gépezet. S ez a szovjet állam fejlődésének törvényszerűsége. Az irodalom és a művészet fejlődése a szocialista

társadalomban nem spontán folyamat, nem anarchikusan megy végbe, ez a párt tervszerű irányítása alatt áll és az össznépi ügy rendkívül fontos alkatelemének tekintendő.

Hogy a pártvezetés milyen jótékony hatással van a művészi alkotás fejlődésére, ezt országunk valamennyi testvéri népe irodalmának és művészetének története igazolja. *(Taps.)*

Minek is titkolnánk, hogy elvétve még ma is akadnak nálunk olyanok, akiknek nincs ínyére, amikor a kiadók vagy a folyóiratok, a színházak vagy a filmstúdiók kimondják jogos bíráló megjegyzéseiket a sajtóban való közlés vagy előadás céljából benyújtott művekről. Az ilyen emberek hajlanak arra, hogy munkatársaik jogos tanácsaiban és megjegyzéseiben szabadságukat korlátozó szabályokat lássanak. De vajon elképzelhető-e szervezett emberi társadalom úgy, hogy abban ne legyenek valamennyi tagjára kötelező együttélési normák és szabályok! Ha mindenkinek az volna a vágya, hogy a maga szubjektív felfogásait, egyéni ízlését és szokásait általánosan kötelezővé tegye, az emberek élete egy ilyen társadalomban egyszerűen elviselhetetlenné válnék és a bábeli zűrzavarra hasonlítana. *(Vidám élénkség. Taps.)* Szovjet szocialista társadalomban élni annyit jelent, hogy elfogadjuk és magunkévá tesszük kommunista eszméit, hogy tevékenyen harcolunk azok valóraváltásáért és győzelemre juttatásáért, hogy lelkiismeretesen megtartjuk a társadalom által megállapított szabályokat, szem előtt tartjuk a köz érdekeit, hogy figyelembe vesszük, hogyan fogadják a környezetükhöz tartozó elvtársak tetteinket és hogyan vélekednek róluk.

Míg a burzsoá világban az értelmiség az uralkodó osztály tagjainak vagy azok csoportjainak a szolgálatában áll, s mind anyagilag, mind szellemileg teljesen tőlük függ, addig a szocialista társadalomban mindenki, bármilyen pozíciót foglal is el és bármilyen munkával foglalkozik is, arra fordítja erejét és tudását, hogy az egész társadalom érdekeit és következésképpen — mint e társadalom tagja — a maga egyéni érdekeit szolgálja. Éppen ezért nálunk a kollektíva érdekei és az egyén érdekei egybeesnek, nincs köztük elvi ellentmondás; az ember könnyen megtalálja a helyét a kollektívában, a nép közös építőmunkájában, s szabadságát nem korlátozzák semmiféle társadalmi szabályok és normák, mint ahogy az igazi kommunistát nem zavarják a pártfegyelem, a pártban érvényes szervezeti szabályzat előírásai, amelyeket — az azonos gondolkodású kommunisták önkéntes szövetségének tagja lévén — szívesen teljesít és betart. A mi szemünkben természetesnek tűnik, hogy a társadalom mindenkitől megköveteli a megállapított szabályok betartását és felelősségre vonja azokat, akik megszegik a kollektíva életének rendjét.

Önök persze tudják, hogy nem vagyok sem író, sem kritikus, s ezért nem is kívánom taglalni munkáikat. Olvasni műveiket szórakozás, élvezet. Én azonban sajnos sokszor meg vagyok fosztva ettől az élvezettől. Mégpedig nem azért, mert nem vonzanak a könyvek. Ott voltak azok a forradalom előtti „szép" idők. *(Vidám élénkség. Nevetés.)* Akkor többet olvastam, mert 12 órát dolgoztam, utána meg szabadon rendelkeztem az időmmel. Most azonban egyszerűen nem tudom, napi hány órát kell dolgozni. *(Vidám élénkség. Taps.)*

Sajnos nemigen jutok hozzá szépirodalom olvasásához, ámbár ez hasznos volna és fel is üdítene. Mindamellett, úgy látszik, mégiscsak jóval többet olvasok, mint sokan azok közül, akik könyveket írnak. Sajnos nem mindig magam választhatom meg olvasnivalómat, nem azt olvashatom, amit a legszívesebben olvasnék. Gyakran olyan olvasnivaló foglal le, amelyre a pártban és az államban elfoglalt pozíciómnál fogva szükségem van.

Nálunk sok a könyv. S ez jó. Magától értetődik, hogy írnak jó, és rossz könyveket. Gondolom, az író elvtársak nem haragszanak meg rám, ha a rossz művekről is beszélek. Többnyire csak munka után, fáradtan jutok hozzá az olvasáshoz. S akkor el kell döntenem, mit is vegyek a kezembe: ha másnap sok a tennivalóm és hamar kellene elaludnom, olyan könyvet veszek elő, amely fölött rögvest elalszom. *(Vidám élénkség.)* Máskor azonban amikor tudom, hogy másnap nem leszek annyira befogva, olyan könyvet választok, amely leköt, amelyet szeretnék végigolvasni. Hogy ki milyen könyveket ír, azon önöknek maguknak kell elgondolkozniuk, én nem szándékszom ujjal senkire sem rámutatni. *(Vidám élénkség. Taps.)* Csak azt szeretném, hogy minél több olyan könyv legyen, amelyet az ember nem tud letenni. *(Hosszantartó taps.)*

Kedves barátaim! Szeretnénk az értelmiség képviselőivel gyakrabban ilyen találkozókat rendezni, esetleg úgy is, hogy nem valamennyien egyszerre gyűlünk össze, hanem csoportonként. Csakhogy erre sajnos nem nagyon jut idő. Oly kevés az idő, hogy az ember még az unokáit is alig láthatja. *(Vidám élénkség.)*

Mégis úgy gondolom, hogy találunk majd rá időt és találkozunk. Az eszmecserére mindnyájunknak szüksége van. Az irodalom és a művészet fejlődése megkívánja, hogy időben felkaroljuk azt, ami jó, és megbíráljuk a fogyatékosságokat, segítségére legyünk a helyzet tisztázásában azoknak, akik hibákat követnek el. *(Taps.)*

A múlt találkozás idején elvi, eszmei tisztázásra volt szükség. Lehet, hogy azért is dörgött, villámlott, zuhogott az eső. Nyílt beszélgetéssel tisztáztuk a művészeti alkotás perspektíváit, s ez

elősegítette az irodalom és a művészet összes erőinek elvi alapon való tömörülését.

Nem nevezzük most meg azokat az elvtársakat, akiket bíráltunk, már nagyon későre jár, de nincs is szükség az ilyen visszaemlékezésre. *(Vidám élénkség.)*

A gyakorlati bírálat a hasznukra vált, s mást nem is óhajtottunk.

Ebből nem szabad azt a következtetést levonni, hogy a Központi Bizottság szeretne amolyan nyugodt, kritikamentes életet teremteni. Szó sincs róla. Pártunk nem egyszer mutatott már példát munkája fogyatékosságainak éles, elvi bírálatában. Az ilyen kíméletlen bírálat és önbírálat mintaképét mutatta a párt a XX. kongresszusán.

Az emberek munkájában és életében mutatkozó fogyatékosságok elleni harcban a Kommunista Párt kipróbált fegyvert alkalmaz: az elvi pártos bírálat és önbírálat fegyverét. Az új, kommunista társadalom építése sokrétű, bonyolult történelmi folyamat. Ez nem is képzelhető el anélkül, hogy ne harcolna az új a régi ellen, a haladó, a progresszív az elavult, a konzervatív ellen a társadalmi élet minden szférájában, az emberek közötti viszonyt illetően éppúgy, mint az ideológiában, a kultúrában, az emberek mindennapi életében. A társadalom forradalmi átalakulásának ezt a folyamatát vezetni annyit jelent, mint befolyásolni fejlődésének menetét, mindig a haladó mellett állni és azt támogatni, elősegíteni a réginek a legyőzését, engesztelhetetlennek lenni mindennel szemben, ami elavult és maradi.

Az elvi bírálat felrázza a tömegeket, gyarapítja energiájukat, aktivizálja alkotó tevékenységüket. Szívből üdvözöljük az ilyen megtisztító bírálatot. *(Viharos taps.)*

S minél több az ilyen bírálat, annál jobb. Minél gyakrabban csutakolja végig az ember a testét, annál frissebbnek érzi magát. A kritika is egyszerűen afféle mosdatás. Nem véletlen, hogy azokról, akiket megbíráltak, gyakran azt mondják: no, jól megmosták a fejét! Mi helyeseljük az ilyen felfrissítő „fejmosást", mert ez elősegíti az emberek tisztaságát. *(Derült élénkség. Taps.)*

Itt van körünkben Leonov elvtárs, az orosz erdők dalnoka. Ő nagyon jól tudja, hogy az erdőt sem lehet úgy megénekelni, ahogy van. Az erdőben sok a gally, vannak haszontalan fák, mint például az égerfa is. Én az égerfát sokhelyütt kivágnám, mert semmi haszon nem származik belőle, csak helyet foglal, elszívja a talaj nedveit és elfojtja a hasznos növényeket. Időnként meg kell tisztítani az erdőt. Nem igaz, Leonov elvtárs? *(Vidám élénkség. Taps.)*

Csakhogy tisztogatás és tisztogatás között is van különbség, ezt a munkát ésszerűen kell elvégezni. Tegyük fel, hogy valaki

fogja a szekercéjét és elmegy az erdőbe, sőt a kertbe, de ahelyett, hogy az elszáradt, felesleges ágakat és fákat vágná ki, amelyek gátolják az erdő vagy kert fejlődését, ostobaságból minden válogatás nélkül vágni kezdi a hasznos, gyümölcstermő fákat. Ez már aztán, bocsánatot kérek, nem tisztogatás, hanem az erdő vagy kert kiirtása. Márpedig vannak olyan bölcsek, akik fogják a baltát és gyökerestül kivágják az almafát. Az ilyen — tisztesség ne essék szólván — erdészekre és kertészekre aztán igazán nincs szükségünk. Ezektől semmi jót nem várhatunk. Mi fejleszteni szeretnénk a kerteket, nem pedig kiirtani. *(Viharos taps.)* Így vagyunk a kritikával is. Az olyan bírálatot pártoljuk, amely bátorítja az embert, gyarapítja erejét.

A művészeti kritikának, nézetem szerint, az a hivatása, hogy segítségére legyen az íróknak és művészeknek szocialista valóságunkkal foglalkozó remekművek alkotásában, hogy minden eszközzel támogassa azt a törekvésüket, hogy művészi ábrázolással megörökítsék a szovjet embereknek — a kommunizmus építőinek — nagy tetteit, hősiességét és férfiasságát, nemes erkölcsi és szellemi arculatát. Mindannyian nagyon jól tudjuk, hogy ilyen műveket alkotni nem könnyű dolog. A művésznek, hogy műveiben teljes nagyságában helyesen ábrázolhassa jelenünket, ott kell lennie az élet sűrűjében, jó érzékkel meg kell ragadnia és helyesen kell értelmeznie azt, ami valóságunkban új, meghatározó jellegű, jól kell ismernie a szovjet embert, annak gondolatait és vágyait, érzelmeit és törekvéseit. Más szavakkal: a művésznek tevékenyen részt kell vennie a kommunista társadalom építésében.

A kritika akkor teljesíti társadalmi hivatását, ha minden tekintetben támogatja az írókat és a művészeket az előttünk álló nagy és fontos alkotói feladatok megoldásában, a nép által igényelt, mély eszmei tartalommal áthatott és remek tudással megalkotott művek létrehozásában. Ezzel korántsem arra kívánjuk buzdítani a kritikát, hogy ne legyen olyan igényes az irodalmi és művészi alkotások művészi színvonala tekintetében. Ellenkezőleg, a kritikának igenis igényesnek kell lennie. Szeretnék azonban hangot adni ama kívánságomnak, hogy a kritikából teljesen ki kellene küszöbölni azt az elfogultságot, amely könyvek, színművek, filmek, zeneművek, festmények és szobrok megítélésében imitt-amott még tapasztalható.

Nem tekinthető normális jelenségnek, hogy az irodalmi-művészeti lapokban még mindig eléggé gyakoriak az olyan cikkek, amelyek egy-egy könyvet, filmet és színdarabot mindenestől elmarasztalnak, nem mutatva rá az illető mű erős és gyenge oldalaira. A nem sikerült alkotásról persze meg kell mondani az igazat, de éppen hogy az igazat kell elmondani róla, minden túlzás és rosszindulat nélkül.

A kommunista párt abból indul ki, hogy a bírálatnak kíméletlennek és engesztelhetetlennek kell lennie, amikor eszmei és politikai elveink védelméről van szó, amikor egyesek tőlünk idegen burzsoá nézeteket és felfogásokat próbálnak becsempészni. De szem előtt kell tartanunk azt is, hogy a munkában, különösen a művészi alkotásban érhetik kudarcok az olyan embereket is, akik híven és odaadóan szolgálják a népet. Az ilyen emberekkel szemben a bírálatnak kíméletesnek és jóindulatúnak kell lennie. Tűrhetetlen dolog az, hogy az irodalmi és művészeti alkotásokból szántszándékkal kipécézzék annak gyengéit és ezek alapján teljesen elvessék az illető alkotást.

Az írók, a festőművészek, a zeneszerzők, a filmművészek és a színházi emberek munkájáról alkotott elfogult, nem objektív ítélet elkerülhetetlenül oda vezet, hogy ezek az emberek elvesztik önbizalmukat, elcsüggednek, hogy lelohad alkotóvágyuk. A kritikának arra kell törekednie, hogy segítségére legyen a szerzőnek a valóság jelenségeinek helyes értelmezésében, kudarcai okainak megértésében. Azok a tapasztalatok, amelyeket pártunk az írók és művészek körében végzett munkája során szerzett, arról tanúskodnak, hogy az elvtársi bírálat, a hibákat elkövető szerzők támogatása segítségükre volt hibáik leküzdésében és olyan művek megalkotásában, amelyek aztán nagy elismerésre találtak.

Azoknak a művészeknek pedig, akiket kudarc ért és akiket ezért megbírálnak, nem szabad elcsüggedniük, hanem kitartó munkával a sikerre kell törekedniük, nem tévesztve szem elől, hogy ami ma balul ütött ki, holnap még nagyszerűen sikerülhet. *(Vidám élénkség. Taps.)*

Drága barátaim! Most előttünk van az SZKP XXII. kongresszusa, amely a jövő évben ül össze. Összegezni fogja pártunknak, az egész szovjet népnek azt a tevékenységét, amelyet a kommunizmus általánosan kibontakozó építésére vonatkozó program teljesítésére a hétéves terv első két éve alatt kifejtett. Már most nagy megelégedéssel állapíthatjuk meg, hogy a dolgok nagyszerűen mennek és, hogy a hétéves tervet minden bizonnyal határidő előtt teljesítjük. *(Taps.)* A kommunista párt a Lenin kijelölte egyetlen helyes úton vezeti előre az országot. Mindannyiunknak — párttagoknak és pártonkívülieknek egyaránt — az a feladatunk, hogy teljes odaadással a kommunizmus diadaláért folyó össznépi harc nagy ügyének szenteljük magunkat.

Sokszor elmondtam már, hogy nálunk ma nehéz különbséget tenni párttag és pártonkívüli között. Az ember egy-egy gyűlésen olykor hallgatja az előadót és nemigen tudja eldönteni, vajon párttag-e vagy pártonkívüli az illető, — olyan mély meggyőződéssel és szenvedélyességgel száll síkra a párt ügye mellett. Csodálatos jelensége ez életünknek, elvtársak. Ez azt tanúsítja, hogy a

szovjet nép egyöntetűen kész harcolni a kommunista párt ügyéért, eszméiért.

Nálunk igen sok az olyan ember, akinek nincs a zsebében a párttagsági igazolvány, de egész lényével, a társadalom javára végzett odaadó munkájával bolsevik pártosságot tanúsít. Sajnos akadnak olyanok is, akiknek van párttagsági igazolványuk, bár nem érdemesek rá. Kereken meg kell azonban mondanom, hogy ilyenek nem sokan vannak, bár sajnos még mindig akadnak.

Mindazt, amit országunk elért, hős, soknemzetiségű szovjet népünknek köszönhetjük. Különösen jó érzéssel tölt el bennünket az, hogy a nagy Szovjetunió népei rendkívül nagy barátságban élnek együtt egy nagy család tagjaiként. S ez a szocialista társadalmi rend egyik legfőbb vívmánya. *(Taps.)*

A Szovjetunió népeinek barátságáról és sikereiről nagy tisztelettel nyilatkoznak a hozzánk ellátogató külföldiek. Ez örvendetes. Nemrégiben Szovjet Üzbegisztánba látogatott Chaban-Delmasse úr, Bordeux polgármestere. Már korábban is találkoztam vele franciaországi utazásom során. Azért jött el hozzánk, hogy — mint maga mondotta — tanulmányozza a szovjet alkotmányt, és a szövetségi köztársaságok népeinek életkörülményeit. Arra a kérdésre, hogy hogyan tetszett neki az emberek élete Üzbegisztánban, Chaban-Delmasse úr azt válaszolta, hogy minden nagyon tetszett és szeretné, ha Franciaországban is így volna. Lehet, hogy csakugyan azt szeretné, ha náluk is olyan volna az élet, mint a szocialista Üzbegisztánban. Ehhez azonban először is véget kell vetni a burzsoá rendszernek, ám Bordeaux polgármestere meggyőződéses híve a kapitalista rendszernek. *(Vidám élénkség.)*

Elvtársak! Minden sikerünkkel, a szocialista társadalom létének és fejlődésének a tényeivel napról napra mind jobban megszilárdítjuk a világ népeiben azt a hitet, hogy a földön győzelemre jut majd a kommunizmus, a kommunista eszmék követőinek egyre újabb és újabb millióit vonjuk a magunk oldalára. A szovjet emberek életkörülményeinek szüntelen javulása, a világtörténelmi jelentőségű tudományos felfedezések, a szocialista kultúra rohamos felvirágzása, a szovjet állam békeszerető politikája szimpátiát kelt, tiszteletet kelt irányunkban az olyan emberek körében is, akik nem hívei a kommunista eszményeknek. Az ilyen emberek sokszor azt mondják: mi nem ismerjük el a kommunizmust, de a dolgok önöknél a Szovjetunióban jól mennek. Ez lényegében nem más, mint a kommunista eszmék diadalának elismerése, ha nincs is nyíltan kimondva. Ez a helyzet ma. Szocialista hazánk előrehaladásával, gazdagságának és hatalmának gyarapodásával mind nagyobb és nagyobb a vonzóereje a kommunizmus eszméinek. Szilárd meggyőződésünk, hogy már nincs is olyan messze az

az idő, amikor a marxizmus—leninizmus eszméi világszerte győzelemre jutnak. *(Viharos taps.)*

A marxista—leninista eszmék világméretű diadalát most a szocialista világrendszer megszilárdulása, a társadalmi élet valamennyi területén elért sikerei biztosítják.

Az újnak a régivel vívott nagy csatája most nem elvont kabinetvitában dől el, hanem a gyárakban és a mezőkön, a tudósok és a kultúrmunkások tevékenységében, az emberek millióinak munkájában, akik a világ legtökéletesebb társadalmát, a kommunizmust építik.

A nagy Lenin már a szovjet szocialista állam első hónapjaiban azt mondotta, hogy „visszahozhatatlanul elmúltak azok az idők, amikor könyvek alapján vitatkoztak a szocialista programokról. Ma csakis a tapasztalat alapján lehet beszélni szocializmusról".[1]

Ezek a bölcs szavak akkor hangzottak el, amikor a szovjet nép még csak az első lépéseket tette a szocialista építés területén. Ma egészen más időket élünk. Országunk szocialista nagyhatalommá változott. A marxista—leninista lobogó alatt velünk egy sorban haladnak a szocialista tábor valamennyi országának népei, amelyek a világ lakosságának egyharmadát alkotják. A Szovjetunió és az összes szocialista országok példáján, tapasztalatain világosan látják a világ népei, milyen óriási előnyei vannak a szocializmusnak a kapitalizmussal szemben, milyen jólétet nyújt a dolgozóknak a marxizmus—leninizmus győzelme. A szocialista országok sikerei, gazdaságuk és kultúrájuk fejlődése, dolgozóik anyagi jólétének szüntelen emelkedése — ezek a legmeggyőzőbb, megcáfolhatatlan érvek a marxizmus—leninizmus eszméinek életereje mellett. Ezt jegyezzék meg egyes dogmatikusok, akik annyira szeretnek elvont elméleti vitákat folytatni. Emellett ezek a viták olykor fabatkát sem érnek.

Ezzel kapcsolatban eszembe jut egy eset. A jelenlevő ukránok közül az idősebbek nyilván emlékeznek rá. Az eset valahol Poltavában vagy Prilukiban történt egy kerületi pártkonferencián. Önök tudják, hogy a pártbizottság beszámolója alapján határozatot terjesztenek elő: hagyják jóvá a politikai irányvonalat, ismerjék el kielégítőnek a gyakorlati munkát. A javaslat vitát váltott ki. Egyesek azt állították, hogy a kerületi pártbizottságnak se politikai irányvonala nem volt, se gyakorlati munkát nem végzett. Mások az ellenkezőjét bizonygatták. Sehogy sem tudtak közös nevezőre jutni. A konferencia egyik részvevője szerette volna megmutatni a nehéz helyzetből kivezető utat. Hozzászólt és azt mondotta: miért vitatkozunk? Irányvonala volt a kerületi pártbizottságnak, de az is igaz, hogy munkát nem végzett. *(Vidám élénkség.)*

[1] *Lenin* Művei 27. kötet, Budapest, Szikra 1952. 527. oldal.

A politikai pártokat a néptömegek nem aszerint ítélik meg, hogy milyen eszméket hirdetnek, hanem főleg aszerint, hogy miképpen váltják valóra ezeket az eszméket. Ha pártunk csak azzal foglalkozna, hogy bebizonyítsa, milyen kitűnő eszméket képvisel, s nem gondolkodna ezeknek az eszméknek az alapján az emberek életének megjavításáról, a nép nem követné.

Kommunista pártunk ereje éppen abban rejlik, hogy egész tevékenysége a marxizmus—leninizmus nagy forradalmi eszméinek megvalósítására irányul. Ezek az éltető eszmék hatják át a párt egész gyakorlati munkáját, a kommunista építés nagy programját: a népgazdaság fejlesztésének hétéves tervét. A legégetőbb feladatunk ma az, hogy megszervezzük a szovjet nép alkotó erőit a hétéves terv határidő előtti teljesítésére, hogy létrehozza az anyagi és szellemi javak bőségét. Ez ma a legfontosabb. *(Viharos taps.*

Engedjék meg, hogy dicső szovjet népünkre, népünk megbonthatatlan egységére emeljem poharam. Éljen kommunista pártunk, amely a szovjet társadalom tengelye, vezető ereje! Éljen Kommunista Ifjúsági Szövetségünk, pártunk ifjú tartaléka! Győzelmünkre! A kommunizmusra! A szocialista kultúra frontjának harcosaira, az önök egészségére, elvtársak! *(Viharos taps.)*

Az osztályharc fejlődésünk jelenlegi szakaszán

Írta NEMES DEZSŐ

A munkásosztály hatalmának kivívásáért, majd pedig a szocialista társadalom felépítéséért folyó küzdelem — osztályok harca. Ez az általánosan ismert tétel a társadalom alapvető fejlődési törvényeinek felismerését fejezi ki. E cikk célja nem az, hogy a marxizmus—leninizmus eme tételének helyességét magyarázza, hanem az, hogy megvizsgálja: hogyan érvényesül, milyen harci formákat és módszereket követel meg a társadalmi fejlődésnek ez a törvénye hazánk szocialista építésének jelenlegi szakaszában.

Az osztályharc konkrét körülményeit nemzetközi és hazai tényezők szabják meg. E tényezők egy része meghatározott történelmi időszakon belül állandó jellegű, más részük viszonylag gyorsan változhat és változik is az adott történelmi korszakon belül. Az osztályharc legfontosabb nemzetközi tényezője ma: *a két világrendszer léte és harca.* Ismeretes, hogy a *szocialista világrendszer* — melyhez ma már a föld lakosságának egyharmada tartozik — gyorsan fejlődik, *hatóereje napról napra növekszik,* s ma már mindinkább *döntő befolyást gyakorol az emberiség életére.* A kapitalista világrendszer viszont hanyatlik, majd fél évszázada általános válságban van, de még uralkodik a föld lakosságának kétharmada felett. A kapitalista világrendszer jövője a teljes pusztulás. Amikor ez bekövetkezik, túljutunk a két világrendszer küzdelmének történelmi korszakán és új időszak kezdődik majd az emberiség történetében: az egész földön uralomra jutó szocialista világ korszaka.

Fejlődésünk elválaszthatatlanul összefügg a nemzetközi körülményekkel, de itt most nem a nemzetközi tényezők vizsgálatával foglalkozunk, hanem belső fejlődésünkkel. Országunk nemzetközi helyzetének csupán egyetlen, azonban legfontosabb tényezőjére utalunk, s ez az, hogy *Magyarország a szocialista tábor*

tagja és szomszédos a Szovjetunióval, amelynek felszabadulását köszönheti. Tudjuk mennyit keseregnek ezen a bukott földbirtokosok, a tőkések, valamint nyugati patronusaik és azoknak különféle emberei. A történelmi tények azonban tények maradnak. Népünk tudatába már mélyen beivódott az a nagy felismerés, hogy a szovjet—magyar kapcsolatok jelentősége hazánk fejlődésének, békénk és függetlenségünk védelmének szempontjából felbecsülhetetlen. A szomszédos Csehszlovákiával, Romániával és a szocialista tábor többi országával való testvéri viszony rendkívüli fontossága is olyan igazság, amely mélyen behatolt a köztudatba és fontos szerepet játszik népünk politikai gondolkodásában.

A szocialista világrendszer létrejöttével új történelmi szakasz kezdődött a népek testvériségének fejlődésében. Ennek lényege mindenekelőtt abban van, hogy a nép morális és politikai egységének kifejlesztése és megszilárdítása ma már nem *egy államon* belüli feladat csupán, mint korábban, amikor csak egyetlen szocialista állam létezett. A szocialista világrendszer létrejötte lehetővé és szükségessé teszi e feladat nemzetközi megoldását, az új világrendszer egészében is. *A szocialista világrendszer népeinek erkölcsi-politikai egységét is mind magasabb színvonalra kell emelni.* Az ország és az egész szocialista világ látja kárát, ha nacionalista szűklátókörűség fékezi a testvéri országok együttműködésének fejlődését. Le kell győzni tehát minden eszmei akadályt, amely fékezi a szocialista országok testvéri együttműködésének fejlődését.

*

Az osztályharc belső tényezőinek és körülményeinek a vizsgálatát egy elméleti kérdés tisztázásával kezdjük.

Ismeretes Lenin ama megállapítása, amelyet éppen a magyar munkásokhoz 1919 májusában küldött üzenetében hangsulyozott, hogy a proletárdiktatúra megteremtése után az osztályharc nem szűnik meg, hanem „sok vonatkozásban még élesedik". A sztálini dogmatikus felfogás Lenin e tételét — amely az oroszországi ellenforradalmi felkelések, a polgárháború és az antant intervenció időszakából származik (mind Szovjet-Oroszország, mind pedig a Magyar Tanácsköztársaság elleni antant intervenció idejéből) — olyannyira általánosította, hogy a szocializmus felépítését követő időszakra, tehát az összes kizsákmányoló osztályok felszámolását követő időszakra is érvényesnek deklarálta. Ismeretes, hogy a lenini tétel ilyen eltorzítása a személyi kultusz kifejlesztésének és kormányzati módszereinek ideológiai „megalapozását" szolgálta.

Az SZKP XX. kongresszusa a személyi kultusz elítélésével együtt elvetette ennek az osztályharcról szóló lenini tételnek a dogmatikus általánosítását és megállapította, hogy a felépült szocializmus időszakában az már nem helytálló. Az osztályharc nem élesedhet a végtelenségig, különösen azután, hogy a kizsákmányoló osztályok megsemmisültek.

1956-ban a XX. kongresszus nyomán mi itt, Magyarországon, azzal a kérdéssel kerültünk szembe, vajon nálunk is elvesztette-e érvényét Lenin 1919-es tétele? Hiszen itt még a szocializmus alapjait sem raktuk le, s nem beszélhetünk a felépült szocializmus időszakáról. Arra a következtetésre jutottunk, hogy a mi viszonyaink között is hiba az osztályharc állandó élesedésének tétele. Lenin sem azt mondta, hogy a proletárdiktatúra *egész történelmi időszakában* élesedik az osztályharc „sok vonatkozásban", hanem a szocialista forradalmat közvetlenül követő időszakról szólva tette a fenti megállapítást, amit az élet igazolt. Az élet azonban nem állt meg a proletárdiktatúra *kezdeti* időszakánál, hanem tovább haladt.

A mi fejlődésünk is túlhaladt a proletárdiktatúra kezdeti szakaszán; a szocialista tervgazdálkodás és a kulturális fejlődés széleskörű kibontakozásának éveiben voltunk. Az osztályharc további menetét a helyzet konkrét elemzésével kellett volna tisztázni. Ezt azonban meggátolta az említett lenini tétel dogmatikus elferdítése. Súlyos hiba volt ez, amit sürgősen ki kellett volna javítani. Ugyanakkor nyomban szembe kellett fordulni a revizionista zavarkeltéssel is, amely úgy akarta „korrigálni" az osztályharc élesedéséről szóló tétel dogmatikus eltorzítását, hogy revizionista ellentételt állított vele szembe, amely így hangzott: a szocialista forradalom győzelme után „az osztályharc állandóan csökken". Ez a revizionista tétel veszedelmes volt, a politikai éberség elaltatását szolgálta, amit az 1956-os ellenforradalmi lázadás kirobbantása mindenki számára világossá tett, aki világosan akart látni. Az ellenforradalmi lázadás ténye sem indokolhatta azonban a visszatérést az osztályharc élesedéséről szóló lenini tétel dogmatikus értelmezéséhez.

Amikor a XX. kongresszus tanulságai alapján vizsgáltuk e kérdést, arra a következtetésre kellett jutnunk, hogy *az osztályharc a szocializmus építésének időszakában különböző körülményektől függően élesedik vagy csökken.* Nem élesedik állandóan, de nem is csökkenhet állandóan, legalábbis mindaddig, amíg a szocializmus alapjait le nem raktuk, illetve a szocialista társadalmat fel nem építettük.

Az osztályharc élesedése vagy csökkenése *objektíve* elsősorban attól függ, hogy a szocializmus építésében *milyen feladat* kerül előtérbe és *milyen körülmények között* kell azt megoldani.

A munkásosztálynak, a népnek nem érdeke az, hogy az osztályharc élesebb legyen, mint amit a szocialista építés feladatainak megoldása az adott körülmények között objektíve megkövetel. Az osztályharc élesebbé válhat az objektíven elkerülhetetlennél, ha a párt politikájában akár „baloldali", akár jobboldali elhajlások mutatkoznak. 1951—52-ben a falusi osztályharc és a városi osztályharc is élesebbé vált a szükségszerűnél, mert a pártvezetőség és a kormányzat az egyéni parasztokkal való szövetségi politika megsértésének és a NEP-politika erőltetett zsugorításának „balos" útjára tért. 1953 őszén az osztályharc ismét élesebbé vált, mert a Nagy Imre-féle jobboldali politika általános támadásra ösztönözte a kulákságot a termelőszövetkezetek ellen, s ennek nyomán olyan kulákroham bontakozott ki, amely helyes politika mellett lehetetlen lett volna. Az 1956-os ellenforradalom kitörésében a dogmatikus hibáknak is megvolt a maguk súlyos része, s ugyanakkor az osztályharc „állandó csökkenését" hirdető revizionista összeesküvők „gyakorlati példával" szemléltették, mit szolgál, kinek szolgál az ő elméletük.

Az ellenforradalom leverése természetesen igen éles osztályharc volt, hiszen a fegyveres lázadást fegyverrel kellett leverni. Ugyanakkor a népköztársaság törvényes rendjének helyreállítása és az ország normális életének biztosítása, a szocialista építés folytatása éles politikai és eszmei harcot követelt, de emellett bűnüldöző rendszabályokat is — az ellenforradalmi lázadás szervezői és vezetői, úgyszintén a gyilkosok, a fosztogatók és más bűnözők bíróság elé állítását, vagy enyhébb esetekben átmeneti internálását.

A munkáshatalom megszilárdulása, a hatásos eszmei-politikai harc, amely pártunk új vezetésének marxi—lenini irányvonala alapján kibontakozott, azt eredményezte, hogy a konszolidáció gyorsabban és magasabb fokon következett be, mintsem ezt sokan várták. A helyes politika eredményeként a munkásság forradalmi erői szervezetileg gyorsan megszilárdultak, a munkáshatalom megerősödött. A szocialista ipar gyorsan kiheverte az ellenforradalom okozta igen súlyos károkat és csakhamar új fellendülés bontakozott ki. Ebben, mint ismeretes, nagyon jelentős szerepet játszott a kapott testvéri segítség. A döntő tényező azonban a magyar munkásság és a vele vállvetve dolgozók akarata, szervezettsége és teremtő ereje, amelynek pártunk új vezetése helyes irányt adott.

Megerősödött a munkás-paraszt szövetség. Kormányzatunk hatékony védelmet és támogatást biztosított a megmaradt termelőszövetkezeteknek, de az egyéni parasztságnak is *termelő* tevékenységének folytatásához. A korábban adminisztratív eszközökkel összezsugorított NEP-politika kellő teret kapott. Ennek következtében a magánkisipar és kiskereskedelem is felélénkült,

amire az országnak szüksége volt és ami szintén segítette a konszolidációt. A NEP-politika — a kisárutermelőkkel való gazdasági együttműködés politikája — tudvalevően bizonyos negatív vonásokat is magával hoz, mégpedig a spekulációs törekvések és lehetőségek megnövekedését városban és falun egyaránt. Ezt korlátozni kellett és korlátoztuk is, de nem a NEP-politika felszámolásával, hanem annak talaján.

A munkáshatalom erősödése és a szocialista építés ismételt fellendülése jelentős változást idézett elő az értelmiségben is, amelynek tudatát a revizionista és nacionalista zavarkeltés különösen mélyen megzavarta. Az ellenforradalmi elemek szétszóródtak és elszigetelődtek.

Mindez együttesen az *osztályharc csökkenését* is eredményezte. A nyugati propaganda minden tőle telhetőt elkövetett, hogy ne így legyen, hogy az osztályharc minél élesebb maradjon. A nyugati hatalmak ugyanis az ENSZ-ben, meg egyebütt is, zsarolni akartak az úgynevezett „magyar kérdéssel". De ettől függetlenül is azt szeretnék a nyugati urak, hogy az osztályharc a mi országainkban minél élesebb, náluk viszont minél enyhébb legyen. Vagyis, hogy itt a reakciós erők ellenállása a szocialista építéssel szemben minél erősebb, míg ott a dolgozó nép ellenállása és harca a tőkés kizsákmányolás ellen minél kisebb legyen. Dehát a dolgok másképp történtek, amit itt most nem részletezünk, hiszen mindez közismert.

1958 végén napirendre került egy olyan feladat, melynek megoldása szükségszerűen az osztályharc bizonyos élesedésével jár: *a termelőszövetkezeti mozgalom győzelemre vitele*. A nyugati urak persze inkább lemondtak volna az osztályharc élesedésének arról a lehetőségéről, ami a falu szocialista átalakításának megoldásával jár, s jobban szerették volna, hogy ha mi nem merjük ezt a feladatot napirendre tűzni. Hogy miért, azt ugyancsak nem kell bővebben indokolni. Elég arra utalni, hogy a tőkés kizsákmányolás szószólói a „magántulajdon szentsége" jegyében óhajtják a kapitalizmust restaurálni és számukra az egyéni gazdaság fennmaradása a „magántulajdon szentségét" őrző társadalmi erő, amelyet a munkáshatalomtól elszakítani és azzal szembeállítani reméltek. A szocialista forradalom győzelme a falun kihúzza a talajt e remények alól. Annál keservesebb az ő részükre, hogy pártunk helyes politikájának eredményeként megérlelődtek a tsz-mozgalom nagy fellendülésének feltételei.

Az ellenséges rádiópropaganda és a hazai ellenforradalmi elemek arra törekedtek, hogy ha már meggátlásához nincs erejük, legalább minél jobban megnehezítsék a magyar nép számára e nagy feladat megoldását. Arra törekedtek, hogy az átalakulás kapcsán az osztályharc minél élesebbé váljon, összeütközéseket idéz-

zenek elő, gyújtogatásokat, merényleteket szervezzenek. Ilyen esetek elő is fordultak, de a nagy átalakuláshoz mérten olyan kis számban, hogy nyugodtan állíthatjuk: az ellenforradalmi zavarkeltő kísérletek csődöt mondtak és a reakciós erők további elszigetelődéséhez vezettek.

A falu nagy átalakulása nem volt és nem is lehetett mentes az osztályharc bizonyos fokú élesedésétől. Azonban pártunk helyes politikája és az átszervezés végrehajtásának helyes módja azt eredményezte, hogy az osztályharc élesedése kisméretű volt ahhoz a nagy feladathoz viszonyítva, amelyet a parasztság szocialista útra térése jelentett. Mindenekelőtt eszmei-politikai harcot kellett vívni az egyéni parasztság szövetkezeti osztállyá válásáért, a mezőgazdaság továbbfejlődésének szocialista alapjaiért, a munkás-paraszt szövetségnek magasabb színvonalra emeléséért. Osztályharc volt ez a javából a szocializmus felépítéséért, a kommunizmushoz vezető út biztosításáért, s ez a harc elsősorban eszmei-politikai küzdelem volt.

Osztályharc volt ez a belső és külső ellenforradalmi erők, valamint a kisparaszti, kistulajdonosi visszahúzó erők ellen. S habár az ellenforradalmi erők minden tőlük telhetőt megtettek, hogy ezek összefonódjanak — nekünk sikerült határozottan elválasztani a két tényezőt. *Az ellenforradalmi erőkre a politikai leleplezés* mellett a *hatalom erejével*, a bűnüldöző szervek útján is csapást mértünk, viszont *a kistulajdonosi visszahúzó erőket az eszmei-politikai meggyőzés eszközével győztük le és a paraszti erőt átváltoztattuk — a szövetkezeti gazdálkodást vállaló, szövetkezeti útra térő erővé fejlesztettük.*

A két szövetséges: a munkásság és a dolgozó parasztság szemléletében azonos volt a *néphatalom közös védelme*. Egyetértett a parasztság *a szocialista iparosítással*. Lelkesen fogadta a *mezőgazdaság gépesítésében és egyéb irányú fejlesztésében nyújtott állami támogatást*, amit a munkáshatalomtól kapott. Lelkesedéssel töltötte el az a mind nagyobb *kulturális fellendülés*, amely megáradt folyamként terjedt el falvainkban is, az iskolák, a mozik, a könyvtárak, a kultúrházak hálózatainak országos fejlődésével. Azonban a munkásság és a parasztság gondolkodásában ellentétek is voltak, amelyek a munkásság *szocialista* szemléletéből és az egyéni parasztok kistulajdonosi szemléletéből fakadtak. A munkásosztály szemlélete is és a kisárutermelő dolgozó parasztság *szemlélete is* demokratikus — de egyáltalán nem egyformán. A munkásosztályé *demokratikus és egyben szocialista*, a kisárutermelő parasztságé *demokratikus, de nem szocialista* szemlélet. A szocialista forradalom falusi győzelméhez tehát nélkülözhetetlen volt a *két szövetséges osztály szemléletének eszmei összecsapása, vagyis az egyéni parasztság meggyőzése.*

Ismeretes, hogy ez az országszerte lefolytatott mélyreható egyéni és csoportos beszélgetésekben, értekezleteken, vitákban ment végbe, s nagy szerepet játszott benne a parasztságnak az a része, amely már korábban termelőszövetkezetekbe tömörülve dolgozott az új világért. Igen aktívan részt vettek a meggyőző munkában sokan azok közül is, akik éppenhogy ráléptek a közös útra (amelyre egyébként már készültek, és a beszélgetésre már csak a végső elhatározáshoz volt szükségük, meg ahhoz, hogy meglegyen a kellő tisztességadás a nagy lépés megtételében). *Ez az eszmei harc a parasztság zömének a tudatában már forrt;* éppen ez volt az, ami a szövetkezés új, nagy fellendülését és győzelmét *megérlelte.*

A kisárutermelő parasztság a szövetkezetbe lépve *a kistulajdonosi álláspontról átlépett a szövetkezeti álláspontra, a szocializmushoz vezető útra.* Eszmei harcban ment ez végbe, amelynek eredményeként *a kisárutermelők osztálya átalakul, termelőszövetkezeti osztállyá változik.* A tudat mélyére ható eszmei harc, szívós felvilágosító munka kellett ahhoz, hogy a kisárutermelők paraszti osztálya feladja kistulajdonosi álláspontját és elfogadja a szocialista munkásosztály, s egyben a már korábban tsz-ekbe tömörült szövetkezeti parasztság álláspontját a termelési viszonyok megváltoztatásáról, a közös nagyüzemi gazdálkodás létrehozásáról.

Világos tehát, hogy *egy dolog* az az osztályharc, amit a munkásosztálynak az *ellenforradalmi erők ellen* kellett és kell folytatnia a falu szocialista átalakulása során is; itt ugyanis *antagonisztikusan szembenálló erők* harcáról van szó, amikor a *szocialista erő legyőzi és megsemmisíti a vele szemben álló ellenforradalmi erőt.* Viszont *más dolog* az az osztályharc, amelyet a szocialista munkásosztály és vele a már szövetkezetivé vált parasztság folytat a szövetséges kisárutermelők osztálya kistulajdonosi felfogásának, *a kistulajdonosi szemlélet visszahúzó erőinek legyőzéséért* és egyben a parasztság egészének *felemelkedéséért, szövetkezeti parasztsággá, szocialista osztállyá változtatásáért.*

A termelőszövetkezeti mozgalom nagy fellendülésével a kistulajdonosi visszahúzó erő fokról fokra gyöngült. Ez a kistulajdonosi erő is kitermel magából tsz-ellenes izgatásokat, államellenes fellépéseket, ami szintén megsértése törvényes rendünknek, s ez senki számára nincs megengedve. De *más* az indítéka az ilyen erők szülte reakciós fellépéseknek, mint az ellenforradalmi erők céltudatos aknamunkájának. S miután más az indítéka, szükséges a különbségtétel és lehetséges a leküzdés különféle módja. Az előbbi esetben az *elsődleges* a további *eszmei meggyőzés,* a törvényes rend és az állampolgári fegyelem tudatosítása és indokolt esetben a megbocsátás is a törvény ellen vétőkkel szemben, a törvényes büntetés mellőzésével.

Céltudatos reakciós aknamunka esetében viszont az elsődleges a *politikai leleplezés és törvényes büntetés.* S miután a tsz-ellenes fellépések megítélésében a szükséges különbségtétel általában megvolt, ez is hozzájárult ahhoz, hogy az ellenforradalmi erők számára nehezebbé vált a kistulajdonosi visszahúzó erőkkel való összefonódás és ez utóbbiak megnyergelése reakciós aknamunkájuk számára. Ilyen módon az ellenforradalmi erőknek nem sikerült kitörniük elszigeteltségükből, s így az osztályharc nagyfokú kiélezésére irányuló törekvéseik alapjában véve kudarcba fulladtak.

1960-ban általában megélénkült a tsz elleni ellenséges aknamunka. A tsz-szervezés első hulláma — 1959 elején — váratlan és meglepő volt mind a hazai reakciós erők, mind pedig az ellenséges rádiópropagandaszervek számára. (A Központi Bizottság 1958 decemberi határozatát nem vették elég komolyan, mert a tsz-fejlesztés lehetőségében egyáltalán nem hittek. Saját propagandájuk csapdájába estek.) Mire magukhoz tértek elképedésükből, a tömeges szervezés első hulláma már lényegében be is fejeződött, az ismert szép sikerrel. A tömeges szervezés második hulláma idejére az ellenséges elemek idehaza is és a nyugati rádiópropagandaszervek is felkészültebb és aktívabb tevékenységbe fogtak. Ez megmutatkozik az ellenforradalmi bűncselekmények számának a növekedésében is. Ilyen bűncselekményekért a falvakban 1959-ben 126 fő ellen indult eljárás, zömükben izgatásért és rémhírterjesztésért. Ugyanebben az évben 29 esetben indult eljárás terrorcselekmény elkövetése, valamint gyújtogatási gyanú miatt. 1960-ban viszont több mint 700 fő ellen kellett eljárást indítani, s közülük 203-at vettek őrizetbe; zömét megint csak izgatásért és rémhírterjesztésért. De a terrorcselekmények száma 52-re, a gyújtogatási eseteké 15-re, a kettő együtt tehát 67-re nőtt, az előző évi 29-cel szemben. A tsz-ellenes izgatások során egyes esetekben kisebb-nagyobb csoportot is össze tudtak csődíteni a tsz vezetősége ellen, kilépési lármát csaptak.

A hétszázon felüli ilyen jellegű törvénysértés jelzi, hogy 1960-ban az osztályharc a falun a szocialista átszervezés folyamán élesebbé vált. Az átszervezés rendkívüli jelentősége mellett azonban ez a szám minimális. E törvénysértések az esetek legnagyobb részében a falu népétől elszigetelődött kísérletek voltak a tsz-fejlődés meggátlására. Ahol a zavarkeltőknek ideig-óráig sikerült kisebb-nagyobb csoportosulásokat elérniük, lelepleződésük nyomán ott is elszigetelődtek. Az ország községei közül minden negyedikre esett egy-egy eljárás a fenti több mint 700-ból, és minden 15-re esett egy-egy őrizetbevétel a fenti 203-ból. Ez a falusi ellenforradalmi elemek elszigeteltségét és szétszórtságát tanúsítja, de természetesen így is kellő figyelmet követel.

Mindenesetre rendkívül tanulságos, hogy *hazánkban, ahol a felszabadulás előtt mintegy 70—80 ezer kulákgazdaság volt, a tsz-átszervezés legdöntőbb évében alig több mint hétszáz fő ellen kellett a falun izgatás, rémhírterjesztés és más törvényellenes cselekmények miatt büntető eljárást indítani.*

A mezőgazdaság szocialista átszervezése folyamán tehát az osztályharc a munkásosztály és az ellenforradalmi erők között élesedett, de ez az élesedés minimális. Ebben döntő szerepe annak volt, hogy *a tsz-szervezésben helyes politikát követtünk*, amellyel egyetértett a parasztság alapvető tömege és amely magával hozta a reakciós elemek fokozódó elszigetelődését. Jelentős szerepet játszott az is, hogy felhagytunk a volt kulákok, s általában az osztályidegen származásúakkal szembeni korábbi merev, dogmatikus politikával.

Az osztályidegen származásúaknak, a volt kizsákmányolóknak is lehetővé tettük a szocialista rendbe való normális beleilleszkedést, ha becsületes munkával és magatartással tanúsították, hogy a Magyar Népköztársaság hű állampolgárai akarnak és tudnak lenni. Ez a politika arra a marxista megyőződésre épül, hogy a munkának és a munka társadalmának nagy átnevelő ereje a volt kizsákmányolókat becsületes dolgozókká alakíthatja át, és bizonyos, hogy jelentős részüket már át is alakította. Ez a politika elősegítette, hogy az osztályidegen származásúaknak a rendszerünkbe beilleszkedő része növekedjék, az aktív ellenforradalmi elemek egy része passzivitásba vonuljon, a céltudatos ellenforradalmi tevékenységet folytató rész csökkenjen és elszigeteltsége fokozódjék.

Az a nagy átalakulás, amely falvainkban 1959—61-ben végbement, világosan tanúsítja, hogy *hazánkban az osztályharc fő formája az eszmei-politikai harc* az emberek tudatában és magatartásában levő polgári és kispolgári maradványok legyőzéséért, a nép szocialista átneveléséért. Az eszmei-politikai harcban aratott győzelem és a gyakorlati szervező munka magával hozta az új termelőszövetkezetek létrehozását és elindítását a szocialista fejlődés útján.

Közismert, hogy a gyárak és bankok államosítása a hatalomért való harc része, a szocialista forradalom győzelmének alapvető feltétele, amit a munkásosztály nem az ipari és pénzügyi burzsoázia eszmei meggyőzésével, hanem gazdasági-társadalmi *megsemmisítésével* oldott meg, a politikai hatalom, a politikai küzdelem fegyverével. (A polgárháborút sikerült elkerülnünk.) A falu szocialista átalakítása mindenekelőtt az *eszmei meggyőzést* követelte, eszmei harcot a kispolgári szemlélet, a kisárutermelői létforma ellen, *az egész parasztság társadalmi és gazdasági felemelkedéséért*, s egyben az egész ország szocialista fejlődésének meggyorsításáért.

Az a tény, hogy az eszmei-politikai harc vált az osztályharc fő formájává, nem jelenti azt, hogy az osztályharc más formáit semmibe vehetjük. Ez veszélyes lenne. Jelentőségükhöz mérten kell számba venni az osztályharc egyéb formáit is és foganatosítani minden szükséges rendszabályt a szocialista építés zavartalan fejlődése számára.

•

Az osztályharc legfontosabb belső tényezője az, hogy hazánkban *a néphatalom szilárdabb, mint bármikor volt, a szocialista termelési viszonyok egyeduralkodóvá váltak a mezőgazdaságban is.* A népgazdaság alapjában véve egységes szocialista gazdasággá válik. Ez kedvezően hat egész gazdasági életünk további fejlődésére, de természetesen számos új feladat megoldását igényli. Ezeket itt részletezni nem fogjuk, legfeljebb érintjük közülük egyiket-másikat.

Az osztályharc tényezőinek vizsgálata a *hatalom osztályjellege* mellett mindenekelőtt a *társadalom osztályszerkezetének* vizsgálatát követeli meg.

A hatalom osztályjellege különösebb vizsgálatot nem igényel. Hazánkban *proletárdiktatúra* van, amelynek *legfontosabb politikai támasza a munkás-paraszt szövetség.* A mezőgazdaság szocialista átalakulásával a proletárdiktatúra társadalmi bázisa erősebb lett, mint valaha. *A munkás-paraszt szövetség politikai tartalma* a néphatalom közös védelmén és a gazdasági együttműködésen túlmenően *az ország közös szocialista építésében való összefogássá fejlődött.* A mezőgazdaság szocialista átszervezésével tovább fejlődik *társadalmunk osztályszerkezete.* Mindenekelőtt azért, mert a parasztságnak kisárutermelő osztályból szövetkezeti osztállyá való átalakulása ment végbe, bár természetesen még nem teljes mértékben.

Milyen is *társadalmunk osztályösszetétele* és milyen további tendenciákkal kell számolnunk az új helyzetben?

a) Társadalmunk vezető osztálya a *munkásosztály.* A népi hatalom megteremtésével és a szocialista építés évtizedes munkájában növelte meg erejét és bizonyította be elhivatottságát a nemzet vezetésére. A szocialista iparosítás velejárójaként számszerűen is tovább erősödik, politikai öntudata és befolyása a mezőgazdaság szocialista átszervezésével még inkább megnövekedett. A munkásosztály állította — forradalmi pártja útján — küzdőtársa, a parasztság elé, és egyben az egész nemzet elé a mezőgazdaság szocialista átalakításának nagy feladatát, melynek megoldásáért szívósan dolgozott és jelentős áldozatot vállalt érte. S e nagy feladat megoldása a szocialista munkásosztály nagy győzelme, amelyet természetesen a parasztsággal együtt vívott ki.

A nagy társadalomátalakító munkában a munkásosztálynak — a munka társadalmi építőjének — sikerült fegyvertársául megnyernie az értelmiséget. Megteremtette a munka és a tudomány összefogásának minden feltételét, biztosította eme összefogás valóraváltását és további fejlődését. Megnyitotta a szocialista kulturális forradalom útjait és az értelmiséggel összefogva biztosítja egyre gyorsabb fejlődését.

A munkásosztály a társadalom olyan vezető osztálya, amely a szocializmus építése során maga is átalakul, tudásban gyarapszik, eszmei-politikai színvonala évről évre emelkedik. Hősi múltra tekint vissza és további nagy feladatok megoldására hivatott. Ez a felismerés a hajtóereje a szocialista munkaversenynek is, a szocialista brigádok szerveződésének és fejlődésének, s annak a szép munkának, amit a brigádok tagjai önmaguk és munkatársaik további nevelésében már eddig is végeztek.

A munkásság legfejlettebb, legöntudatosabb rétegei az egész munkásság vezető részét alkotják. Tudjuk azonban, hogy a munkásosztálynak kevésbé fejlett, kevésbé öntudatos rétegei is vannak, amelyeknek soraiban ma még erős a kispolgári szemlélet, ami az élet sok jelenségével szemben és a munkához való viszonyban is mutatkozik. Ezt politikai és kulturális felvilágosító munkával kell leküzdeni. A munkások soraiba került és kerülő, részben faluról jövő kispolgári mentalitású rétegek politikai és kulturális nevelése ugyancsak szívós munkát követel. Itt vannak azután a munkásság soraiba került osztályidegen származású emberek is, akiknek átnevelése szintén megköveteli az eszmei harcot, a politikai nevelést. Harci feladat az üzemi munkások vagy más munkásrétegek közé került reakciós elemek zavarkeltő kísérleteinek leleplezése és ártalmatlanná tétele; ez is még hosszabb ideig napirenden marad, és megoldása határozottságot, szívósságot, körültekintést igényel. A szocialista építés megnövekedett feladatai tehát az eszmei harc, a politikai és kulturális nevelés továbbfejlesztését követelik meg. A munkások ezt igénylik pártunktól és államunktól, s cselekvően részt vesznek benne.

A magyar munkásosztály társadalmi hivatásának magaslatán áll, vállalja a reá háruló feladatokat, de természetesen igényli, hogy vezető pártja az ország fejlődésének kérdéseit eléje tárja és megmagyarázza.

A munkásság létszáma megközelíti a kétmilliót. Az iparban, az építőiparban és a közlekedésben (ipari tanulókkal együtt) a munkáslétszám meghaladja az 1,4 milliót, a mező- és erdőgazdaságban a 250 000 főt, a többi kereskedelemben, a szolgáltató vállalatoknál, az egészségügyi és kulturális intézményekben és különféle más területeken dolgozik. *A munkásosztály Magyarországon ma már számszerűleg is a társadalom legjelentősebb osztálya.* To-

vábbi számszerű növekedése lassabb lesz. Viszont műszaki-kulturális színvonala gyors ütemben emelkedik, s egyre nagyobb a középiskolai végzettségűek részaránya. Ez azt jelenti, hogy a fizikai és a szellemi munka közötti különbség-csökkenés ma már számottevő tendencia az osztályviszonyok fejlődésében, a dolgozó osztályok közötti különbség csökkenésében.

b) Társadalmunk másik alapvető osztálya a *szövetkezeti parasztság,* amelynek politikai fejlődését éppen az a körülmény határozza meg, hogy a szocialista útra lépett. Természetesen a szövetkezeti parasztok tudatában még keveredik a szövetkezeti, a közösségi tudat a kistulajdonosival, de az előbbi növekszik, az utóbbi csökken. A kistulajdonosi gondolkodásmód jelentős maradványainak leküzdése hosszú folyamat. Bonyolítja ezt az a körülmény, hogy a szövetkezeti parasztság soraiban az egyes rétegek között még meglevő különbséget is fokozatosan meg kell szüntetni. A régi és új szövetkezeti tagok, volt szegényparasztok és középparasztok egybeolvadásának a folyamatát kell a jó felvilágosító munkával, eszmei-politikai meggyőzéssel gyorsítani. Emellett a szövetkezeti parasztokká vált kulákok átnevelése külön gondot is jelent, s a lelkükben ellenséges érzelműek bomlasztási kísérleteinek, kártevő ténykedésének meghiúsítása további politikai harcot, esetleg büntető rendszabályokat követel.

Létszámban a szövetkezeti parasztság társadalmunk második legnagyobb osztálya. A szövetkezetbe lépett családok száma 1,1 millió, s a tagok száma 1 250 000 (a szakcsoportokkal együtt). A szövetkezetben dolgozó, bár a szövetkezetbe rendes tagként be nem lépett családtagokkal együtt, a szövetkezeti parasztok létszáma eléri az 1,5—1,6 milliót.

A szövetkezeti parasztság létszáma növekedni fog, de csak egy ideig. Amellett, hogy rendes tagnak belépnek a ténylegesen *ott dolgozó* családtagok, fokozatosan belépnek a még kívülmaradt egyéni parasztok is. Ugyanakkor a mezőgazdaság gépesítése csökkenti a mezőgazdaság munkaerőszükségletét. S bár a gépesítés eme velejáróját részben ellensúlyozza a belterjes gazdálkodás fejlődése, a későbbi évek folyamán mégis erősebbé válik a gépesítés és a művelési technológia fejlődésének munkaerőt megtakarító hatása.

c) Társadalmunknak létszámban harmadik legszámottevőbb részét alkotják a különböző *alkalmazotti rétegek:* ipari, mezőgazdasági, közlekedési, kereskedelmi, közigazgatási, kulturális, egészségügyi és egyéb alkalmazottak. Létszámuk meghaladja a 900 000 főt. E létszám a továbbiak folyamán általában növekedni fog, de az egyes rétegek aránya módosul.

Az alkalmazottak túlnyomó része a szocialista állam szerveinek, vállalatainak, intézményeinek dolgozója, a szocialista társa-

dalom építését segíti, tevékenységüket a munkásállam irányítja és eszmei, politikai fejlődésükben ez a tény a döntő. Ez abban is megmutatkozik, hogy e rétegek vezető karába nagy számban kerültek egykori munkások, s velük együtt ott vannak a vezető karban a munkásság álláspontját hűen képviselő kommunisták és pártonkívüliek az alkalmazotti rétegekből. Ugyanakkor az alkalmazotti rétegekben igen erős a kispolgári szemlélet.

Az alkalmazotti rétegek között viszonylag nagy számú az osztályidegen származású. Egyik részük becsületesen dolgozik és őszintén beilleszkedik társadalmunkba, másik részük viszont továbbra is a régi világot siratja, szemben áll az új renddel, s ha munkáját el is végzi, igyekszik mérgezni a levegőt, rontani a hangulatot maga körül. Előrehaladásunkkal az utóbbi réteg szűkül, részben jobb belátásra jut, részben a természet rendje szerint kihal. (Ez természetesen a beilleszkedőkre is vonatkozik.) Az új korosztályok összetétele mindinkább kedvező, de ezekben is megvan az osztályidegen szemlélet és magatartás terhes öröksége.

Az eszmei-politikai harcot tehát az alkalmazotti rétegekben is igen erőteljesen folytatni kell. Szocialista átnevelésük sok tekintetben nehezebb feladat, mert olyan rétegekről van szó, amelyeknek nagy része nem ismeri a fizikai munkát, lebecsüli azt és így lebecsüli magát a munkásosztályt. Az a körülmény is komoly mértékben elősegíti e rétegek átnevelését, hogy olyan fiatalokból nyernek utánpótlást, akik az iskolákban, az üzemekben és a földeken megismerkedtek a fizikai munkával és megtanulták becsülni azt.

d) Az alkalmazottak külön rétegeként említem a *főiskolai végzettségű értelmiségieket.* Ennek a rétegnek a jelentősége társadalmunkban nagy és egyre növekszik. A pedagógusok nevelik ifjúságunkat; a mérnökök, az agrármérnökök, az állatorvosok, a tudományos kutatók nagyon fontos szerepet töltenek be népgazdaságunk fejlesztésében. Egészségügyi ellátásunk fejlődése döntően az orvosokon nyugszik és igen fontos más főiskolát végzett értelmiségi rétegek munkája is. A főiskolai végzettségűek száma — az alkalmazotti rétegek fenti létszámán belül, és nem azon felül — meghaladja a 175—180 ezret. Ez társadalmunknak az a rétege, amely számbelileg a leggyorsabb ütemben növekszik. Ez társadalmunk szocialista jellegéből, a szocialista építés előrehaladásából következik.

e) Társadalmunknak számottevő rétegét alkotják a *szövetkezeti kisiparosok.* Létszámuk meghaladja a 150 ezret. E létszám bizonyos ideig növekedni fog. A szövetkezeti kisipar egyrészt a gyáriparral, nagyobbrészt azonban a tanácsi helyiiparral fog valószínűleg szorosabban együttműködni, szervesen hozzákapcsolódni. Létszámuk növekszik a magánkisiparosok egy részének a csatla-

kozásával, másrészt különféle elemek idekerülésével. Ismeretes, hogy osztályidegen és más spekuláns elemek is igyekeznek a kisipari szövetkezetekben új lehetőségeket teremteni a maguk számára. (Időnként olyan jelenségek mutatkoznak, hogy az állami iparból is elcsábítanak munkásokat.)

A kisipari szövetkezetek alapvető funkciója a *magánkisipar kollektivizálása, és a tanácsi helyiipar segítése a lakosság szükségleteinek kielégítésében.* S erről nem szabad lemondani a ktsz-ekbe behatoló, vagy ott kitermelődő spekulatív tendenciák miatt. Gátat kell vetni a káros tendenciáknak, de nem a ktsz-ek ellen, hanem a ktsz-ek és mindenekelőtt a lakosság érdekében. A ktsz-ek betölthetnek bizonyos kisegítő szerepet osztályidegen elemek átnevelésében is.

Tudjuk, hogy a jövő kommunista társadalmában a munkásság, a szövetkezeti parasztság, az alkalmazotti-értelmiségi rétegek, úgyszintén a ktsz-ek dolgozói közötti különbségek megszűnnek, s belőlük a kommunista társadalom egységes dolgozó népe alakul majd ki. Társadalmunknak azonban van néhány olyan rétege is, amely már előbb, a szocializmus felépítése során, vagy azt követően fog megszűnni. Vegyük számba ezeket.

f) *Az egyéni parasztság.* A falusi kisárutermelő osztály maradványa, amely a szántóföld 4—5 százalékával, a szőlő- és gyümölcstermelő terület 30—35 százalékával rendelkezik. (A szántóföld 4—5 százaléka, valamint a szőlők és gyümölcsösök néhány százaléka kétlaki munkásoké és alkalmazottaké.) Az egyéni parasztság létszáma mintegy 160 ezer család, s 220—230 ezer tényleges mezőgazdasági dolgozó. (Az 1 kat. holdnál nagyobb egyéni gazdaságok száma 152 ezer.) Ez a réteg a további évek folyamán alapjában véve a szövetkezeti parasztságba fog beolvadni.

g) *A magánkisiparosok.* Létszámuk körülbelül 80 ezer, s jelenleg lassan csökken. 1959—61-ben a csökkenést jórészt az idézte elő, hogy a falusi kisiparosok nagy része belépett a termelőszövetkezetekbe. A magánkisipar ma még fontos szerepet tölt be a lakosság szükségleteinek kielégítésében s munkája mindaddig szükséges, amíg az állami könnyűipar, a tanácsi helyiipar és a ktsz-ek fejlődése feleslegessé nem teszi. A magánkisiparosok egy része, amikor látja, hogy az adókötelezettség teljesítése mellett nem bírja az állami ipar és a ktsz-vállalatok konkurrenciáját, átmegy a ktsz-ekbe vagy más területre. Kisebb része fennmaradhat a felépült szocialista társadalomban is, s így teljes eltűnése csak a kommunizmus kibontakozó építése idején fog bekövetkezni.

h) *A magánkiskereskedők.* Létszámuk körülbelül 8—10 ezer fő. Ez a réteg a mezőgazdaság szocialista átalakulása következtében erősen zsugorodik. Az állami és szövetkezeti kereskedelem

továbbfejlődésével a magánkiskereskedelem *feleslegessé* válik, s a *fejlett szocialista társadalom építése során megszűnik.* Ez a réteg nem *saját* termékeit viszi piacra, mint az egyéni paraszt vagy kisiparos. Tevékenységének fő jellemzője: *azért vesz, hogy eladjon és az üzleten keressen.* Arra törekszik, hogy az áruforgalom lebonyolításában kifejtett hasznos munkájának ellenértékén lehetőleg túlmenő haszonra tegyen szert. A törekvést rendszerünk hatékonyan korlátozza, s *amikor ez célszerű és egyben szükségszerű lesz,* a spekulatív kereskedelem törvényes lehetőségét teljesen megszünteti. *A megszüntetés* mindenekelőtt *kormányzati döntés* feladata, míg a spekulációs tendenciák *törvényes korlátozásáról* szabálysértés, illetve bűncselekmény esetén a közigazgatási, rendőri és igazságügyi hatóságoknak kell gondoskodniok.

A még egyéni parasztok előtt és a magánkisiparosok előtt is nyitva áll a szövetkezetbe lépés útja. A kiskereskedők előtt ilyen út nincs; más módon kell megtalálniok a beilleszkedést a fejlett szocialista társadalomba. Részben az állami és szövetkezeti kereskedelemben, részben a társadalmi élet más területén fognak majd munkát találni.

Társadalmunk osztályösszetételének vizsgálata mutatja, hogy lényegében véve *hazánkban megszűnt az embernek ember általi kizsákmányolása;* a kizsákmányolás maradványa oly csekély, hogy nem módosítja ezt az általános tételt. A falu szocialista átalakításával rendkívül összezsugorodott az a kisárutermelés, amely kapitalizmust szül. Az ilyen tendenciák korlátozottan még megvannak a magán-kisiparban, még korlátozottabban a megmaradt egyéni parasztságban. E lehetőség azonban annyira leszűkült, hogy teljes határozottsággal megállapítható: *hazánkban a kapitalizmus restaurálásának társadalmi-gazdasági lehetőségei véglegesen megszűntek.*

*

A felszabadulás előtt Magyarországon hozzávetőleg negyedmillióra rúgott a tőkés vállalkozók, a földbirtokosok, a bérháztulajdonosok, a kulákok, a rendszeresen idegen munkaerőt foglalkoztató kisiparosok és kereskedők, valamint a fasiszta főtisztviselők, a rendőr-, csendőr- és katonatisztek együttes létszáma. Ezeknek egy része 1944—45-ben és a későbbi években kikerült az országból, egy része itt él ma is és a szocialista Magyarországon fogja leélni az életét.

A tapasztalatok azt mutatják, hogy az osztályidegen származásúak egy része lojálisan beilleszkedett az új rendszerbe, talált megfelelő munkát; ez a rész növekvőben van, különösen a falun, a tsz-átszervezés következtében. Egy másik részük tudomásul

veszi, hogy dolgoznia kell, ha létét biztosítani akarja, de a rendszer ellensége maradt, bár aktív ellenforradalmi cselekményektől tartózkodik, mert azt irreálisnak tartja, vagy egyszerűen fél a néphatalom erejétől. Talán úgy jellemezhetjük őket, hogy megalkudtak a rendszerrel. Soraikban kétféle változás lehetséges: egyesek bizonyos körülmények és az aktív ellenséges személyek hatására feladják passzivitásukat és aktív ellenforradalmárokká lesznek; mások viszont feladják ellenséges magatartásukat és lojálissá válnak a népköztársaság iránt. A volt osztályidegen elemekkel szembeni rugalmasabb politikánk, a szocialista építés sikerei, a nemzetközi helyzet kedvező alakulása, s nem utolsósorban a munka nevelő hatása elősegíti, hogy a passzív ellenséges réteg szűküljön, pozitív irányú változás következtében. Végül itt van a harmadik rész, amely aktív ellenforradalmi tevékenységet folytat, részben szervezeti kapcsolatok fenntartásával, részben ilyen kapcsolatok nélkül, elszigetelten is. Ez a réteg sikereink hatására elkeseredik és demoralizálódik. A külső reakció azonban támogatást biztosít a számára.

Az ellenséges tevékenység fő formája a *rémhírterjesztés*, amely elég változatos, a körmönfont hamisításoktól a legostobább koholmányokig. A nyugati propagandakonyhákon főzött rémhírtápanyagot főleg a nyugati rádiók sugározzák és a hazai ellenforradalmi elemek, különösen az izoláltan reménykedők és tevékenykedők innen merítik fő szellemi táplálékukat. Emellett a belső reakciós elemek „sajátkészítményű" rémhíreket is igyekeznek terjeszteni. A rémhírterjesztést kiegészítik izgatási kísérletekkel, bár ez ritkább, mert izoláltságuk következtében egyre veszélyesebb a számukra, egyre nehezebben tudják lelepleződésüket elkerülni A rémhírterjesztéssel szemben fő fegyverünk a politikai felvilágosítás, a rémhírek és rémhírterjesztők politikai és eszmei leleplezése. A felvilágosító munkát természetesen elősegíti a céltudatos rémhírterjesztők felderítése és ellenük a törvényes büntetőeljárás megindítása és lefolytatása.

Az ellenforradalmi aknamunka egyik veszélyes formája a *társadalmi tulajdon* elleni bűncselekmények. Az ellenséges elemeknek ilyen bűncselekmények elkövetésében „szövetségeseik" a közönséges bűnözők, akiknek sorait különben is jórészt a volt kizsákmányolók lezüllött része egészíti ki. A társadalmi tulajdon elleni bűncselekmények bizonyos fajtáinak elkövetésére laza erkölcsű dolgozó embereket is ösztönöznek. Ez utóbbiak azonban „saját" kezdeményezésre is próbálnak lopni, csalni, sikkasztani. A társadalmi tulajdon védelme a nép érdekeinek, a szocialista fejlődés ügyének a védelme, ami az osztályharc fontos feladata és igényli a dolgozók széleskörű közreműködését. Ez kapcsolódik a bűnözés elleni általános küzdelemhez, hiszen annak talán éppen a legfon-

tosabb része. A feladat azonban nemcsak a bűncselekmények meggátlása, elkövetésük esetén felderítése és törvényes megtorlása. A bűnözők átnevelése is feladatunk, amihez hozzátartozik az is, hogy segítsük a büntetésüket kitöltő és a továbbiak folyamán rendesen dolgozni akaró embereket abban, hogy a társadalomnak hasznos tagjaivá váljanak.

Az ellenforradalmi elemek növekvő mértékben foglalkoznak *gazdasági kártevéssel.* Ehhez nem annyira propaganda-tevékenységre van szükségük, hanem sokkal inkább ügyes meglapulásra. A gazdasági kártevés veszélye a népgazdaság minden területén fennáll, tehát erre mindenütt vigyázni kell. Jelenleg növekedett ez a veszély a termelőszövetkezetekben. A tsz-be lépett volt kulákok egy része lelkében ellenséges maradt, szabotáláson töri a fejét. Ilyen szabotázs-cselekmények már történtek. Arra azonban nagyon kell vigyázni, hogy a szándékos kártevők elleni szükséges fellépésnek ne legyen olyan politikai visszahatása, hogy általánosító hangulat üsse fel a fejét a tsz-ekbe belépett volt kulákokkal szemben, mert ezeknek nagyobb része valóban rendesen dolgozik és csak kis hányada vetemedik bűncselekményre.

Az ellenforradalmi elemek ravasz módszereihez tartozik a bérdemagógia, a normaszigorítás elleni áskálódás, s általában a *munkafegyelem lazítása.* Súlyos hiba lenne azonban minden ilyen jelenséget ellenséges akciónak nyilvánítani. A reakciós elemek szeretnék azt, hogy zavarkeltő kísérleteik egybeolvadjanak a kevésbé öntudatos munkások hasonló jellegű megnyilatkozásaival. Rendkívül fontos feladat viszont, hogy *gondosan elválasszuk a céltudatos zavarkeltő törekvéseket a kevésbé öntudatos munkások káros fellépéseitől,* mert ismét egészen más az indítéka az előbbinek és más az utóbbinak. A kevésbé öntudatos dolgozók káros megnyilatkozásait nem ellenséges szándék vezérli, hanem az általános érdekekkel nemtörődő kereseti szemlélet. Az ilyen szemlélet nem látja, vagy nem törődik vele, hogy egész előrehaladásunknak és az életszínvonal általános emelkedésének komoly akadálya, ha szabad utat kap az a törekvés, hogy a szükségesnél kevesebbet dolgozzanak és a megérdemeltnél több pénzt vigyenek haza. A munkafegyelem szigorú betartatásával, s egyben az állam és a nép általános érdekeinek megvilágításával kell ezeket a káros jelenségeket legyőzni és az ellenséges, zavarkeltő kísérleteket elszigetelni. A most folyó normarendezés eddigi tapasztalatai ismét azt mutatják, hogy az őszinte felvilágosító szó ereje nagy; a munkástömegek megértik a rendelkezés fontosságát, s ha itt-ott tapasztalható is bizonyos békétlenkedés, az ellenforradalmi elemek nem tudták komolyan gátolni ezt a nagyon fontos munkát.

*

A hazai osztályharc menete, élesebb vagy kevésbé éles lefolyása az osztályviszonyok általános változása mellett, illetve annak folyamán — természetesen *függ a párt és a kormányzat politikai irányvonalától és e politikai irányvonal gyakorlati érvényesítésének mikéntjétől, függ a szocialista építés eredményeitől* a társadalmi élet különböző területein, *függ a politikai felvilágosító munka hatékonyságától,* a tömegekért folyó mindennapi harc eredményességétől. Az osztályharc élessége függ a szocialista építés *napirendre kerülő feladatainak* milyenségétől; e tekintetben megállapíthatjuk, hogy az utolsó nagy feladat, aminek szükségszerű velejárója az osztályharc élesedése — belső fejlődésünkben a mezőgazdaság szocialista átszervezése volt, amelyet sikerrel megoldottunk.

Az osztályharc menete természetesen függ az *osztályellenség ellenállásának fokától,* szervezettségétől, az imperialista szervekkel való kapcsolatuk milyenségétől, az imperialista hatalmak részéről számukra nyújtott támogatástól. Ebből az is következik, hogy az osztályharc enyhébb lefolyású akkor, ha az állambiztonsági szervek munkája megfelelő színvonalú, elég hatékony az ellenforradalmi elemek illegális szervezkedésének felderítésében és felszámolásában, a zavarkeltő kísérletek elszigetelésében és meghiúsításában. Mindez természetesen nem csupán az állambiztonsági szervek gondja, hanem az egész népünké, amelynek támogatására feladataik ellátásában az állambiztonsági szerveknek is nagy mértékben támaszkodniok kell.

Hazánkban *az osztályharc közvetlen célja a szocializmus továbbépítése,* a testvéri országokkal való összefogás és gyümölcsöző együttműködés továbbfejlesztése, a béke védelmében reánk háruló feladatok minél hatékonyabb megoldása. E küzdelemnek *legfontosabb területe a gazdasági építő munka,* amely a felvirágzás anyagi alapjait biztosítja. Arról sem szabad egy percre sem megfeledkeznünk, hogy a szocialista országok mindenekelőtt gazdasági építőmunkájuk sikereivel gyakorolnak hatást a tőkés országok népeinek tudatára. Ezt a múlt évi moszkvai nyilatkozat is nyomatékosan hangsúlyozza. *Gazdasági építőmunkánk a nemzetközi osztályharcnak alapvető fontosságú fegyvere, a két világrendszer közötti verseny döntő fontosságú területe.*

A gazdasági építőmunka is megköveteli az eszmei-politikai harc színvonalának emelését és a kulturális forradalom fejlődésének gyorsítását is. Hiszen e tényezők együttesen biztosítják a nép életszínvonalának további emelkedését és tudatának szocialista átformálódását. Nagy feladat a polgári és kispolgári életfelfogás és gondolkodásmód káros örökségének a legyőzése, hosszú és szívós eszmei felvilágosító munkát, türelmet és következetességet igé-

nyel. Itt nincs helye a kapkodásnak, de annak sem, hogy megelégedjünk az eddigi eredményekkel.

A mezőgazdaság szocialista átszervezésének nagy sikere új lehetőségeket teremt az ország szocialista építésében s új szakaszt nyit fejlődésünkben. E lehetőségek valóraváltásához az is szükséges, hogy levonjuk a tanulságokat az eddigi tapasztalatokból. S miután arra a következtetésre jutottunk, hogy hazánkban az osztályharc fő formája az eszmei-politikai harc, ebből az is következik, hogy az eszmei-politikai nevelőmunka feladatai társadalmunk minden területén megnőttek. Az eszmei-politikai felvilágosító munka színvonalának emelése szükséges a nép alkotó erőinek további kibontakoztatásához, a szocialista építés sokrétű feladatainak megoldásához, de ahhoz is, hogy az osztályharc más területén is megoldjunk minden feladatot és elhárítsunk minden akadályt a nemzet szocialista felvirágzásának útjából.

Pártunk szervezeti fejlődésének néhány kérdése

Írta SÁNDOR JÓZSEF

A párttagság összetételének vizsgálatánál abból az alapvető marxista—leninista tanításból kell kiindulnunk, hogy párt nélkül, a párt vezetése, politikai szervező, irányító és nevelő tevékenysége, tömegmozgósító munkája nélkül a munkásosztály nem vívhatja ki, de nem is tarthatja meg véglegesen a politikai hatalmat, nem lehet felépíteni a szocialista társadalmat. Mindjárt elöljáróban le kell szögezni: e tekintetben nem a párttagság szociális összetétele, létszámának nagysága a legfőbb tényező. Elsődleges mindenkor a párt politikája, amely a marxizmus—leninizmus segítségével, a hazai viszonyok tudományos elemzése alapján kitűzi azokat a feladatokat, amelyeket a fejlődés objektíve napirendre tűz. A párt tömegbefolyásának alakulásában is a helyes politikai vonal, az elvi alap a döntő. *Ám a párt összetételét és politikáját elválasztani sem lehet élesen egymástól. A helyes marxista—leninista politika mondhatni meghatározza a párt összetételét, létszámát, s viszont: a párt összetétele is befolyással van a párt politikájára és még inkább annak megvalósulására.*

Nem véletlen, hogy a kommunista- és munkáspártok mindig nagy figyelmet fordítottak és fordítanak ma is a szervezeti kérdésekre, a párt szociális összetételére, arra, hogy kik lehetnek a párt tagjai. Tudatosan igyekeznek kialakítani a legmegfelelőbb arányokat a pártban, valamint a párt és a dolgozó osztályok viszonylatában is. Persze itt elsősorban nem számarányokról van szó! Amikor a párttagságon belüli, valamint a párttagság és az egyes dolgozó osztályok közötti arányokról beszélünk, akkor lényegében a minőség kérdésére gondolunk.

Ennek figyelmen kívül hagyása, vagy lebecsülése elkerülhetetlenül tévedéseket szül. A pártépítésben elkövetett hibák vagy arra vezetnek, hogy a párt szűk szektává válik, vagy arra, hogy élcsapat-jellege meggyengül, politikai irányvonala, s még inkább

gyakorlati tevékenysége eltorzul — következésképpen a szocializmus építésének sikerei veszélybe kerülnek. E tekintetben tanulságos néhány vonatkozásban szemügyre venni pártunk fejlődésének felszabadulásunk utáni időszakát.

I.

Pártunk felszabadulás utáni fejlődésében volt olyan szakasz — 1945 első hónapjaiban —, amikor kis taglétszámmal rendelkezett. Ez még az illegális pártszervezés vonásaiból következett. Rövid ideig éltek olyan nézetek is, hogy a párt maradjon szűk, kis taglétszámú, csak „káderekét" tömörítő párt. Ezt a helytelen nézetet azonban a párt leküzdötte, s az élet hamar elsodorta. 1945 márciusában a Magyar Kommunista Pártnak mintegy 30 000, az 1945 májusi pártértekezlet idején már 160 000 tagja volt.

Ebben az időszakban a feudális, burzsoá, és klerikális reakció még erős politikai befolyást gyakorolt a tömegekre, különösen a falun, de a városi kispolgári és értelmiségi rétegre is. A párt tagsága ekkor elsősorban a fasizmus és a háború elleni harc vezető magját képező, volt illegális kommunistákból, a szakszervezetekben dolgozó baloldali munkásokból, volt baloldali szociáldemokratákból, a forradalmi ifjúmunkás mozgalom legjobbjaiból, a falvak legelnyomottabb, legharcosabb elemeiből, agrárproletárokból, földmunkásokból tevődött össze. A hatalom kérdése még nem dőlt el, ezért kispolgári, ingadozó elemek, karrieristák beözönlésükkel akkor még nem igen veszélyeztették pártunkat. A kispolgári ingadozó rétegekre viszont az a jellemző, hogy oda húznak, ahol a nagyobb erőt látják.

A munkásosztály legjobbjai, a párt igazának tudatában léptek be a nemzeti függetlenségért, az ország újjáépítéséért, majd a proletárhatalom kivívásáért, a szocializmusért küzdő párt soraiba. S jóllehet a párt nem rendelkezett nagy taglétszámmal, a dolgozók érdekeit kifejező helyes politikája és a tömegek közötti szívós munkája egyre több becsületes ember támogatását, szimpátiáját nyerte meg. A párt az 1945-ös őszi országos választáson a szavazatoknak csak 17 százalékát kapta ugyan meg és ennek megfelelő képviselettel rendelkezett az országgyűlésben, *de az üzemekben, a falvakban, az utcán ennél nagyobb és egyre növekvő erőt jelentett. S ez megsokszorozta a párt súlyát a parlamentben és a kormányban is.*

Mit bizonyít ez? Világosan példázza, hogy a *párt tömegbefolyása, politikai súlya, ereje elsődlegesen a helyes marxista—leninista politikai vonaltól, a párttagság odaadásától, aktivitásától függ.*

Pártunk akkori vezetői a párt politikai súlyának, tömegbefolyásának gyors növekedéséből, sajnos, téves következtetéseket is vontak le. A hatalomért folyó sikeres harc egyik fő feltételének a párttagság létszámának nagyarányú növelését tartották. A koalíciós pártok és ezen belül a két munkáspárt közötti versengés időszakában minden pártszervezet főfeladatává a tagtoborzást tették. Az osztályidegenek kivételével szinte minden jelentkező ajánlás nélkül bekerülhetett a pártba, sőt bizonyos érvényesülési lehetőségek igérgetésével, egyébként a pártba belépni nem szándékozók közül is sok embert „beagitáltak". A párt befolyása az ország politikai és gazdasági életére egyre növekedett. Ezért karrieristák, pozíciókra pályázók is igyekeztek belépni a pártba — sok esetben nem sikertelenül. Súlyos hiba volt, hogy a párt kapui nyitva álltak nemcsak az arra érdemes munkások, parasztok és értelmiségiek, hanem szimpatizánsok, karrieristák, sőt beférkőzni szándékozó, magukat ügyesen álcázó ellenséges elemek előtt is. Ennek következtében a párt taglétszáma 1945 augusztusában 300 000, 1946 januárjában mintegy 600 000, 1946 júliusában, az MKP III. kongresszusa idején már 620 000 volt.

Az 1947-es választások eredményei már figyelmeztettek a pártépítésben elkövetett politikai hibákra, így például arra, hogy a párt taglétszámának emelkedésével nem arányos tömegbefolyásának növekedése. Jóllehet a választásokon a Balodali Blokk jelentős győzelmet aratott, s nőtt az MKP-re szavazók száma is, sőt a választási küzdelemből a párt a népi demokrácia legnagyobb, vezető pártjaként került ki, de csak egyhatoddal kapott több szavazatot, mint amennyi a taglétszáma volt. Egyes helyeken pedig még ennél is kisebb volt az arány, sőt helyenként annyi szavazatot sem kapott a párt, ahány taggal rendelkezett.

A párt központi szervei időnként felléptek a tagtoborzás adminisztratív módszerei ellen, de a tagfelvételi kampányt továbbra is a politikai befolyás szélesítésének fő eszközeként kezelték. Olyan embereket, akiket mint szimpatizánsokat elsősorban a tömegszervezetekben kellett volna aktivizálni, egyre nagyobb számban vont be a párt saját soraiba. Még a koalíciós pártok közötti versengés körülményeit figyelembevéve is hibásnak kell minősíteni a mi viszonyaink között azt az elképzelést, amely szerint az ipari munkásság döntő többségét be kell vonni a párt soraiba. A 25 éves Horthy-reakció, s az úri Magyarország bukása óta akkor még alig néhány küzdelmes esztendő telt el. Irreális dolog volt tehát feltételezni, hogy a munkások többségének politikai öntudata (más dolgozó rétegekről nem is szólva) elérte az élcsapat színvonalát.

Mindent összevetve, ez a pártépítési gyakorlat törvényszerűen a párt összetételének felhígulásához vezetett.

Ilyen körülmények között került sor a két munkáspárt történelmi jelentőségű és politikailag teljesen megérett egyesülésére. Az egyesülés előtt a Magyar Kommunista Pártnak már 886 000 tagja volt. Az egyesülés után pedig a Magyar Dolgozók Pártjának tagsága több mint 1 100 000 főtt tett ki. A sok tízezer becsületes szociáldemokrata párttaggal együtt az egyesült pártba olyan ingatag kispolgári, sőt nagypolgári elemek is bekerültek, akik a szociáldemokrata pártban a jobboldal bázisát képezték. Az 1949-es tagfelülvizsgálat ezért szükséges intézkedés volt. Ha csak azt vesszük, hogy a felülvizsgálaton mintegy 100 000 párttag meg sem jelent, tehát eleve kirekesztette magát a pártból, már ez is jelentősen befolyásolta — s hozzátehetjük: pozitív irányban — a párttagság létszámát, politikai és szociális összetételét. A kizárásokat azonban (178 000 fő) már nem lehet ilyen egyértelműen értékelni. Igaz, hogy kikerült a pártból sok olyan ember, aki érdemtelen, vagy alkalmatlan volt a párttagságra, de a felülvizsgálat során számos helyen olyan magas politikai és elméleti követelményeket állítottak egyszerű üzemi munkások és dolgozó parasztok elé, amelyeknek azok nem tudtak megfelelni, s ezért tömegesen zárták ki, vagy tagjelöltté minősítették vissza őket. Ezzel megsértettek sok, a párt politikájáért őszintén küzdő, de elméletileg és politikailag még nem eléggé felkészült munkást és dolgozó parasztot. Így a tagfelülvizsgálat végülis nem hozta meg a kívánt eredményt.

Az 1949-es évben s az azt követő időszakban a személyi kultusz kiteljesedése és a pártvezetés által a párt politikájában és gyakorlati tevékenységében elkövetett súlyos hibák jelentős mértékben meggyengítették pártunk egységét, ütőképességét, élcsapat-jellegét.

Az összetételében felhígult, aránytalanul magas taglétszámú pártot egyrészről a jobboldali revizionista, másrészről a szektás, dogmatikus irányzat bontotta frakciókra. „Véletlen elemek", ingadozó kispolgárok és értelmiségiek, akik besodródtak, vagy számításból jöttek a pártba, s mások, akik esetleg jószándékkal, de szilárd meggyőződés nélkül léptek be, hol a szektás, hol pedig a revizionista nézetek, követőivé váltak. Ennek a helyzetnek egyenes következménye volt, hogy 1949 és 1956 között a párt egysége felbomlott, s 1956-ban az ellenforradalmi támadás idején a kommunisták és a szocialista építés őszinte hívei, a harcra kész munkás és paraszt tömegek a döntő pillanatokban nélkülözték a nélkülözhetetlent, a párt vezetését.

A magyarországi ellenforradalmi lázadás előkészítése és ki-

robbantása, a régi pártvezetés súlyos hibái, s a pártot szétbomlasztó áruló csoportok tevékenysége, intő tanúságul szolgált pártunknak. „A magunk kárán ugyan, de megtanultuk — mondotta Kádár János elvtárs előadói beszédében a párt VII. kongresszusán —, hogy *az osztályellenség a nép hatalmát csak akkor tudja komolyan veszélyeztetni: ha a párt vezetése sorozatosan és hosszabb időn keresztül olyan hibákat követ el, amelyek megrontják tömegkapcsolatait, zavart okoznak a párttagság és a tömegek soraiban és az osztályellenségnek, — ha átmenetileg is — sikerül a becsületes dolgozók egy részét a maga oldalára vonni; ha az osztályellenség fellépésének kezdetén álcázni tudja magát; ha az osztályellenség magában a munkásosztály forradalmi pártjában tudja megvetni lábát és azt használja fel támadási bázisként; ha az osztályellenségnek sikerül a párt akcióképességét megbénítania és a pártot képtelenné tennie a vezetésre.*"[1]

E tanulságokból okulva kezdtünk hozzá 1956. november 1-ével a párt újjászervezéséhez. Pártunk forradalmi harcban született újjá. Csak szigorú elvi követelmények, a lenini elvek alapján lehetett bárki is a párt tagja. A legfontosabb követelmény volt: *az ellenforradalom nyílt félreérthetetlen elítélése s az ellene való harc vállalása; a párt forradalmi, internacionalista politikájának ingadozás nélküli elfogadása és végrehajtása, mind az áruló revizionista, mind pedig a szektás, dogmatikus nézetek elítélése.* Pártszervezeteink 1957. május 1-ig egyéni elbírálás alapján igazolták át az újjászervezett pártba mindazokat a volt MDP-tagokat, akik önként jelentkeztek és megfeleltek a fenti követelményeknek. A munkásosztály, a dolgozó parasztság és az értelmiség legjobbjai, a párthoz, a marxizmus—leninizmushoz ingadozás nélkül hű kommunisták tízezrei csakhamar a párt Központi Bizottsága köré tömörültek s vállalták az ellenforradalmárok elleni küzdelmet, a harcot a népi hatalom vívmányainak megvédéséért, a politikai és gazdasági élet normalizálásáért.

1957. május elsején a párt taglétszáma 283 000 fő volt. A júniusi országos pártértekezlet időpontjában ez a szám 346 000-re, a VII. pártkongresszus idejére, 1959. decemberére 402 000 főre, 1960. januárjára pedig 449 000-re emelkedett.

A párt szociális összetétele 1960. januárjában a következő képet mutatja: eredeti foglalkozás szerint munkás volt 59,3 százalék, dolgozó paraszt 14,2 százalék. Ha a párttagság létszámának és összetételének 1961. I. 1-i állapotát tekintjük is (478 000 tag, ebből eredeti foglalkozás szerint munkás 58,8 százalék, paraszt 15 százalék, értelmiség 9,1 százalék) ez is jóval kisebb a MDP csak-

[1] A Magyar Szocialista Munkáspárt VII. kongresszusának jegyzőkönyve, Budapest, Kossuth 1960. 69. oldal.

nem 900 000 taglétszámánál és szociális összetétele is egészségesebb, mint az MDP-é volt.

Az MSZMP ezért is összehasonlíthatatlanul nagyobb erőt képvisel, mint annakidején a Magyar Dolgozók Pártja. Mindenekelőtt azért, mert a párt politikai irányvonala helyes, mert a párt ma ténylegesen az azonos, marxista—leninista elveket valló dolgozók önkéntes harci szövetsége, politikailag egységes harci szervezet. Megszabadult a revizionista árulóktól, akik 1956 előtt furakodtak be a pártba. Alapjában megszabadult azoktól a karrierista elemektől is, akiket korábban csak személyes érdekeik és ambicióik vittek a pártba. Előnyös az is, hogy kívül maradtak a párt kapuin azok a becsületes, de politikailag ingadozó, bizonytalan tízezrek, akikkel pártunk egyébként jó, baráti viszonyt teremtett, akik ma is támogatják politikánkat, de a pártba ingadozást, bizonytalanságot hoznának.

A párt eszmei-politikai és szervezeti egysége napjainkban szilárd. Ez annak a következménye, hogy a marxizmus—leninizmus talajáról két fronton küzdöttünk egyszerre, mind a revizionizmus maradványai, mind a szektás, dogmatikus nézetek és módszerek ellen. Megszűnt a párt megosztottsága a tekintetben is, hogy ma már sehol sem aszerint ítélik meg a párttagokat, hogy korábban szociáldemokraták, vagy kommunisták voltak-e, hanem aszerint, hogy az ellenforradalom elleni harc időszakában s azóta is hűek maradtak-e a munkásosztály ügyéhez, a szocializmus építéséhez, s hogyan veszik ki részüket a mindennapi munkából.

Pártunk ma minden vonatkozásban betölti élcsapat szerepét, s szocialista hazánk építésének szilárd, egységes vezető ereje. Ennek alapja: helyes, marxista—leninista politikája és e politika következetes megvalósítása; a párt egybeforrottsága a dolgozó néppel, a szocializmus építésének platformján, a párt és a tömegek egymás iránti kölcsönös bizalma. Betölti pártunk az élcsapat szerepét taglétszáma és szociális összetétele tekintetében is, hiszen a dolgozók legjobb, legrátermettebb tagjait tömöríti.

Szocialista gazdaságunk, kultúránk egészségesen fejlődik. Alapjában végrehajtottuk a mezőgazdaság szocialista átszervezését, népünk életkörülményei állandóan javulnak. E sikerek elérésében pártunk — amely mintegy feleannyi tagot és tagjelöltet tömörít soraiban, mint az ellenforradalom előtt — hozzáértő vezetőnek, kiváló szervezőnek bizonyult. Az 1957-es országos pártértekezlet joggal állapította meg — s a VII. pártkongresszus ezt a megállapítást megerősítette —, hogy *pártunk egészségesen fejlődik, összetétele jónak mondható. Egyszersmind azt is kimondta a pártértekezlet, hogy a pártépítő munka tengelyébe most elsősorban nem a párt számszerű növelését, hanem a párttagok és a tagjelöltek politikai,*

elméleti nevelését, aktivitásuk, példamutatásuk fokozását kell állítani. Ez a fontos elvi álláspont határozta meg a kongresszus óta eltelt időben is pártépítő munkánkat. Érdemes elemezni e határozat végrehajtásának tapasztalatait, s főleg szükséges szólni pártszervezeteink további teendőiről, feladatairól.

II.

A kongresszus óta eltelt 16 hónap alatt tovább javult pártszervezeteink tag- és tagjelöltfelvételi munkája. A legjelentősebb eredményt e téren falun értük el. A kongresszus óta több mint 17 000 új párttaggal és tagjelölttel erősödtek a termelőszövetkezeti pártszervezetek. Ennek jelentősége két szempontból is fontos. Egyrészt lényeges változás állt be a falusi párttagság összetételében. Korábban a falusi pártszervezetek tekintélyes részében kevés dolgozó paraszt volt, most azonban a falusi pártszervezetek paraszti jellegűvé váltak, a párt még mélyebb gyökeret eresztett a parasztságban azzal, hogy paraszti bázisa szélesedett. Másrészt a termelőszövetkezeti pártszervezetek sok olyan becsületes parasztembert vonzottak soraikba, akik őszinte, lelkes hívei a szocialista mezőgazdaságnak. Olyanokat, akik nemcsak a termelőszövetkezetek felvirágzásáért, hanem az egész falu gazdasági, politikai és kulturális felemelkedéséért is hajlandók aktívan dolgozni. További eredménye a pártépítő munkának, hogy a minőségi követelmények a párttagsággal szemben — bár vannak e téren még problémák — megnőttek.

A pártbizottságok és a pártszervezetek a párt további erősítésével kapcsolatos teendőiket mindenkor területük helyzetének alapos ismerete és elemzése alapján határozzák meg. A feladat továbbra is kettős: *egyrészt a párttagság nevelése, aktivizálása, másrészt az utánpótlás biztosítása tag- és tagjelöltfelvétel útján, a korábbinál magasabb követelmények következetes érvényesítésével.* A hazánkban végbement történelmi jelentőségű társadalmi átalakulás, szocialista fejlődésünk sikerei következtében egyre növekszik pártunk vonzóereje. S ha nem növeljük a belépőkkel és a tagsággal szemben támasztott politikai és morális követelményeket, akkor ismét oda juthatunk, hogy a szimpatizánsok tömegei, sőt karrierista, ingatag, politikánkkal szemben fenntartásokkal élő elemek is bekerülnek a párt kapuján és ismét megromlik pártunk összetétele. Mi ilyen körülmények között a teendő, milyen eszközökkel lehet és szükséges gátat emelni az ilyen veszélyeknek?

Mindenekelőtt az eddiginél sokkal következetesebben meg kell követelni a párttagságtól a szervezeti szabályzatban rögzített

eszmei-politikai és erkölcsi feltételek teljesítését. Több időt, nagyobb energiát kell fordítanunk a tagság politikai és ideológiai továbbképzésére, harcedzettségének növelésére.

Pártszervezeteink előtt olyan bonyolult, minőségileg új feladatok állanak, mint például a termelőszövetkezetek politikai és gazdasági megerősítése, a nagyüzemi árutermelés növelése, a termelékenyebb, gazdaságosabb termelés, a dolgozók politikai és kulturális színvonalának emelése, a szocializmus teljes győzelmének kivívása. *Ezért pártépítő munkánknak is arra kell irányulnia, hogy a párttagságot az iparban és a mezőgazdaságban a termelésben való helytállásra nevelje.* A kommunistáknak a párthatározatok szellemében kell dolgozniok, ostorozniok kell a pazarlást, a népgazdasági érdekeket semmibevevő szemléletet és gyakorlatot. Élen kell járniok a munkában, s a személyes példamutatáson kívül felvilágosító szóval, a párt határozatait türelmesen megmagyarázva kell mozgósítaniok a pártonkívüli dolgozók nagy tömegeit. Nap mint nap ápolniok kell azt a jó viszonyt, amely ma pártunk és a tömegek kapcsolatát jellemzi.

Az a körülmény, hogy a párttagok száma ma sokkal alacsonyabb, mint korábban volt — és előreláthatóan a közeljövőben nem is fog számottevően emelkedni —, még inkább felveti, hogy a párt helyes viszonyt alakítson ki a pártonkívüliekkel. Ha a pártonkívüli tömegeket megnyerjük a párt szövetségeseinek és azok támogatnak bennünket, ez egyben a párt vezető szerepének érvényesülését is jelenti. A pártmunka e nagy fontosságú kérdéséről Lenin a következőket tanította: „A kommunistáknak... egyik legnagyobb és legveszedelmesebb hibája az az elképzelés, hogy a forradalmat meg lehet valósítani egyedül a forradalmárok munkájával. Ellenkezőleg, ahhoz, hogy bármely komoly forradalmi munka sikerrel járjon, meg kell érteni és át kell vinni az életbe, hogy a forradalmárok csakis mint egy valóban életképes és haladó osztály élcsapata játszhatnak szerepet. Az élcsapat csak akkor teljesíti az élcsapat feladatait, ha nem szakad el az általa vezetett tömegektől, hanem valóban viszi magával előre az egész tömeget. Szó sem lehet semmiféle eredményes kommunista építésről, ha a legkülönbözőbb munkaterületeken szövetségre nem lépünk a nem kommunistákkal!"

Nálunk e tanítással szemben — ha szóban nem is, de a gyakorlati munka során — számos helyen még mindig értetlenség és idegenkedés tapasztalható. Mi másnak lehet nevezni például a pártonkívüliek funkcióba állításával szemben mutatkozó értetlenséget, mint a pártonkívüliek lebecsülésének, a kommunista gőg megnyilvánulásának? S hogy e kérdésben eddig a javulás lassú, annak oka az, hogy a párttagok egy része sem érti

még a párt szövetségi politikájának lényegét. Nem szabad szem elől téveszteni, hogy a párt és a nép közötti kölcsönös bizalom és eleven kapcsolat nélkül a párt nem élhet és nem dolgozhat sikerrel, a nép nem boldogulhat.

A párttagság számszerű növekedése szorosan összefügg a párt szövetségi politikájának érvényesítésével is. A párt sikerei elsősorban a marxizmus—leninizmusra épülő helyes politikától függnek, attól, hogy miként tudja egyrészt az osztályellenséget politikailag elszigetelni, másrészt a tömegeket felsorakoztatni a politika megvalósítására. Ezért a párt elsőrendű feladata, hogy a pártonkívülieket türelmes, meggyőző munkával vezesse, *közülük azokat pedig, akik megfelelő képességekkel, tudással és tehetséggel rendelkeznek, olyan posztra állítsa, ahol a legtöbbet tudják nyújtani a társadalomnak.*

Ha ezt a fontos elvet nem helyesen értelmezzük, torzulás következik be a párt szervezeti építésében. Így például, ha vezető állami, gazdasági, tömegszervezeti stb. funkciók betöltését párttagsághoz kötjük, akkor sok olyan ember, aki alkalmas vagy alkalmasnak tartja magát e funkciók betöltésére — bár egyébként nem érzi a párthoz tartozónak magát — előrehaladása érdekében felvételét kéri a pártba. Egészségtelen jelenség az is, hogy egyes területeken az igazgatókat, a termelőszövetkezeti elnököket, a könyvelőket, a tanácselnököket stb. funkcióba állításuk után szinte kivétel nélkül felveszik a pártba. Ilyen helyzetet azonban még egyszer nem szabad teremtenünk a pártban. Teremtsünk olyan légkört, amelyben a közfunkciókat viselőket és általában minden olyan embert, aki tisztességesen, képességeinek megfelelően hajtja végre a rábízott feladatokat, éppen olyan megbecsülésben részesítjük, mint a párttagokat. Ellenkező esetben újra számolhatunk azzal, hogy a törtetők is tömegesen kopogtatnak a párt kapuján.

Általában szélesítsük tovább a pártonkívüli aktivisták szerepét közéletünkben, a tömegszervezetekben, a tömegmozgalmakban, becsüljük meg jobban munkájukat. *Ilyen légkörben őszinte szándék, nem pedig pozícióhajhászás vezeti a pártba belépőket.*

Az eddiginél is nagyobb szerepet kell biztosítani a tömegszervezeteknek és a tömegmozgalmaknak, amelyek átfogják a felnőtt lakosság nagy többségét, és száz és százezreket mozgósítanak a párt politikájának végrehajtására, a szocializmus építésére.

A tömegszervezetekben és a tömegmozgalmakban a kommunisták és a pártonkívüliek közös munkában összeforrva erősítik a párt tömegkapcsolatát, a párttagok és pártonkívüliek barátságát.

Ami a párt természetes utánpótlását illeti: pártunk megköze-

lítően elérte a jelenlegi helyzetben kívánatos taglétszámot. Mit jelent ez elvileg? Vajon azt-e, hogy a továbbiakban már nem kell felvenni a párt soraiba a legjobb munkásokat, parasztokat, értelmiségieket? Semmiesetre sem! *Sőt, ellenkezőleg, úgy kell dolgoznunk a tömegek körében, hogy a dolgozók legjobbjai kérjék felvételüket a pártba.* De ugyanakkor az eddiginél nagyobb figyelmet kell fordítanunk a minőségi követelményekre, arra, hogy valóban a dolgozók legjobbjai kerüljenek a pártba. Most elsősorban a termelésben közvetlenül résztvevő munkásokkal, termelőszövetkezeti parasztokkal és értelmiségiekkel, a termelésben élenjáró szocialista brigádokból, a tömegszervezetekben és a tömegmozgalmakban aktívan tevékenykedőkkel kell erősíteni a pártot. A tömegszervezetekben és a tömegmozgalmakban a dolgozók megismerkednek a párt célkitűzéseivel, a szocializmus építésének feladataival, közülük a legjobbak, a köz érdekében végzett áldozatos tevékenységük során éretté és alkalmassá válnak a párttagságra. *Egy-egy pártszervezet pártépítő munkáját nem aszerint kell elbírálni, hogy hány tagot, illetve tagjelöltet, hanem, hogy milyen embereket vesz fel soraiba, és milyen színvonalon folyik a párttagság nevelése, elméleti-politikai képzése, irányítása.*

Helytelen lenne azonban a tag- és tagjelöltfelvételi munkában sablonokat alkalmazni. Falusi szervezeteinknek például nagyon ügyelniök kell arra, hogy a felvételi kérelmek elbírálásánál ne sértsék meg a párthoz közelálló és belépni szándékozó termelőszövetkezeti tagokat, s *ne állítsanak túlzott követelményeket a párt politikájával egyetértő, egyszerű, becsületes termelőszövetkezeti tagokkal szemben.* A mezőgazdaság átszervezésével beállott új helyzetben megnövekedett a falusi pedagógusok, az orvosok, az agronómusok, általában a falusi értelmiség szerepe is. Ezért kívánatos, hogy falusi pártszervezeteink e rétegek szocialista nevelését az eddiginél jobban, jelentőségének megfelelően végezzék.

Külön kell szólni a nőkről, akiknek aktív részvétele a párt politikájának megvalósításában elsőrendű politikai kérdés. Sajnos, még a párttagság körében is található számos, maradi előítélet a nőkkel szemben, az üzemekben is, de főképpen a falun.. Erre mutat az is, hogy párttagjaink között a nők aránya bizonyos mértékben csökkenő tendenciát mutat. (Az 1957-es pártértekezet idején a nők aránya 22,6 százalék volt, a kongresszus idejére ez a szám 22,1 százalékra csökkent, jelenleg pedig 22 százalék. A termelőszövetkezeti pártszervezetekben a nők aránya még ennél is alacsonyabb.)

Pártbizottságainknak, elsősorban az alapszervezetek vezetősé-

geiben kell leküzdeniök a nőkkel szembeni előítéletet. Falun igen kevés pártvezetőségben kapott helyet nő, a termelőszövetkezetek vezetéséből is csaknem kirekesztették őket, emellett a pártba is keveset vesznek fel közülük.

Pedig a szövetkezetek munkájában egyre nagyobb szerepet játszanak a nők. Kézenfekvő tehát, hogy növekvő szerepet kapjanak a vezetésben is és szükséges, hogy legjobbjaikat a pártba is felvegyék. Egy falusi pártvezetőség, ha jól politizál, feltétlenül rájön: politikai befolyása szélesítésének egyik feltétele az, hogy támaszkodjék a nőkre, a nők legjobbjait a párt agitátorává, harcosává nevelje. Jelenleg viszont az a helyzet, hogy 800 olyan termelőszövetkezeti pártszervezetünk van, amelyben egyetlen nő sincs, s 650 olyan termelőszövetkezeti pártszervezet, amelyben csupán egy női tag van.

Sajnos, vannak olyan üzemi pártszervezeteink is, ahol ugyancsak konzervatívan ítélik meg a nőket. Ez különösen szembetűnő az olyan üzemekben, ahol többségükben nők dolgoznak, de a párttagság nagyobbrészt mégis férfiakból áll. Jó lenne, ha az ilyen pártszervezetek vezetői is észrevennék ezt a természetellenes állapotot és változtatnának rajta. Gondolnunk kell Lenin tanítására, aki arra hívta fel a figyelmet, hogy: *„A tömegeket... nem lehet bevonni a politikába, ha nem vonjuk be a politikába a nőket!"*

*

E cikkben nem térhettünk ki a pártépítő munka minden vonatkozására, csupán a legfontosabb, legidőszerűbb tanulságokra és a teendőkre kívántunk utalni. Ha összegezni akarjuk a pártépítés négy és fél esztendő alatt elért eredményeit, túlzás nélkül mondhatjuk: *ez a munka sikeres volt. Pártunk ma valóban a munkásosztály, a parasztság, az értelmiség és más dolgozó rétegek legjobbjait tömöríti soraiban. Ez — a párt helyes politikai irányvonalával párosulva — jó feltételt teremtett a párt eszmei-politikai és szervezeti egységének, s szilárdan biztosítja a párt élcsapat szerepének érvényesülését.* A párt helyes marxista—leninista politikája egyre szilárdabb bázisra épül — *a párt forradalmi tagságára,* amely odaadóan, lelkesen küzd szocialista hazánk felépítéséért. Az előttünk álló nagy építőmunka azonban megköveteli, hogy még jobban erősítsük a párt élcsapat-jellegét, és valóban a dolgozók legjobbjait vegyük fel a pártba. Olyan emberek legyenek a Magyar Szocialista Munkáspárt tagjai, akik nemcsak a napsütésben, hanem a viharban is helytállnak és együtt a dolgozó néppel, képesek győzelemre vinni a párt politikáját!

A kapitalizmus általános válságának új szakasza

Írta CSAPÓ LÁSZLÓ

A közgazdaságtan bármely kérdésének tanulmányozásánál az egyik fő nehézséget az okozza, hogy igen sok, egy időben érvényesülő, egymásra kölcsönösen ható összefüggést kell szem előtt tartani. Noha a fentebb említett nehézség bármely kérdés tanulmányozásánál felmerül, talán egyiknél sem oly mértékben, mint a kapitalizmus általános válsága problémakörénél. Az ok-okozati összefüggések és a visszahatások olyan hálózatáról van szó, amely a tőkés társadalom gazdaságát-politikáját-ideológiáját, valamennyi belső és külső vonatkozását érinti. Éppen ezért e viszonylag rövid cikk keretében csak a leglényegesebb, főként gazdasági összefüggések kiemelésére vállalkozhatunk.

I.

A kapitalizmus általános válságának oka, lényege és tartalma

A kapitalizmus általános válsága *történelmi folyamat,* melynek tartalma a kapitalizmusnak, mint társadalmi-gazdasági rendszernek *fokozatos* hanyatlása, illetve végleges pusztulása. Eközben a szocializmus *fokozatosan* váltja fel a kapitalizmust, tehát *szükségszerűen egymás mellett léteznek.* A kapitalizmus általános válságát, a kapitalizmus összes *belső ellentmondásainak* végső kiéleződése okozza a monopolkapitalizmusban. Történelmileg ez a folyamat az első világháború időszakával kezdődött és a Nagy Októberi Szocialista Forradalom győzelmével vált *különösképpen nyilvánvalóvá.*

A kapitalizmus általános válsága tehát már akkor elkezdődött, amikor szocializmus még nem is volt a világon. A szocialista forradalom győzelme egyrészt nyilvánvalóvá tette, hogy a kapitalizmus nem képes többé úrrá lenni a modern termelőerőkön. Más-

részt, noha a kapitalizmus általános válságának *nem a szocialista forradalom győzelme az oka,* a szocializmus győzelmei visszahatnak a kapitalizmus belső ellentmondásaira és elmélyítik azokat.

A szocializmus győzelme először a Szovjetunióban, majd a szocialista világrendszer létrejötte gazdasági-politikai-ideológiai hatásuknál fogva *meggyorsítják* a kapitalizmus pusztulásának e történelmi folyamatát, mert a kapitalista világrendszer szűkülésével csökken az imperializmus lavírozási lehetősége, kiéleződnek az imperialista országok közötti külső feszültségek, mert az állandóan erősödő szocialista világ forradalmi bázist teremt a világ dolgozó tömegei számára, mert példát és segélyforrást jelent a nemzeti függetlenségükért küzdő gyarmati és függő országoknak az imperializmus elleni küzdelmükben. A két rendszer léte és harcuk a kapitalizmus általános válságának *legfontosabb jellemvonása.*

Az Októberi Szocialista Forradalom győzelme elősegítette a gyarmati rendszer válságának kirobbanását, a gyarmati népek harcát függetlenségükért, de alapjában véve a gyarmati rendszer válságát, majd széthullását nem a Szovjetunió, vagy pedig a második világháború után a szocialista tábor léte okozza, illetve teszi szükségessé, hanem végsősoron az imperializmus világrendszerében meglevő *belső ellentmondások kiéleződésének következménye.* Ugyanez áll a kapitalizmus általános válságának más jellemvonásaira is. Ma is gyakorta felbukkan az a téves álláspont, hogy a kapitalizmus általános válságát lényegében a szocializmus sikerei *okozták,* vagy okozzák. A polgári ideológia és propaganda az Októberi Szocialista Forradalom győzelme óta kitartóan hangoztatja — minél erősebb a szocializmus, annál inkább —, hogy a kapitalizmus erős, egészséges, „az emberi természetnek legjobban megfelelő társadalmi rend", s ha nehézségekkel küzd, úgy ennek „a kommunisták világfelforgató politikája", a Szovjetunió és a szocialista világrendszer „agresszivitása", „a forradalom exportja" stb. az oka. Éppen ezért hangsúlyozni kell; a kapitalizmus pusztulását alapvetően nem a szocialista rendszer léte okozza, hanem *az imperializmus rendszerének belső ellentmondásai.* A szocialista világrendszer jelenlétének és erősödésének szerepe e történelmi folyamatban az, hogy közvetve, példájánál és hatásánál fogva meggyorsítja, elősegíti a folyamat lezajlását. Ebben az értelemben, az *okozat okká válik, s a szocializmus terjedése nemcsak egyszerűen megnyilvánulása annak, hogy az imperializmus pusztulása előrehaladt, hanem ugyanakkor tényezője a pusztulási folyamat meggyorsulásának.*

Minthogy a kapitalizmus általános válságának nem a szocializmus az oka, lehetséges a kapitalista és szocialista rendszerű ál-

lamok békés együttélése és versenye, annak ellenére, hogy az imperializmus belső ellentmondásainak éleződése fokozatosan, de elkerülhetetlenül a szocializmus világméretű győzelméhez vezet.

II.

A kapitalizmus általános válságának új szakasza

A kapitalizmus általános válságának eddig két szakasza volt. Az első szakasz az első világháborúval és az Októberi Szocialista Forradalommal kezdődött és a második világháborúig tartott. A második szakasz a második világháborúval kezdődött. A kommunista és munkáspártok 1960 novemberében megtartott Moszkvai Értekezlete leszögezte, hogy új szakasz következett be a kapitalizmus általános válságának fejlődésében.

Milyen objektív, tudományos ismérvek alapján lehet egymást követő szakaszokról beszélni? A kapitalizmus pusztulásának folyamatában vannak ugrópontok. Ezek sokszor hosszú ideig láthatatlanul, az imperializmus világrendszerében végbemenő változások, a belső ellentmondások *mennyiségi növekedésének* következtében keletkező történelmi fordulópontok, amelyek a *felhalmozódott mennyiségi változásoknak minőségi ugrásokba való átcsapását jelzik.*

Az imperializmus bomlásának ezek a fordulópontjai *objektív* társadalmi-gazdasági folyamatokban mutatkoznak. Ezek közül a legfontosabb *a két rendszer erőviszonyaiban bekövetkező változás, eltolódás, mivel* egyrészt a kapitalizmus fokozódó bomlása *külsőleg, tehát a legnyilvánvalóbban ebben mutatkozik meg;* másrészt az erőviszonyoknak a szocializmus javára történő eltolódása *a legerősebben visszaható tényező,* amely a kapitalizmus végleges és teljes pusztulását sietteti.

1. A kapitalizmus és a szocializmus közötti erőviszonyok alakulása

A két rendszer közötti gazdasági versenyt a kapitalizmus általános válságának első szakaszában az jellemezte, hogy a Szovjetunióban sokkal gyorsabb *ütemben* fejlődtek a termelőerők mint bármely tőkés országban. 1937-ben a Szovjetunió az ipari termelés tekintetében a világon az ötödik helyről a második helyre, Európában pedig az első helyre került. Azonban ez az európai elsőbbség még igen kisméretű volt (alig termelt többet az alapvető ipari termékekből, mint Németország), az Egyesült Államokhoz képest pedig még nagy volt az elmaradás. Végül az *egy főre eső ipari termelés volumenét tekintve* a Szovjetunió nemcsak az Egyesült Államokhoz, hanem a vezető európai nagyhatalmakhoz képest is

még mindig erősen elmaradt. Ez nem is lehetett másként. Hiába haladta meg ugyanis a szovjet ipar *növekedési üteme* az Egyesült államok és a többi imperialista ország iparának növekedési ütemét sokszorosan, a Szovjetunió *olyan alacsony bázisról* indult a versenyben, hogy *a sokszorosan gyorsabb fejlődési ütem ellenére is,* az Egyesült Államok és a Szovjetunió közötti távolság *abszolút mértékben* nem csökkent, hanem még növekedett is. Természetesen az ipari termelés évi növekményének az Egyesült Államok javára mutatkozó százalékos többlete csökkent.

A kapitalizmus általános válságának második szakaszában a szocializmus *világrendszerré* válik. A második szakasz végén, az 50-es évek derekán a szocialista világrendszer a föld területének 26 százalékán uralkodik, magában foglalja a föld lakosságának körülbelül egyharmadát. 1959-ben a szocialista világrendszer országai adták a világ összipari termelésének több mint 33 százalékát és a világ gabonatermelésének körülbelül a felét.[1] Ezek a sikerek azonban *minőségi* változásokat is tükröznek. Mégpedig azt, hogy az imperializmus rendszeréből kiszakadt népi demokratikus országokban a szocialista rendszer nagyon gyors ütemben fejlődött ki és az 50-es évek közepére teljesen megszilárdult.

A szocialista rendszer e nagyarányú térhódítása egyrészt a legszembetűnőbb megnyilvánulása másrészt hatótényezője is annak, hogy az imperializmus bomlása új fejlődési fokot ért el. A Szovjetunió a háborúban elszenvedett óriási anyagi károk ellenére 1957-ben az alapvető ipari termékek volumene tekintetében (szén, acél, vas, energia) lényegében elérte vagy igen szorosan megközelítette a három legerősebb európai tőkés ország: Anglia, Nyugat-Németország, Franciaország együttes termelési színvonalát. *Európa történetében első ízben fordul elő, hogy egyetlen ország egyedül annyit termel, mint az összes legerősebb ipari ország együttvéve.*

Emellett a második szakaszban a szocializmus gazdasági fölénye még mindig elsősorban abban mutatkozott, hogy a *fejlődés üteme* sokszorosan meghaladta a szocialista országokban a vezető tőkés hatalmak által elért fejlődési ütemet. 1951—1959 között a szocialista országokban az ipari termelés növekedésének évi átlagos üteme 13,7 százalékos volt, míg a kapitalista országokban mindössze 4,8 százalékos. Mégis 1957-ben, a Szovjetunió ipari termelése az Egyesült Államokénak körülbelül még csak 50—55 százalékát érte el.[2]

[1] Béke és Szocializmus kérdései 1960. 12. szám statisztikai melléklet.
[2] Leontyev: Der ökonomische Wettbewerb der beiden Systeme. Wirtschaftwissenschaft. Sonderheft 4. 1957.

A *harmadik szakaszban* — amelynek kezdetét történelmileg az 50-es évek derekára tehetjük — e tekintetben nagy jelentőségű *minőségi változás* következik be. A Szovjetunió és az Egyesült Államok termelési színvonala közötti különbség nagymértékben csökkent. Jelenleg a Szovjetunió az Egyesült Államok ipari termelésének körülbelül 65—70 százalékát éri el. Ezen a magasabb bázison a termelés gyorsabb ütemű növekedése a Szovjetunióban azt eredményezi, hogy az Egyesült Államok és a Szovjetunió közötti évi termelési különbség *abszolút mértékben is csökken.* Ezt mutatják a következő adatok.

A termelés növekedése abszolút mértékben a Szovjetunióban és az Egyesült Államokban

1951—1955-ig[3]

	Egyesült Államok növekedés:	*Szovjetunió növekedés:*
acél	18,0 millió tonna	18,3 millió tonna
nyersvas	14,0 millió tonna	11,2 millió tonna
cement	12,3 millió tonna	12,9 millió tonna

Itt figyelembe kell venni, hogy gyorsuló mozgásról van szó. Minél jobban megközelíti a Szovjetunió az Egyesült Államokat az ipari termelés abszolút volumene tekintetében, annál gyorsabb ütemben csökken a közöttük levő különbség az egy főre eső ipari termékek tekintetében is. A szovjet közgazdák számításai szerint figyelembe véve, hogy 1954 és 1960 között az ipari termelés növekedésének évi átlagos üteme az Egyesült Államokban 2,4 százalék a Szovjetunióban pedig 11 százalék volt, s minden valószínűség szerint a következő évtizedben az ütemkülönbség megközelítően azonos lesz, a Szovjetunió 1965-re behozza, illetve néhány fontos termék tekintetében el is hagyja az Egyesült Államokat, a termelés abszolút volumenét illetőleg, az 1970-es évek elejére pedig túlszárnyalja az egy főre eső ipari termelés tekintetében is. Továbbá, figyelembe véve a szocialista világrendszer együttes termelésének alakulását, 1965-re a szocialista országok együttes ipari termelésének volumene valószínűleg eléri vagy némileg meghaladja majd a tőkés országok együttes termelésének volumenét.

A kapitalizmus és a szocializmus versenyében és a közöttük levő erőviszonyok alakulása tekintetében kétségtelenül az *egyik*

[3] Idézett mű.

legfontosabb tényező a gazdasági potenciál alakulása. Teljesen hibás eljárás lenne azonban a két rendszer erőviszonyainak alakulását pusztán a termelési adatok mechanikus összehasonlítása alapján elemezni. Figyelembe kell venni a tudományos és a technikai fejlődés ütemét, irányát, minthogy ezek döntően közrejátszanak a termelőerők fejlődésében. E tekintetben az 50-es évek közepe óta szemmel látható *ugrás következett be a szocializmus javára.* A legmodernebb technika, valamint a tudományos kutatás számos területén a Szovjetunió *elhagyta a legfejlettebb tőkés országokat.* Ez olyan óriási jelentőségű mozzanat, amely a termelés fejlődésére gyakorolt hatásán túl, politikai és ideológiai téren is a szocializmus erőinek nagymértékű növekedéséhez vezetett. Ez mindenekelőtt a Szovjetuniónak az űrkutatás és a rakétatechnika terén felmutatott sikereiben mutatkozik meg. A Szovjetunió fölényre tett szert a jelenkori termelőerők fejlődését befolyásoló egyik legfontosabb tudományág, az automatika és a technikai fejlődés legfontosabb irányzata, az automatizálás terén. Véglegesen összeomlottak azok a burzsoá propagandamesék, hogy a szocializmus „lefékezi" az emberek alkotókészségét, gátolja a tudományos haladást, velejárója az elmaradottság, nem fejlődőképes stb. Ezek az eredmények nemcsak a tőkés országok dolgozó tömegei előtt, hanem különösen az értelmiség széles rétegei előtt is megnövelték a szocializmus vonzóerejét.

Végül, de nem utolsósorban: a szocialista országoknak, elsősorban a Szovjetuniónak a gazdaság, a technika és a tudomány területén elért eredményei odavezettek, hogy *katonai-stratégiai* szempontból, a szocialista világrendszer *erői fölénybe kerültek az imperialista országok erői felett.* Ez elsősorban *a rakétatechnikában mutatkozó tartós fölényben nyilvánul meg,* amelyet az imperialista hatalmak minden erőfeszítésük dacára sem tudnak behozni.

Ha a kapitalizmus és a szocializmus közötti erőviszonyok alakulását az összes (gazdasági, politikai, stratégiai-katonai) tényezők figyelembevételével vizsgáljuk, akkor azt mondhatjuk, *hogy a kapitalizmus általános válságának harmadik szakaszában a szocializmus erői túlsúlyba jutottak az imperialista nagyhatalmak erői fölött.* A második szakaszban egészen az 1948—49-es évekig, amikor a népi demokratikus országokban még nem dőlt el véglegesen a hatalom kérdése és a szocialista világrendszer még csak kialakulóban volt, *még mindig nagy volt a kapitalista restauráció veszélye. A harmadik szakaszban,* amikor a szocialista világrendszer lakosságának számát, a világ összterületében való részesedését, potenciális gazdasági, politikai, katonai erőit tekintve fölénybe került *az imperialista nagyhatalmakkal szemben* —

nincs meg többé egyetlen szocialista országban sem a kapitalista restauráció lehetősége.

Végül a szocializmus erőinek mérlegelésénél figyelembe kell venni a kapitalista országok dolgozó tömegeinek egyre erőteljesebb harcát a szocializmusért.

A szocializmus erőinek ez az óriási növekedése — amelyben *visszatükröződik,* hogy a kapitalizmus bomlása, pusztulása *új stádiumba jutott* — oda vezetett, hogy *a szocializmus vált a történelmi fejlődés döntő, meghatározó erejévé.* Ez azt jelenti, hogy olyan szakaszba értünk, amelyben a társadalmi fejlődésnek, a szocializmus világméretű győzelme irányában való előrehaladása *meggyorsul,* vagy ami ennek csak más kifejezése: az imperializmus mint világrendszer a *teljes felbomlás* állapotába került.

2. A gyarmati rendszer teljes felbomlása

A kapitalizmus általános válságának másik jellemző vonása, hogy kiéleződnek az ún. anyaországok és a gyarmatok, illetve az erősen fejlett imperialista országok, valamint a gyengén fejlett függő és félfüggő országok közötti ellentétek. Az első világháború és különösen a Nagy Októberi Szocialista Forradalom győzelme ütötte az első nagy sebet az imperializmus gyarmati rendszerén, amelyet azóta sem tudott kiheverni. A kapitalizmus általános válságának első szakaszában *megkezdődött a gyarmati rendszer válsága.* A második szakaszban a *gyarmati rendszer válsága elmélyült.* Ez a folyamat szorosan kapcsolódik a második világháború gazdasági, politikai, katonai következményeihez, a világimperializmusnak a második világháború alatt és következtében előrehaladó gyengüléséhez. A gyarmati rendszer válságának elmélyülésében különösen jelentős szerepet játszott a kínai forradalom győzelme, amely — egyrészt a gyarmati uralom teljes felszámolását jelentette Ázsia legnagyobb országában, másrészt forradalmasítólag hatott nemcsak a többi ázsiai népre, hanem a világ gyarmati sorban levő népeire általában is. *Megkezdődött a gyarmati rendszer széthullása.*

Az 1950-es évek közepe óta szemmel láthatóan *új szakasz* következett be a gyarmati rendszer válságában is. Ebben a szakaszban az a jellemző, hogy a *gyarmati rendszer a teljes felbomlás állapotába került.*

Az ötvenes évek közepe óta a *világ minden táján* megindult a gyarmati rendszer felszámolása és a volt gyarmati országok gyors ütemben egymás után nyerték el politikai függetlenségüket. Ennek a folyamatnak egyik világos mérföldkövét jelzi az ENSZ-nek a gyarmati rendszer megszüntetéséről elfogadott határozata,

amelyet — a Szovjetunió kezdeményezésére támaszkodva —, a volt gyarmati országoknak sikerült kiharcolniuk.

A jelenlegi szakaszban — különösen azokban a volt gyarmati országokban, ahol a politikai függetlenséget már régebben kivívták — mindinkább az a jellemző, hogy megkezdődött a *teljes függetlenség* kivívásáért folyó küzdelem, a gyarmati rendszer felszámolása *gazdasági* értelemben is, az önálló iparfejlesztés és gazdaságpolitika útján. Itt is figyelembe kell venni, hogy gyorsuló mozgásról van szó. Minél inkább nyerik el a volt gyarmati népek a politikai függetlenséget, annál erősebben jelentkezik a *gazdasági függetlenség megszerzésének* szükségessége is, minthogy gazdasági függetlenség nélkül a politikai függetlenség megtartása nem lehet tartós, és az évszázados elmaradottság sem számolható fel. Ugyanakkor a fejlett tőkés országok és a gazdaságilag elmaradott országok között igen nagy a gazdasági szakadék.

Ezek a körülmények még viszonylag hosszú ideig egyrészt lehetővé teszik az imperializmus számára a gyarmatosítás új módszereinek, főleg a gazdasági behatolásnak és függésbentartásnak az alkalmazását, másrészt a gyengén fejlett országokat politikai függetlenségük megőrzése érdekében az önálló gazdasági potenciál megteremtésére *kényszerítik*.

A harmadik szakaszban nemcsak *szükséges* az önálló gazdasági fejlődés meggyorsítása, hanem *objektíve lehetséges is*. Ez utóbbi szoros összefüggésben van a szocialista világrendszer erőinek növekedésével.

Először is: a szocialista világrendszer egyre növekvő erőtúlsúlya a tulajdonképpeni imperialista rendszerhez tartozó országok erői felett megakadályozza, hogy a gyengén fejlett országokat megfosszák a már elnyert politikai függetlenségtől (erre példa az Egyiptom elleni agresszió összeomlása, a kubai forradalom fejlődése), illetve meggyorsítja a még gyarmati sorban élő országok számára a politikai függetlenség kivívását.

Másodszor: a szocialista világrendszer az 1950-es évek közepe óta egyre nagyobb technikai-gazdasági segítséget képes nyújtani a gyengén fejlett országoknak politikai feltételek nélkül. Ez utóbbi körülmény objektíve, már pusztán politikai meggondolásból is, egyre inkább kényszeríteni fogja a vezető tőkés országokat, hogy — sokszor akaratuk ellenére is — a gyengén fejlett országoknak segítséget nyújtsanak önálló gazdasági fejlődésükhöz. A Szovjetunió és a népi demokratikus országok már a háború óta, lehetőségeikhez képest a maximális technikai-gazdasági segítséget nyújtották. Azonban a második szakaszban a gazdasági-technikai segítségnyújtás lehetőségei *még viszonylag korlátozottak voltak.*

A jelenlegi szakaszban e tekintetben is *minőségi változás* következett be. A szocialista világrendszer gazdasági potenciáljának növekedése lehetővé teszi, hogy a teljes függetlenség megteremtéséért harcoló gyengén fejlett országok *minden technikai-gazdasági segítséget megkapjanak, amire szükségük van.* Ezt nagyon szépen mutatja például a Kuba ellen szervezett amerikai gazdasági blokád kudarca. A blokádot Kuba a szocialista világrendszer segítségével el tudta hárítani. A politikai függetlenségüket elnyert, gyengén fejlett országok gazdasági és politikai létérdekeiknél fogva (akkor is, ha egyes politikusaik a belpolitikában nem tudják megtagadni burzsoá mivoltukat), természetes szövetségesei a szocialista tábornak. Ezek a létérdekek előbb-utóbb minden gyarmati országban keresztül törnek. Kialakult az országoknak egy harmadik csoportja, a „harmadik erő", amely belső törvényeinél fogva antiimperialista, amelynek létérdeke támogatni a leszerelést, a békés egymás mellett élést és a versenyt, tehát a szocialista tábor külpolitikai törekvéseit. Mindebből következik, hogy a szocialista világrendszer népeinek forradalmi áradata és a gyengén fejlett gyarmati, volt gyarmati népeknek *teljes függetlenségük kivívásáért folyó harca a jelenlegi szakaszban, egyre szorosabb és erősebb antiimperialista frontban egyesül.* Ez kedvező a szocializmus világméretű győzelme szempontjából, visszahat a kapitalizmus valamennyi belső ellentmondásának fejlődésére és meggyorsítja pusztulását. Ezért is lehet most a kapitalizmus általános válságának új szakaszáról beszélni.

3. A piacprobléma éleződése

A piacprobléma nem kizárólag a jelenkori kapitalizmus sajátja. Ismeretes, hogy bizonyos fejlettségi színvonalat elért kapitalizmus számára az áruk maradéktalan realizálása már az imperializmus előtt is problémát okoz. Az imperializmus időszakában, különösen amikor a monopóliumos viszonyok bizonyos fejlettségi színvonalat már elértek — a piacprobléma rendkívül kiéleződik. A kiéleződés elsősorban *a monopóliumoknak a tőkés fejlődésre gyakorolt hatásából ered, ez azonban nem a piacok abszolút, hanem relatív szűkülését jelenti.*

Az általános válság első szakaszában a piacprobléma rendkívüli kiéleződése megmutatkozott az 1929—33-as világgazdasági válság, majd az azt követő hosszan elhúzódó, különleges depresszió idején. Az előbb említett alapvető okok mellett a piacprobléma súlyosbodását egy sor egyéb tényező is okozta. Azok a piacot bővítő speciális tényezők, amelyek a XIX. század második felében a termelés és a piacok közötti feszültség növekedését valamelyest

enyhítették (új gyarmati piacok szerzése, vasútépítés, a főként önellátó paraszti gazdaságok proletarizálása, a tőkeexport növelésével történő piac bővítés stb.), az első világháború után nagymértékben kimerültek.

A *második szakaszban* a piacprobléma *ideiglenes, rövid ideig tartó átmeneti enyhülése következett be.* Ez szoros kapcsolatban van a második világháború gazdasági következményeivel. A háborús károk helyreállítása, a háború alatt elhalasztott kereslet kielégítése, az 1929—39-es időszakban, majd az azt követő háborús években elhalasztott felújítás és modernizálás végrehajtása a háború után, valamint a nagyarányú fegyverkezés kezdetben egy időre enyhítették a termelés növekedése és a felvevőpiacok bővülése közötti feszültséget. Az ötvenes évek közepe óta azonban láthatóan megváltozott a helyzet *és a piacprobléma éleződése következett be.* Ebben szerepet játszik az, hogy; a háborúnak a fizetőképes fogyasztás átmeneti emelkedését előidéző utóhatásai jórészt kimerültek, a háborúban meggyengült imperialista hatalmak helyreállították gazdaságukat és versenyre kelnek a piacokért az Egyesült Államokkal. Az állandósult fegyverkezés élénkítő konjunkturális hatásai kimerülőben vannak, sőt ellentétükbe csapnak át és a vezető tőkés országokban a jelentkező gazdasági problémák egyik fő okává válnak.

Az állandósult fegyverkezés és az ettől elválaszthatatlan állandósult infláció valamennyi vezető tőkés országban megnöveli a termelőkapacitások és a belső piacok felvevőképessége közötti feszültséget. Ugyanakkor az egyes vezető tőkés országok fejlődésének egyenlőtlensége kiélezi a külső piacok problémáját. Az 50-es évek óta a fejlődés egyenlőtlensége szemmelláthatóan növekedett, ami megmutatkozik abban, hogy jelentősen megváltozott az egyes országok részesedése a tőkés világ összipari termeléséből.

Az egyes tőkés országok százalékos részesedése a tőkés világ termeléséből[4]

Országok:	1925—28	1937	1948	1953	1956	1958
Egyesült Államok	44,4	41,4	56,4	53,3	49,7	46,9
Anglia	9,9	12,5	11,7	8,3	8,1	8,3
Nyugat-Németország	12,0	9,0	4,3	7,8	9,6	10,5
Franciaország	6,9	6,0	4,1	4,0	4,7	5,4

[4] Béke és szocializmus 1960. 12. szám 53. oldal.

A piacprobléma kiéleződését mutatja, hogy míg 1937-hez képest a tőkés világ ipari termelésének indexe 1959-ben 230-ra emelkedik, azaz több mint kétszeresen haladja meg a háború előtti szintet, *addig a világkereskedelem volumene lényegében ugyanazon a szinten van, mint 1937-ben volt.*

Miközben a tőkés világ kereskedelmének az ipari termeléshez viszonyított aránya csökkenő tendenciát mutat, a fejlődés egyenlőtlenségének megfelelően megváltozott az egyes tőkés országok részesedése a világkereskedelemből. Nyugat-Németország és Japán jelentősen, Olaszország és Franciaország kisebb mértékben előretörtek az Egyesült Államokkal és Angliával szemben.

A piacprobléma éleződése az Egyesült Államokat az export növelésére kényszeríti. Ahhoz azonban, hogy az USA óriási termelési apparátusának megfelelő mértékben részesedjék a tőkés világ kereskedelmében, exportkvótáját legalább négyszeresére kellene emelnie. Ez azonban a többi tőkés ország éles ellenállásába ütközik. A második világháborúban meggyengült imperialista országok előretörése mellett, ami a külső piacok problémájának kiéleződését eredményezi, a belső piacok viszonylagos szűkülése irányába hat a *technikai fejlődés* is. A konkurrencia éleződése az egyes tőkéseket arra kényszeríti, hogy különösen a költségmegtakarító technikai újításokat hasznosítsák. Előrehaladt az automatizálás. Amíg az új technikai bázisra való áttérés a vezető tőkés országokban a kezdet kezdetén volt, az új felszerelések iránti növekvő kereslet, a beruházások, a termelés és a foglalkoztatottság növelése irányában hatott. Az 50-es évek vége felé azonban egyre inkább üzembe lépnek az újonnan felszerelt félautomata vagy automata üzemek és kezdik tömegesen piacra dobni termékeiket. A jelenlegi munkanélküliség növekvő irányzatában és a termelőkapacitások kihasználatlanságának növekedésében már ennek hatása kezd jelentkezni.

A piacproblémával kapcsolatban ki kell térnünk egy elég gyakran felbukkanó téves felfogásra. Ez a téves felfogás abban áll, hogy sokan azt képzelik: a szocialista világrendszer kialakulása és a gyarmati rendszer széthullása már a *jelenlegi szakaszban a piacprobléma éleződésének közvetlen és fő oka.* Ez a nézet helytelen. Az első szakaszban az orosz piacok kiesése kétségtelenül érintette a tőkés országok piaci lehetőségeit. De Oroszország a világ importjából igen kis százalékban részesedett. A Szovjetunió ipara egyáltalán nem jelentett számottevő konkurrenciát a tőkés országoknak. A két világháború között a Szovjetunió nemzeti jövedelmének körülbelül 1 százaléka került a világkereskedelmi forgalomba.

Ez a helyzet ma sem változott lényegesen. A főbb tőkésország-

gok exportjának és importjának 2—5 százaléka bonyolódik le a szocialista országokkal.

A főbb tőkés országoknak a szocialista országokkal való kereskedelme tehát rendkívül csekély és messze elmarad a lehetőségek mögött. A valóságban a fő tőkés országoknak a szocialista országokkal való fokozott kereskedelme, és a szocialista országok fokozottabb részvétele a világkereskedelemben *enyhítené a vezető tőkés országok számára a piacproblémát.* Itt szemmelláthatő ellentmondás van a vezető tőkés országok gazdasági és politikai érdekei között s gazdaságilag közvetlenül ártanak maguknak, amikor az előbbit az utóbbinak rendelik alá. A diszkriminációs politika piacszűkítő hatású. Noha a második világháború után a *tőkés világpiac területileg jelentősen összeszűkült, abszolút felvevőképessége nem csökkent, hanem jelentősen növekedett.* Következésképpen: a szocialista világrendszer kifejlődése nem lehet a piacprobléma éleződésének alapvető oka. Éppen a fentiekből adódik, hogy a vezető tőkés országokban a fegyverkezésben leginkább érdekelt nagy monopolista csoportokat kivéve, ma már a burzsoázia széles rétegei is kívánják a szocialista országokkal való kereskedelem fokozását.

Ugyancsak hibás az az elképzelés is, hogy a gyarmati rendszer széthullása már a *jelenlegi időszakban* a piacprobléma éleződéséhez vezet, mivel a volt gyarmatokon kifejlődő kapitalizmus sikerrel versenyezhet a régi tőkés országokkal a piacokon. A fejlődés jelenlegi szakaszában ez nincs így. Az elmaradott országokban kifejlődő árutermelés és kapitalizmus nem szűkíti, hanem *bővíti a piacot a világkapitalizmus számára.* Azokban az országokban, ahol az árutermelés és a kapitalizmus fejlődése előrehalad — a munkamegosztás, mind a belső, mind a nemzetközi munkamegosztás bővülése folytán —, sokkal nagyobb a piacok felvevőképessége, mint ahol ezek a folyamatok még csak a kezdetén tartanak. A jelenlegi szakaszban a gyengén fejlett országok önálló iparfejlesztése során növekszik a vezető tőkés országok árui iránti keresletük, még akkor is, ha figyelembe vesszük, hogy ezek az országok keresletük jelentős részét a szocialista országok felé irányítják. Ennek lehet valamelyes szerepe, de a jelenlegi szakaszban még nem tekinthető a piacokat komolyabban szűkítő tényezőnek.

Ami versenyképességüket illeti; elmaradásuk technikai színvonal, termelékenység és minőség tekintetében még olyan nagy, hogy nem versenyképesek a világpiacokon. A gyengén fejlett országok világpiaci konkurrenciájának *későbbi időpontban valóban lehet majd jelentősége.*

Meg kell jegyezni, hogy az egyes országoknak a kapitalista világrendszerből való kiválása a *tőkés világpiac abszolút szűkü-*

lésének tendenciáját jelenti; azonban mint fentebb láttuk, ebből semmiesetre sem következik, hogy a megmaradó tőkés országok számára *a felvevőpiacnak abszolúte szűkülnie kell.* A valóságban a második világháború után a piacot bővítő tényezők a szocialista országok kiesése által előidézett abszolút csökkenést messze túlkompenzálták. A piacprobléma kiéleződése az 50-es évek közepére, a bevezetőben felsorolt okok miatt (a háború utóhatásainak kimerülése, a nagyarányú állandósult fegyverkezés konjunktúra élénkítő hatásának kimerülése, a technikai fejlődés, az állandósult infláció, az európai tőkés országok előretörése stb.) következett be.

4. Az élősdiség és a rothadás tendenciájának erősödése

A monopóliumoknak a gazdaságban való térhódításával együtt és ami ebből ered, a piacprobléma növekedésével, szükségszerűen együttjár a *termelőkapacitások nagyfokú krónikus kihasználatlanságának és a nagyarányú krónikus munkanélküliség létrejöttének tendenciája.* Bizonyos kapacitáskihasználatlanság és munkanélküliség átmenetileg már a monopóliumok előtt is fellépett, a ciklus alakulásától függően. Az általános válság időszakában — ha ellentétes hatású tendenciák nem akadályozzák meg —, a termelési kapacitások kihasználatlansága és a munkanélküliség nemcsak depresszió és válság, hanem a megélénkülés és fellendülés idején is magas fokon állandósulnak. Az első szakaszban a piacprobléma rendkívüli kiéleződése folytán a termelőerők krónikus kihasználatlanságának olyan foka következett be, amely szociális következményeinél fogva nemcsak a kapitalista újratermelés normális menetét, hanem a tőkés rendszer alapjait is veszélyeztette. Az Egyesült Államokban például az 1929-ben kitört válság után a feldolgozóipar kapacitáskihasználatlansága átlag 50 százalékot ért el, a rendelkezésre álló munkaerőnek pedig több mint 25 százaléka kihasználatlan volt, Németországban 1932-ben a munkásoknak több mint 30 százaléka vált munkanélkülivé. A kapacitáskihasználatlanság és a tömeges munkanélküliség, bár 1933 után valamit enyhült, a 30-as évek végéig magas színvonalon állandósult. Ebben az időszakban a *rothadás és veszteglés tendenciája felülkerekedett az ellene ható erőkön.*

A második szakaszban a piacprobléma ideiglenes, átmeneti enyhülésének megfelelően (a 30-as évekhez képest) a rothadásra és veszteglésre irányuló tendencia nem jelentkezett olyan élesen és nem olyan nyílt formákban, mint a második világháború előtt. A termelő berendezések kihasználatlansága és a munkanélküliség viszonylag alacsony színvonalú volt (a 30-as évekhez képest) és nem voltak mély túltermelési világválságok.

Noha a felszínen az ellenkezője látszott, a valóságban a *rothadási tendencia a második szakaszban is erősödött.*

A viszonylag kedvező konjunktúra körülményei között is jelentős volt a termelőberendezések kihasználatlansága. (Az Egyesült Államok iparában átlag 15—20 százalékos.) Ugyancsak jelentős volt a munkanélküliség is (a vezető tőkés országokban 3—10 százalék között ingadozott).[5] Ez természetesen jóval alacsonyabb, mint a második világháború előtt.

A második szakasz sajátossága, hogy ekkor alakul *ki az állandósult hadigazdaság.* Amikor a nagyméretű állandósult fegyverkezés megkezdődött, erős konjunktúra-élénkítő hatása volt (amelyet még csak erősítettek a háború utóhatásai, amelyekre előbb utaltunk), és ez csökkentette a termelőberendezések kihasználatlanságát, valamint a munkanélküliséget. A fegyverkezési hajsza egyidejűleg gyors technikai fejlődéssel járhat együtt. Mindezekből olyan látszat keletkezik, mintha rothadásról beszélni értelmetlenség volna. Valójában a *fegyverkezés, a nemzeti jövedelem egyre nagyobb részének improduktív felhasználása, a rothadási tendencia legfontosabb megnyilvánulási formája a második szakaszban.* A vezető tőkés országok a második világháború után termelésük 7—15 százalékát fegyverkezésre fordítják. Ebben tulajdonképpen az a körülmény jut kifejezésre, hogy a kapitalizmus nem képes többé produktívan felhasználni a rendelkezésre álló termelőerőket.

Az 1950-es évek közepe óta azonban a helyzet megváltozott. A jelenlegi harmadik szakaszra az a jellemző, hogy a háború utóhatásai, amelyek a piacprobléma éleződése ellen hatottak és a nagyméretű fegyverkezés kezdetben konjunktúra-élénkítő hatásai kimerülőben vannak. Ezért most a nagyarányú állandósult fegyverkezés és a nagyarányú krónikus kapacitáskihasználatlanság, valamint a tömeges munkanélküliség *együttesen* jelentkeznek. Az utóbbiak erősen növekvő tendenciát mutatnak a fegyverkezés ellenére. Természetesen ez a sajátosság a különböző tőkés országokban különböző élességgel mutatkozik, attól függően, hogy hol tartanak a fegyverkezés terén.

Pillanatnyilag a legjobban az Egyesült Államokra és talán legkevésbé Nyugat-Németországra jellemző. Minthogy a vezető tőkés országokban, ha kisebb mértékben is, ugyanaz az irányzat érvényesül, mint az USA-ban, előbb-utóbb ezekben az országokban is hasonló helyzet alakul ki. Ha az Egyesült Államok helyzetét vizsgáljuk — és itt sohasem szabad elfelejteni, hogy a tőkés világ ipari termelésének 47 százalékát az USA adja, Kanadával együtt pedig több mint a felét, ezért a tőkés világ fejlődése szempontjából *döntő,* hogy mi történik az USA-ban —, a rothadási és

[5] Deutsches Wirtschaftsinstitut. 1961 január.

veszteglési tendencia határozott erősödését figyelhetjük meg az ötvenes évek közepe óta.

Az Egyesült Államok bruttó termelése évi átlagban 1889—1929-ben 3,7 százalékkal, 1947—1954-ben 3,9 százalékkal, 1954—1960-ban pedig csak 2,4 százalékkal nőtt. Ugyanebben az időszakban a lakosság évi növekedése 1,7 százalékos volt. Vagyis a termelés növekedési üteme alig haladja meg a lakosság növekedési ütemét.[6]

Tendenciálisan növekszik a termelőberendezések kihasználatlansága és a munkanélküliség is, különösen az alapvető iparágakban. A McGraw—Hill Corporation becslései szerint 1953—1960 végéig az USA feldolgozó iparának kapacitásai mintegy 50 százalékkal növekedtek, ezzel szemben a termelés mindössze kb. 20 százalékkal. A feldolgozó iparban az átlagos kihasználatlanság 1954-től 1960-ig évenkint, százalékban a következőképpen alakult: 16, 8, 14, 22, 20, 15 és 20—25 százalék. Emellett figyelembe kell venni, hogy két olyan fontos iparágban, mint az acél- és a gépkocsiipar, 1960-ban a kapacitások kihasználása mindössze 50—60 százalékos volt.

1961-ben a munkanélküliség mértéke jelentősen meghaladja az 50-es évek közepéig bármikor tapasztalt szintet. A teljes munkanélküliek aránya a dolgozók összlétszámában 7,6 százalék (január) s ehhez hozzá számítva a nem teljes időben dolgozókat (számuk mintegy 1,5 millió), meghaladja a 8 százalékot is.

Mindez annak ellenére következik be, hogy a fegyverkezési kiadások rekordmagasságot érnek el. Az 1961/62-es költségvetési évben a szövetségi kiadások 80,9 milliárdos összegéből 47,4 milliárd dollár, vagyis 58 százalék *közvetlen katonai kiadás.* Az állami vásárlásoknak mintegy 82—85 százaléka hadianyagvásárlásból áll. Az Egyesült Államokban a hadigazdálkodás 5 millió embert köt le. A mérnökök és tudósok kb. 30—32 százaléka a hadiiparban dolgozik.[7] Az a körülmény, hogy a rothadás egyéb tünetei a *nagyarányú fegyverkezés ellenére* fokozódnak, megmutatja, hogy a fegyverkezés nem *enyhíti,* hanem *súlyosbítja* egy tőkés ország gazdasági-konjunkturális helyzetét.

A második világháború után tapasztalt viszonylag gyorsütemű technikai fejlődés ellentmondani látszik a rothadási tendencia erősödésének. Ez azonban csak látszat. Itt figyelembe kell venni a következőket: a technikai fejlődés jórészt a hadiiparral kapcsolatos, közvetlenül a fegyverkezést szolgálja; a mai technikai fejlődés kiélezi az egyes termelési ágak közötti aránytalanságot és gyakoribbá teszi, illetve elmélyíti a részleges válságokat, végül; a tech-

6 Mirovaja Ekonomika i Mezsdunarodnie otnosenyija, 1961. 1. szám.
7 Kommunyiszt, 1961. 2. szám.

nika gyors fejlődése egyes területeken, egyes időszakokban semmiképpen nem mond ellent annak a ténynek, hogy a termelőerők további fejlődése az egész gazdaságban egyre nagyobb akadályokba ütközik. A rothadás tendenciájának erősödése megmutatkozik abban is, hogy egyrészt jelentkezik a túltermelési válságok mélyülésére irányuló tendencia, másrészt 1948—49 óta *gyakoriabbakká váltak a túltermelési válságok és a ciklus időtartama lerövidült.* Az egymást követő válságokban a termelés visszaesésének mértéke a következő volt: 1948/49-ben 8 százalékos, 1953/54-ben 10 százalékos, 1957/58-ban 14 százalékos és 1960 második felében 8 százalékos. Mindez annak ellenére történik, hogy a termelés növekedési üteme erősen lelassult.

A nyugat-európai tőkés országokban, ahol a háború utóhatásai sokkal tartósabbak voltak, a fejlődés másként alakult. Miután azonban a világháború következményeit kiheverték és *az egységes világciklus deszinkronizálódására irányuló tendencia* — amely a háború következménye volt — lassan megszűnik hatni, ezekben az országokban is megfigyelhető egy lassulási tendencia, s minden valószínűség szerint a következő évtizedben fejlődésük az USA-éhoz inkább hasonló képet fog mutatni. Ez jelenleg leginkább Angliában és Belgiumban mutatkozik.

Növekszik az élősdiség is. Ez szoros kapcsolatban van a tőkés gazdaság strukturális változásaival. A második világháború óta a tőkekoncentráció és centralizáció előrehaladásával együtt erősödött a tőketulajdon és a tőkefunkció különválása, erősödött az állami monopolkapitalizmus, rendkívül megerősödött a militarizmus, növekedett a járadékos rétegek súlya és jelentősen emelkedtek a járadékos jövedelmek is.

Az élősdiség növekedése visszatükröződik a termelő és nem termelő tevékenységet folytatók arányszámának alakulásában. Míg az Egyesült Államokban 1929-ben produktív nemzetgazdasági ágakban volt lekötve a foglalkoztatottak 58,7 százaléka, addig 1959-ben már csak 46,3 százaléka. Míg 1929-ben az összes foglalkoztatottaknak csak 6,9 százaléka dolgozott az államapparátusban, addig 1959-ben 15,2 százaléka.[8]

5. A magánmonopolisztikus kapitalizmus átalakulása állami monopolkapitalizmussá

Az imperializmusnak azt a fejlődési fokát, amelyet Lenin elemzett — figyelembe véve az azóta bekövetkezett változásokat és módosulásokat — *korai imperializmusnak,* a jelenlegi fejlődési

[8] Survay of Current Business 1960 július, US Dep. of Commerce National Income 1954 és US Income and Output (1958).

fokot pedig *késői vagy teljesen kifejlett imperializmusnak* kell neveznünk. Ez teljesen megfelel az imperializmus lenini elmélete szellemének. Lenin — bár az éppen kialakulóban levő imperializmus sajátosságait vizsgálta — már akkor rámutatott arra, hogy a fejlődés előrehaladt a kapitalizmustól az imperializmusig, a monopóliumtól az államosításig. *Míg a korai imperializmus magánmonopolisztikus kapitalizmus volt, addig a jelenlegi, késői vagy teljesen kifejlett imperializmus állami monopolkapitalizmus.* Történelmileg az átalakulásnak ez az irányzata az általános válság első szakaszában lép fel, először az első világháború idején. Ugrásszerűen halad előre az imperializmus ellentmondásai különös kiéleződésének periódusaiban; az 1929—33-as világválság után, majd a második világháború alatt és után.

A második szakaszban, a második világháború után — eltérőleg az első világháború utáni helyzettől — *a kapitalizmusnak nem volt ideiglenes, részleges stabilizációja sem,* s az imperializmus világrendszerének felbomlása gyors ütemben haladt előre. Ez az oka annak, hogy a második szakaszban az állami monopolkapitalizmus fejlődése *meggyorsult.*

A harmadik szakaszra — az 50-es évek közepe óta — *az a jellemző, hogy a fejlett tőkésországokban az előzőleg végbement fejlődés eredményeként az állami monopolkapitalizmus teljes rendszerré fejlődött, s a monopoltőkés termelési viszonyok uralkodó formájává vált.* Az állami monopolkapitalizmus abban különbözik a monopolkapitalizmus korábbi formájától, hogy az állami monopolkapitalizmusban megvalósul *a monopolszervezetek* (a finánccoligarchia szerveinek) és *az államapparátus teljes és közvetlen funkcionális gazdasági-politikai, személyi összefonódása, egyesülése, összeolvadása.* Ez azt jelenti, hogy az állam apparátusát közvetlenül a legerősebb finánctőkés csoportok veszik kézbe, tartják ellenőrzésük alatt. Ma már olyan helyzet alakult ki, hogy a legfelsőbb állami szervektől kezdve az alsóbb szervekig meghatározott összefüggés van a gazdasági életben betöltött hely és az ennek megfelelő államapparátusi tisztség között. Az Egyesült Államok jelenlegi kormánya, sokkal inkább mint elődei, közvetlenül a finánctőke képviselőiből áll. Az elnök Kennedy milliomos családból származik, maga is milliomos. Az igazságügyminiszter; az elnök fivére, Robert Kennedy. Robert McNamara honvédelmi miniszter, a „Ford Motor Co." elnöke volt. Pénzügyminiszter Dillon, a „Dillon, Read and Company", egyik legnagyobb Wall Street-i értékpapírügyletekkel foglalkozó pénzintézet elnöke. Dean Rusk külügyminiszter: a Rockefeller-csoport embere, korábban a „Rockefeller-alap" igazgatója volt. A kereskedelemügyi miniszter, Hodges, pedig a „Marshall-Field" textilipari tröszt alelnöke.

Ma az állam olyan gazdasági funkciókat tölt be, amelyeket régebben csak a magánmonopóliumok gyakoroltak. A monopolista szervezetek viszont sok esetben mint állami szervek lépnek fel, vagy olyan funkciókat töltenek be, amelyeket azelőtt csak az állam láthatott el. Ez a változás kifejezésre jut abban, hogy *az állam közvetlen gazdasági-szervező funkcióra tett szert*, hogy a tőkefunkciót egyre inkább az állam tölti be, míg éppen ezáltal a tőketulajdon az államhatalmat ellenőrző legerősebb finánctőkés csoportok kezében egyre jobban összpontosul.

Ez a funkcionális gazdasági összefonódás *ma már teljes rendszerré* fejlődött. A vezető tőkésországokban a termelési eszközök 10—30 százaléka van állami tulajdonban. Az USA-ban ezek főként katonai vállalatok, mintegy 20 000 vállalat, kb. 12 milliárd dollár tőkeberuházással. (A formák igen változatosak: az állami ellenőrzéstől — vegyes állami-magán részvénytársaságoktól, egészen a „tiszta" állami tulajdonig.)

A nemzeti jövedelem egyre nagyobb részét — főként az adórendszer segítségével — a költségvetésben (ideértve a központi és helyi állami költségvetéseket is) koncentrálják. A vezető tőkés országokban ennek a koncentrációnak a foka 25—45 százalékos. A nemzeti jövedelem 25—45 százalékának az állami költségvetésben történő koncentrációja lehetővé teszi, hogy az állam mint a legnagyobb vásárló lépjen fel. Az Egyesült Államokban például az állami vásárlások a nemzeti jövedelemnek több mint 20 százalékát teszik ki. Mindezekből következik az államnak az ipari beruházásokban való nagyarányú részvétele. Az állami beruházások az összes beruházásoknak Angliában 21, Nyugat-Németországban 14, Franciaországban 30, Olaszországban pedig 36,1 százalékát teszik ki.[9] Egész rendszerré fejlődött egyes területeknek a költségvetésből való szubvencionálása (exporttámogatás, mezőgazdaság, tőkekivitel stb.), amelyek csökkentik a magánmonopolista tőkebefektetés rizikóját.

Ennek a rendszernek kettős funkciója van; az értéktöbblet termelésének, realizálásának megkönnyítése a munkásosztály fokozott kizsákmányolása útján és a monopoltőkés termelési viszonyok ingatagságának ellensúlyozása. Itt tehát nem csupán az állam gazdaságpolitikájáról, hanem a monopolista termelési viszonyok formaváltozásáról van szó.

Az állami monopolkapitalizmus eluralkodása valójában annak a tünete, hogy a termelőerők és a termelési viszonyok közötti konfliktus igen magas fokra jutott, hogy a termelés társadalmasítása olyan méreteket öltött, hogy a tőkés termelési viszonyoktól

[9] Economic Survay of Europa in 1959 U. N. Genf.

való megszabadítása *közvetlen és elkerülhetetlen* feladattá vált. Noha az állami monopolkapitalizmus azért válik uralkodóvá, hogy az ellentmondások ideiglenes, átmeneti enyhítésével ellensúlyozza a tőke meggyengült funkcióképességét, biztosítsa a felhalmozás zavartalanságát, ezzel *éppen ellenkezőleg csak még jobban elmélyíti a bajokat, s objektíve fokozza a forradalom feltételeinek érlelődését.*

Az állami monopolkapitalizmus azáltal, hogy a monopóliumok és az államapparátus erejét egységes mechanizmusba egyesíti, megnöveli a legerősebb, legagresszívebb finánctőkés csoportok gazdasági és politikai hatalmát. Ezért kiélezi mindenekelőtt a munka és a tőke közötti ellentétet. De kiélezi a burzsoázia legfelsőbb rétege és a burzsoázia alsóbb rétegei közötti ellentéteket is. Most megfigyelhető az a tendencia, hogy az egyes országok lakosságának többsége (munkásosztály, alkalmazottak, értelmiség, parasztság, kisburzsoázia) a finánctőke e megnövekedett nyomása alatt és ellene *antimonopolista* egységbe tömörüljön.

Kiéleződnek az egyes nemzeti finánctőkék közötti ellentétek, mert az egyes nemzeti finánctőkék az államapparátus segítségével akarják megoldani belső nehézségeiket a többiek rovására. A legerősebb tőkésállamok vezetése alatt államközi csoportosulásokat hoznak létre (integrációs törekvések), hogy a gyengébb tőkésállamok rovására a világ gazdasági felosztását ezekkel az állammonopolista formákkal oldják meg.

Kiéleződnek az erősen és gyengén fejlett tőkés országok, illetve volt gyarmati országok közötti ellentétek, mert az államapparátussal összeolvadt finánctőke ezen országok rovására a világ erőszakos területi felosztására is törekszik.

Mindezek alapján lehet azt mondani, hogy az állami monopolkapitalizmus eluralkodása — amely különösen az 1950-es évek közepe óta nyilvánvaló — *egyrészt tünete annak,* hogy a kapitalizmus általános válsága elmélyült, hogy a kapitalizmus belső ellentmondásai új fejlődési fokra jutottak, másrészt mint *visszaható* tényező *oka* annak, hogy az ellentmondások közelebb kerülnek végső kiéleződésük és végleges megoldásuk stádiumához.

*

Az előbbiek alapján azt mondhatjuk: a kapitalizmus hanyatlási folyamatában olyan szakaszhoz érkezett, amelyben megkezdődött az imperializmusnak mint világrendszernek a *teljes felbomlása, szétesése.* A történelmi fejlődés menete láthatólag meggyorsult. A szocializmus világméretű győzelme közvetlen történelmi szükségszerűségként jelentkezik. A kapitalizmus agóniája új

stádiumba jutott. De mint ahogy a bomlásnak induló élő szervezet káros anyagokat termel, amelyek megfertőzik a környezetet, ugyanúgy megvannak a kapitalizmusnak, mint eddig minden bomlóban levő társadalmi szervezetnek fertőző és veszélyes melléktermékei, amelyek megfelelő védelem hiánya esetén fenyegetik környezetüket. Ezek közül legveszélyesebbek a militarizálás és a háború. Míg a világimperializmus viszonylag nagy ereje alapján, az általános válság első és második szakaszában az *egyenlőtlen fejlődés törvénye,* a világháborúk és háborúk formájában törte magát keresztül, addig *a jelenlegi harmadik szakasznak az a sajátossága, hogy az antiimperialista erők alapján megvan a lehetőség arra, hogy az egyenlőtlen fejlődés törvényének ilyen formában való érvényesülését meggátoljuk.* S ez ma már nemcsak a világháborúkra, hanem egyre inkább „a kisebb" háborúkra is vonatkozik. Minél erőteljesebben változnak még az erőviszonyok a szocializmus és az antiimperialista erők javára, annál inkább. Éppen ezért a kapitalizmus általános válságának körülbelül az 50-es évek közepe óta kialakuló új szakasza — amelynek az előbbiekből kifolyólag fő jellemvonása, hogy *nem világháborúval kapcsolatban alakult ki, mint az első kettő — megmutatja,* hogy a szocializmus győzelme és az imperializmus pusztulása a *békés verseny* körülményei között is elkerülhetetlen történelmi szükségszerűség.

Az imperializmus bomlási folyamatának jelei nemcsak a gazdaságban, hanem a politikában és az ideológiában is megmutatkoznak, s ez *utóbbiak hatnak egymásra és közvetett úton a gazdaságra is.*

A közgazdaságtan területén az állami monopolkapitalizmusnak megfelelően uralkodóvá vált az improduktív fogyasztás dicsőítése, a filozófiában az irracionalista áramlatok előretörése, a művészetben a dekadencia. A polgári ideológia ma már nem képes a társadalom tagjai elé előrevivő eszményeket állítani. Tulajdonképpen a polgári ideológia válsága nyilvánul meg abban az irányzatban, amely saját tehetetlenségét szociális demagógiával, a szocializmus valóságából vett jelszavak felhasználásával igyekszik elkendőzni. „Kapitalista tervgazdálkodás", „demokratikus szocializmus", a „népi kapitalizmus", a „jóléti állam" jelszavai a propagandában mindmegannyi jele annak, hogy már az illúziókeltés „nyersanyagát" is a szocializmustól kell kölcsönözni. A világ dolgozó emberei egyre inkább a szocializmusban látják nagy társadalmi céljaik és eszményeik megvalósulásának lehetőségét. A kapitalizmus általános válságának új szakasza azt mutatja, hogy megnövekedett a dolgozó emberek reményei valóraváltásának a lehetősége.

SZEMLE

A szövetkezeti gazdálkodás megszilárdulása első szövetkezeti megyénkben

Hazánkban Győr-Sopron megye volt az első, amelynek parasztsága együttesen a szocialista mezőgazdaság útjára lépett. Azóta követte példáját az ország valamennyi megyéje; egész mezőgazdaságunkban győzelemre jutottak a szocialista termelési viszonyok.

Termelőszövetkezeteinkben ma a legnagyobb gond: a közös nagyüzemi gazdálkodás kialakítása és megszilárdítása. A Győr megyei tapasztalatok megismerése sok segítséget nyújthat a többi megye szövetkezeteinek. Ezért — amennyire egy szűkre szabott cikk keretei megengedik, rövid áttekintést adunk hazánk első szövetkezeti megyéje mezőgazdaságának 1959. és 1960. évi fejlődéséről.

I.

A mezőgazdaság szocialista átszervezésének az a célja, hogy a létrehozott szövetkezeti nagyüzemek mind nagyobb mértékben elégítsék ki a társadalomnak a mezőgazdasági termékek iránti szükségletét, s ezzel egyidőben egyre magasabbra emeljék a szövetkezeti tagság életszínvonalát. A termelési eredményekből kitűnik, hogy e cél megvalósításában a Győr megyei szövetkezeti mozgalom jó úton jár.

Erre mutat mindenekelőtt a szövetkezeti termelés értékének alakulása az elmúlt két évben. 1959-ben több mint 850 millió, 1960-ban pedig több mint 1,1 milliárd forint értékű mezőgazdasági terméket állítottak elő a Győr megyei termelőszövetkezetek. A szövetkezeti termelés volumenének ez a csaknem 30 százalékos évi növekedése főként a földterület hatékonyabb kihasználásából fakad és kisebb mértékben a szövetkezeti szektor területi növekedéséből. 1960-ban a közös gazdálkodásba vont összes terület nem is egészen 6 és fél ezer kh-dal volt nagyobb az előző évinél, de jelentősen emelkedett a területegységre jutó termelés színvonala: a teljes termelés egy szántóegységre jutó értéke 1959-ben 2 835 Ft-ot, 1960-ban pedig 3 290 Ft-ot tett ki.

Ez, a megyei átlagban kifejezett termelési színvonal-növekedés azért is jelentős, mert nemcsak a

megye jól gazdálkodó, hanem a közepes és gyenge termelőszövetkezeteire is kiterjedt. Bizonyítják ezt az alábbi adatok:

A termelési színvonal alakulása a Győr megyei tsz-ekben
(Ft-ban)

Év	Egy szántóegységre jutó teljes termelési érték a		
	jól	közepesen	gyengén
	gazdálkodó termelőszövetkezetekben		
1959	3666	2405	1624
1960	3877	2762	2047

A gazdasági és szervezeti megszilárdulás általános a megyében és a gyengébb termelőszövetkezetek nagyobb ütemű fejlődése révén a kiegyenlítődés irányában hat. A jól gazdálkodó tsz-ek csoportjában ugyanis 211 Ft volt a szántóegységre jutó termelési érték évi növekedése, a közepesen gazdálkodókéban 357 Ft, a gyengén gazdálkodó tsz-ek csoportjában pedig 423 Ft. A megye átlagában ez a növekedés 455 Ft-ot tett ki. Ez igen kedvező jelenség. A jól gazdálkodó tsz-ek termelése azért növekedett kisebb ütemben, mert 1960-ban igen sok termelőszövetkezet érte el az élenjárók színvonalát; ezek aránya a megyében az 1959. évi 43 százalékról 60 százalékra emelkedett. Az élenjárókhoz felzárkózott termelőszövetkezetek pedig jelentősen meghaladták előző évi termelésük színvonalát, de még nem érték el azt a szintet, mint az előző évben is jól gazdálkodók.

A területegységre eső termelés bemutatott növekedése a növénytermelést vizsgálva két forrásból fakadt: az egyes növények átlaghozamának az emelkedéséből, és a nagyobb értéket adó kultúrák területének kiterjesztéséből.

A főbb növények termésátlagának és vetésterületi arányának alakulása

Megnevezés	Év	Kenyérgabona	Kalászos takarmány	Kukorica	Burgonya	Cukorrépa
Terméshozam	1959	10,4	—	12,3	45,7	96,2
	1960	10,7	—	16,4	67,0	152,2
Vetésterület %-os aránya	1959	25,7	29,4	11,2	2,1	5,5
	1960	28,6	16,1	13,1	3,0	5,6

Az állati termékhozamok növekedése is jelentős mértékben hozzájárult a holdankénti termelési érték vázolt emelkedéséhez.

Az állati termékhozamok alakulása

Év	100 szántóegységre jutó			
	tehéntej (liter)	juhtej	tyúktojás (db)	gyapjú (kg)
1959	7063	11	87	7
1960	9819	13	295	17

A népgazdaság szükségleteinek fokozott kielégítése szempontjából a „több termék — több áru" általános érvényű összefüggéséből adódóan a mezőgazdasági termelőszövetkezeteknek az a legfőbb feladatuk, hogy fokozzák árutermelésüket. Hogy megvilágítsuk az árutermelés fontosságát és feltárjuk az okát annak: miért nincs mindig „szabályos" kapcsolat az átszervezés és az árutermelés alakulása között — meg kell vizsgálnunk a Győr megyei termelőszövetkezetek megszilárdulási folyamatát az árutermelési mutatók tükrében.

Egészében véve az árutermelés mind összvolumenében, mind az egy területegységre eső termelési érték alapján növekvő tendenciát mutatott az elmúlt két évben.

Az áruvolumen alakulása

Év	Az államnak átadott áruk volumenértéke			
	összesen		1 kh szántóra	
	1000 Ft-ban	Index	Ft-ban	Index
1958	641,699	100,0	1,790	100,0
1959	670,516	104,4	1,898	106,6
1960	704,657	109,6	2,008	112,2

Nem ilyen kedvező azonban a kép akkor, ha főágazatonként vizsgáljuk, hogyan alakult a megyében az áruértékesítés legfőbb csatornáját képező felvásárlás volumene. A növénytermeléssel ellentétben ugyanis az állattenyésztésből eredő áruátadás volumenértéke 1960-ban kisebb volt, mint a megelőző két évben. 1958-hoz képest az 1960. évi elmaradás 3,6, a megelőző évhez viszonyítva pedig 9,6 százalék volt. Az 1959. évi felvásárlás azonban, amely jelentősen meghaladta az 1958. évit, szorosan összefüggött a megye állatállományának kedvező alakulásával. Az állattenyésztési felvásárláson belül 1958-hoz, a szocialista átszervezést megelőző év-

hez képest 1960-ban előnyösen alakult a tenyészállatfelvásárlás és — a vágóállat és baromfi kivételével — az egyéb állati termékek felvásárlása. Az állatállomány 1960. évi fejlődése az idei évre áruértékesítés szempontjából az előző évinél kedvezőbb feltételeket teremtett meg.

A növénytermelésből eredő felvásárlás az utóbbi két évben kedvezőbben alakult, jelezve, hogy e téren a termelőszövetkezetek megszilárdítása gyorsabban és erőteljesebben ment végbe.

A tanácsi területről származó növénytermelési felvásárlás volumenének alakulása

Megnevezés	1959.	1960.	
	1000 Ft-ban	1000 Ft-ban	Index (1959 = 100)
Kenyérgabona	71 284	85 691	102,2
Kukorica	5 207	10 494	201,5
Burgonya	5 354	16 872	315,1
Ipari növények	85 069	125 306	147,3
Hüvelyesek	1 215	5 000	411,5
Zöldségtermelés	18 010	26 299	146,0
Gyümölcs, szőlő	7 829	12 762	163,1
Növénytermelés összesen:	228 942	308 013	134,5

Győr-Sopron megyében tehát a mezőgazdaság szocialista átszervezése a társadalom növekvő szükségleteinek kielégítésére hivatott mezőgazdasági össztermelés és árutermelés növekedésének a jegyében valósult meg. Ez a növekedés a szövetkezeti gazdaságoknak saját erejükből való bővítéséhez is mind kedvezőbb lehetőségeket teremtett. A Győr megyei termelőszövetkezetek a gyakorlatban bizonyították be annak az elméleti tételnek az igazságát, hogy — szemben a kisparaszti gazdaságokkal, amelyek fő tömegeikben képtelenek a rendszeres bővített újratermelésre — a szocialista nagyüzemek a belső üzemi felhalmozásnak nagy lehetőségeivel rendelkeznek. A termelés bővítésére fordított eszközök értéke a tsz-ekben szántóegységenként megyei átlagban 1959-ben 811 Ft-ot, 1960-ban pedi 913 Ft-ot tett ki. A termelés bővítését szolgáló felhalmozási alapnak ez a növekvő tendenciája egyaránt jellemző a gyengén, a közepesen és a jól gazdálkodó termelőszövetkezetekre.

A jó gazdára jellemző előrelátásnak, a jövő megalapozásának a bizonyítéka, hogy nemcsak területegységenként, hanem a termelési értéken belüli részarányában is növekedett a felhalmozást szolgáló értékrész. 1959-ben a termelési érték 28,6, 1960-ban pedig 31,3 százalékát fordították a termelés bővítésére a Győr megyei tsz-ek. A felhalmozási alapnak az üzemi bruttó jövedelemben kifejezett aránya 1959-ben 40.8, 1960-ban 44,4 százalék volt. Mindez arra mutat, hogy nem-

csak a város mezőgazdasági termékekkel való ellátásának, hanem a szocialista bővített újratermelés feltételei megteremtésének az ügye is jó kezekben van a termelőszövetkezetekben.

Mindezeken túlmenően azonban az sem közömbös a szocializmus építése és ezen belül a mezőgazdaság szocialista átszervezésének említett fő céljai szempontjából, hogy az elmúlt két évben, a gazdasági megszilárdítás során hogyan alakultak Győr megyében a termelőszövetkezeti tagok anyagi körülményei. Ennek legfőbb kifejezője a közös gazdaságból eredő összes jövedelem egy főre eső nagyságának fejlődése. 1959-ben a közös munkában részt vett egy-egy szövetkezeti tagra megyei átlagban 8 819 Ft összes jövedelem jutott. 1960-ban ez az összeg már 11.410 Ft-ra emelkedett, a jövedelem évi növekedése tehát majdnem 30 százalék. A személyes fogyasztást szolgáló jövedelem egy főre jutó nagyságának az emelkedése kiterjedt a különböző gazdasági színvonalú termelőszövetkezetek valamennyi kategóriájára, sőt az alsóbb kategóriákban nagyobb arányú volt a növekedés. A gyengén gazdálkodó tsz-ekben 27 százalékkal, a közepes színvonalú tsz-ekben 29,8 százalékkal, a jól gazdálkodó tsz-ekben pedig 18,7 százalékkal több jövedelemhez jutott tavaly a közös munkában résztvevő átlagos szövetkezeti tag. Ez a jelenség közvetlenül összefügg a különböző fejlettségű termelőszövetkezetek termelésszínvonalának kiegyenlítődési folyamatával, melyről az előbbiekben szó volt. Erre mutat az is, hogy 1959-ben a közös munkában részt vevő szövetkezeti tagra a közös gazdaságból átlagosan jutó összes jövedelem a gyenge tsz-ekben a jól gazdálkodók egy tagra jutó jövedelmének 51,2 százalékát, 1960-ban pedig 54,8 százalékát tette ki. A közepes és a jó termelőszövetkezetekben pedig ez az arány 74 százalékról 80,6 százalékra emelkedett. Világosan megmutatkozik tehát a jövedelmek kiegyenlítődésének tendenciája, amely — mint láttuk — a gyenge és közepes tsz-ek hozamszínvonalának a legfejlettebb tsz-eknél nagyobb mérvű növekedésén alapszik, s ennyiben kedvező jelenség. Ugyanakkor magában foglalja ez az élenjáró tsz-ek viszonylagos elmaradását is, melyet még részletesen meg kell vizsgálni, s szövetkezetenként ki kell tűzni és végre kell hajtani az ebből adódó feladatokat. Ugyanígy meg kell vizsgálni azt is, hogy a jellemzett tendencia ellenére túl nagy a fejenkénti jövedelem-különbség a nem nagy számú gyenge tsz-ek rovására.

Megállapíthatjuk, hogy a Győr megyei termelőszövetkezetek a megye mezőgazdaságának szocialista átszervezése óta határozottan és egyértelműen fejlődtek mind a népgazdaság szükségleteinek kielégítése, mind a szocialista bővített újratermelés belső feltételeinek megteremtése, mind pedig a személyes jövedelem biztosítása tekintetében. Egy egész megye kétéves gyakorlati eredményei tehát a legmesszebbmenően igazolják azt, hogy helyes a pártnak a mezőgazdaság szocialista átszervezésére és a termelőszövetkezetek gazdasági és szervezeti megszilárdítására irányuló politikája. Ebben a nagysikerű munkában a párt és a kormány politikai és anyagi támogatása

mellett döntő szerepe van a helyi párt- és tanácsi dolgozók és a szövetkezeti parasztok odaadó, szívós munkájának.

II.

Milyen úton érték el eredményeiket a Győr megyei termelőszövetkezetek, melyek megszilárdulásuknak azok a jellemző vonásai, amelyeknek ismerete gyakorlati tanáccsal szolgálhat a megszilárdítás munkája előtt álló termelőszövetkezeteknek és irányító szerveiknek?

Ennek a folyamatnak az első és legfőbb ismérve az, hogy az élő- és holtmunka-befektetések mind tömegükben, mind területegységnyi nagyságukban erőteljesen növekedtek. Másszóval: a Győr megyei termelőszövetkezetek megszilárdítása a *belterjesség fokozása útján ment végbe.* Ezen az általános folyamaton belül növekedett a termelőeszközökkel való ellátottság, amit a szántóegységre jutó beruházott vagyon és termelési tartalékolás nagyságának alakulása mutat. Megyei átlagban a beruházott vagyonnak a szántóterület egységére eső értéke az 1959. évi 1860 Ft-ról 1960-ban 2605 Ft-ra emelkedett. Az állóeszközállomány e 40 százalékos növekedésével együtt a forgóeszközként működő termelőeszközök értéke is 855 Ft-ról 1183 Ft-ra emelkedett területegységenként. Az álló- és forgóeszköz-befektetéseknek ez a jelentős növekedése volt az egyik fő alapja a hozamok emelkedésének a vizsgált két évben. Ugyanígy az álló- és forgóeszköz-befektetés növekvő színvonala egy adott éven belül is növeli az eredményesség színvonalát. A beruházott vagyonnak és a termelésre tartalékolt forgóeszközöknek a szántóterület egységére jutó értéke 1960-ban a megye gyenge termelőszövetkezeteiben 2750 Ft, a közepes termelőszövetkezetekben 3314 Ft, a jól gazdálkodó termelőszövetkezetekben 4290 Ft volt. Az előzőkben láttuk, hogy a befektetéseknek ez a növekvő sora a termelési értéknek is egyre növekvő színvonalát hozta létre.

A befektetések fokozása révén végbemenő megszilárdulási folyamat sokoldalúságáról tanúskodik az a tény, hogy a területegységnyi befektetés-koncentráció valamennyi főbb álló- és forgóeszköz növekedését magába foglalja. Ez a komplex bővülési folyamat egyaránt érvényesül a két évben, valamint egy adott éven belül a gyenge, a közepes és a jó termelőszövetkeztek közötti viszonylatban.

A beruházott vagyon szántóegységre jutó nagysága és %-os megoszlása

Megnevezés	Épületek, gépek és egyéb beruházások		Igás- és tenyészállatok		Továbbtartásra szolgáló nov. állatok		Beruházás, penzforg. eszközök		Összesen
	Ft	%	Ft	%	Ft	%	Ft	Ft	Ft
1959 Megyei	1288	69,3	429	23,0	110	5,9	33	1,8	1860
1960 átl.	1761	74,6	438	18,6	117	5,0	43	1,8	2359
gyenge	1235	70,0	400	22,8	113	6,4	14	0,8	1762
960 közepes	1647	74,1	430	19,3	114	5,1	32	1,5	2223
jó	1898	75,3	448	17,8	210	4,8	54	2,1	2610

Valamennyi tényező egyidejű növekedésén belül kiemelkedik az épületek, gépek és egyéb beruházások területegységnyi értékének abszolút és százalékos növekedése mindkét viszonylatban. Ezek az eredmények a nagyüzemi állatférőhelyek létrehozásával és a gépesítés erőteljes ütemével függnek össze, s a gazdasági megszilárdítást bizonyítják. A közös állatállományból 1959-ben 11,8, 1960-ban pedig 18,6 számosállat jutott 100 holdra, s ez az emelkedés a nagyüzemi férőhelyek biztosítását tette a megszilárdítás egyik központi feladatává.

A fő feladatok elsődleges megoldásával egyidőben — a bemutatott állóeszköz-alakuláshoz hasonlóan — az egész termelőeszköz-ellátottság a sokoldalú fejlesztés jegyében ment végbe. Ezzel összefüggésben hangsúlyoznunk kell ezt az objektív követelményt, amelyet a Győr megyei termelőszövetkezetek gyakorlati tapasztalata is igazol, hogy az eredményességet *csak a sokoldalúan végbemenő befektetés-koncentráció* növeli, mely a társadalmi munka különböző tényezői közötti, technikailag meghatározott arányok érvényesülésén alapszik.

A Győr megyei szövetkezeti gazdálkodás megszilárdulása a belső szövetkezeti erők fokozottabb felhasználásán alapszik. Ezt fejezi ki többek között az, hogy a szántóegységenkénti tiszta vagyon értéke egy év alatt 1214 Ft-ról 2233 Ft-ra növekedett. A szövetkezeti alapnak a beruházott vagyonon belüli részaránya 1959 és 1960 között csaknem 24 százalékkal emelkedett. A következő évre forgóalap céljaira tartalékolt eszközök értékéből a saját források aránya 1959-ben 67 százalék volt, 1960-ban 72 százalék. A saját erő fokozott bekapcsolása a gazdasági megszilárdításba az álló- és a forgóeszközök területén egyaránt érvényesült.

A saját szövetkezeti erőforrások fokozott hasznosítása nemcsak a megszilárdítás időbeni alakulására jellemző, hanem a megszilárdulás előrehaladottabb stádiumában levő termelőszövetkezetek vonatkozásában is. A gazdálkodási színvonal növekedésével ugyanis mind az álló-, mind a forgóalapon belül nő a saját erő részaránya. A beruházott vagyon tehermentes része 1960-ban a gyenge termelőszövetkezetekben 42 százalék, a közepesekben 47,7 százalék, a jókban 51,1 százalék; ugyancsak a tehermentes rész aránya a következő évre tartalékolt eszközök értékében az előbbi sorrendben: 42, 63 és 74 százalék.

Mindez természetesen nem jelenti azt, hogy az állami támogatás mértéke csökkent. Ellenkezőleg, Győr megyében a termelőszövetkezeti gazdálkodás megszilárdulását a saját erőnek és az állami támogatásnak egyidejűleg végbemenő fokozott igénybevétele jellemzi mégpedig úgy, hogy az előbbinek a mértéke az utóbbiét meghaladja. A szövetkezeti alap évi növekedése 50,3 százalékos volt, a beruházási hitelállomány szántóegységre jutó nagysága pedig csak 18,6 százalékkal növekedett. S viszonylagos csökkenés ellenére az állami támogatás a Győr megyei termelőszövetkezetek eredményes megszilárdulásának egyik döntő tényezője volt az elmúlt két év során.

Ez ékes bizonyítéka annak,

hogy szocialista államunk a szövetkezetbe való belépés után sem hagyja magukra a dolgozó parasztokat; a rendelkezésre álló anyagi és egyéb eszközökkel segíti a termelőszövetkezetek gazdasági és szervezeti megszilárdulását, hogy azok minél előbb sok árut adó, tagjainak magas életszínvonalat biztosító, fejlett nagyüzemi gazdaságokká váljanak.

Az ország többi megyéjében és termelőszövetkezetében sem lehet más a megszilárdulás útja, mint Győr megyében: a *szövetkezeti és állami erőforrások fokozott hasznosítása az eredményes gazdálkodás érdekében.* A beruházások nem azonnal, hanem hosszú évek során keresztül érvényesítik termelést növelő hatásukat. Ezért káros az, ha — mint az több helyütt tapasztalható — a termelőszövetkezet helytelenül felfogott napi érdekből, azért, hogy bármi áron minél többet oszthasson ki, a beruházások érdekében nem használja ki sem saját erőforrásait, sem az állam támogatását. A Győr megyei termelőszövetkezetek nem ezt teszik. Nagymérvű beruházásokat hajtottak végre, mint azt a beruházott vagyon területegységnyi nagyságának növekedéséből láttuk, jóllehet — a dolog természetéből adódóan, — a termelési érték színvonala a beruházás éveiben nem növekedett rögtön a beruházásokkal egyenlő arányban. Így a 100 Ft beruházási vagyonra jutó termelési érték 1959-ben 152,4 Ft volt, 1960-ban pedig 126,2 Ft-ra csökkent. Nem kétséges azonban, hogy a jelentős mértékű és rendszeres beruházás a későbbi években hatványozottan megtérül a gazdálkodás eredményességének az emelkedésében, mint ahogy a jobban megszilárdult Győr megyei termelőszövetkezetek ma is, éppen magas állóeszköz-ellátottságuk révén, többet és hatékonyabban produkálnak, mint a fejletlenebbek, a termelőeszközökkel kevésbé ellátottak. Ezt igazolja az a tény, hogy a gyengén gazdálkodó termelőszövetkezetekben, amelyekben — mint láttuk — a beruházott vagyon szántóegységnyi nagysága a legkisebb, 100 Ft, beruházott vagyonra 109,1 Ft termelési érték jut, a közepesen gazdálkodókban már 122,3 Ft, jól gazdálkodó termelőszövetkezetekben pedig 130,5 Ft. Itt tehát lényegében a korábbi nagyobb beruházások hatékonyságnövelő szerepe érvényesül, szemben az egyik évről a másikra átkerülő, döntően új, a termelésben csak részben bevont beruházás-többlettel.

A beruházott vagyon hatékonyságának csökkenésében (az elmondottakon kívül) valószínűleg szerepet játszott az is, hogy egyes forgóeszközök növekedése — bár abszolút mértékben jelentős volt — elmarad az állóeszközök növekedésének ütemétől. Ezt látszik igazolni pl. az a tény, hogy 100 Ft beruházott vagyonra jutó forgóeszköz-tartalékolás nagysága a két év viszonylatában valamelyest csökkent. Ezen belül különösen nagy az eltérés az állatsűrűség és a takarmányalap-képzés növekedésének üteme között, az utóbbi rovására. Hangsúlyozzuk azonban, hogy itt csak a takarmánytartalékolásról beszélünk, mert az adott évi termelésből történő takarmány-felhasználásra nincs adatunk.

A Győr megyei megszilárdulás egyik tényezője volt a szövetke-

zeti gazdaságok átlagos nagyságának növekedése is. A termelőszövetkezetek területe megyei átlagban az 1959. évi 1167-ről 1960-ban 1283 szántóegységre emelkedett. Mint láttuk, ezzel a területi koncentrációval együttjárt a termelés valamennyi fő tényezőjének a területegységre eső koncentrációja. A belterjesség fokozása alátámasztotta az átlagos terület növekedését, s annak gazdasági alapjául szolgált. A földterületnek és a befektetéseknek ez a kettős, összpontosított folyamata törvényszerűen a gazdálkodás eredményességének fokozásával járt. A megye egészén belül ez az összefüggés a gyenge, a közepes és a jó termelőszövetkezetek csoportjaiban is érvényesült. 1959 és 1960 között a gazdálkodás mindhárom fokozatában nőtt az átlagterület és a belterjesség színvonala, következésképpen kedvezően alakult az eredményesség valamennyi mutatószáma.

Nem ilyen pozitív azonban a szövetkezetek átlagos földterülete növekedésének az eredménye akkor, ha romlik a termelőeszköz-ellátottság. Ha a területnagyság szerint csoportosítjuk Győrmegye termelőszövetkezeteit, akkor kitűnik, hogy az eredményességi mutatószámok a terület növekedésével együtt csökkentek, mert ezzel párhuzamosan csökkent a belterjesség színvonala is. Nem önmagában a területnövekedés, hanem annak gazdasági megalapozatlansága okozta ezt. A Győr megyei gyenge termelőszövetkezetek 1803 szántóegységnyi átlagos területükkel 58,8 százalékkal nagyobb területen gazdálkodnak, mint a jó termelőszövetkezetek, de szántóegységenként 35,9 százalékkal alacsonyabb az álló- és forgóeszközzel való ellátottságuk. Ebből ered, hogy a területegységre jutó termelési értékük is 47,4 százalékkal marad el a jó termelőszövetkezetekétől.

A Győr megyei termelőszövetkezetek tapasztalatai is egyértelműen azt mutatják, hogy ha gazdaságilag megalapozott a földterület üzemi koncentrációja, akkor elősegíti a gazdálkodás megszilárdulását és ezen keresztül eredményességét; ellenkező esetben viszont hátráltatja.

Munkaegységek felhasználásának alakulása a Győr megyei tsz-ekben

Év	Egy szántóegységre jutó munkaegységek száma		
	gyengén,	közepesen	jól
	gazdálkodó termelőszövetkezetekben		
1959.	30,2	33,1	40,9
1960.	32,7	36,9	47,3

A termelőszövetkezetek gazdasági és szervezeti megszilárdításának egyik legfőbb tényezője a munkaerő-gazdálkodás megszilárdítása. E tekintetben az elmúlt két évben a Győr megyei gyakorlatban pozitív és negatív vonásokat is találunk. Kedvező volt

az. hogy több élőmunkát használtak fel. Megyei átlagban 1959-ben 35,8, 1960-ban 42,4 munkaegységet fordítottak egy szántóegységre a termelőszövetkezetek. A holtmunka fokozott felhasználásával együtt ez jelentős forrása volt az eredményesség bemutatott növekedésének. Hasonló irányú és hatású volt az élőmunka-ráfordítás alakulása 1959 és 1960 között, és mindkét évben a különböző színvonalon gazdálkodó termelőszövetkezetek összehasonlításában is.

A megyében ez az általános folyamat annál is inkább kedvező jelenség, mert vele egyidejűleg csökkent a munkában résztvevők száma. Megyei átlagban a közös munkában résztvevő egy-egy tagra 1959-ben 8,6 kh, 1960-ban pedig 9,6 kh összes terület jutott. A munkában részt vevő tagok tehát a terület ellátottság növekedésével egyidőben fokozták az egységnyi területen az élőmunka-ráfordítást. Ez természetesen csak úgy valósulhatott meg, hogy jelentősen nőtt az egy szövetkezeti tag által a közös munkában teljesített munkaegységek száma. Megyei átlagban ez a szám 1959-ben 251, 1960-ban 332 munkaegység volt.

Nem ilyen kedvező a kép, ha a munkaerőgazdálkodást nemcsak a munkában részt vevő tagok, hanem valamennyi szövetkezeti tag bekapcsolásával vizsgáljuk, ez a kettő ugyanis jelentősen eltér egymástól. Különösen kedvezőtlen jelenség, hogy ez az eltérés növekvő tendenciájú. A közös munkában részt vevő tagoknak az össztagságon belüli aránya az 1959. évi 93,4 százalékról 1960-ban 82,4 százalékra csökkent. Súlyosbítja a helyzetet, hogy a ténylegesen dolgozó tagok száma 1960-ban nemcsak relatíve, hanem abszolút mennyiségben is csökkent, miközben az összes tagok száma abszolút mértékben nőtt. Ez több okból eredt: idős termelőszövetkezeti tagok nyugdíjba mentek, idős, munkaképtelen egyéni termelők léptek be a szövetkezetekbe, s nem utolsó sorban: a fiatalok egy része elvándorolt a mezőgazdaságból.

Bár a munkában résztvevő tagok számának relatív és abszolút csökkenése kedvezőtlenül befolyásolta az élőmunka-ráfordítást, ezt tavaly részben ellensúlyozta az, hogy a munkában résztvevők több munkát végeztek. Mert tavaly növekedett ugyan a szántóegységre jutó, munkaegységben kifejezett élőmunka-ráfordítás, de ez a 17,3 százalékos növekedés messze elmaradt a termelőeszköz-ellátottságban végbement területegységnyi koncentrációtól.

Az elmondottakon kívül nem kis részben ez magyarázza a holtmunkabefektetések csökkenő hatékonyságát. Kétségtelen, hogy a megyében végbemenő nagyarányú belterjes fejlődés a továbbiakban az élőmunka-felhasználás elé is nagyobb követelményeket állít. E követelmények — az évi munkaegység-teljesítménnyel kifejezett munkaintenzitás indokolt növelése mellett — elsősorban azzal valósulhatnak meg, hogy többen vesznek részt a munkában. Erre a legnagyobb lehetőséget az nyújtja, ha a családtagok az eddiginél sokkal erőteljesebben állnak be a közös munkába. Győr megye átlagában 1959-ben családonként 1,03, 1960-

ban 0,94 tag vett részt a közös munkában. Az igen kedvezőtlen 1959. évi helyzet tehát 1960-ban még tovább romlott. Ennek a csökkenő tendenciának a megváltoztatása a szövetkezeti családoknak is legközvetlenebb érdekük. Látható ez abból, hogy tavaly — minthogy egy-egy családból kevesebben vettek részt a közös munkában — az egy családra jutó közös jövedelem alig 18 százalékkal növekedett, holott az egy dolgozó tagra jutó jövedelem ugyanakkor 30 százalékkal emelkedett. A gyenge termelőszövetkezetekben pedig, ahol a közös munkában részt vett tagok családonkénti száma a leginkább csökkent (1,01-ről 0,79-re), a családonkénti közös jövedelem 1959 és 1960 között már 46 Ft-tal csökkent is, bár a munkában részt vett tagokra jutó jövedelem ebben a csoportban 27 százalékkal növekedett.

A munkaerőgazdálkodás megjavítására hasznosítani kell az anyagi érdekeltség, a munkaszervezés és a politikai nevelőmunka valamennyi eszközét, s így minden termelőszövetkezetnek az összes rendelkezésére álló munkaerőt úgy kell kiaknáznia, hogy az élőmunka-ráfordítások és holtmunka-befektetések harmonikusan kapcsolódjanak egymáshoz a belterjes fejlesztés során. Így válnak a termelőszövetkezetek a népgazdaságnak sok árut, a közös gazdaságnak nagy felhalmozási alapot, a tagoknak magas életszínvonalat biztosító, fejlett nagyüzemi gazdaságokká. A Győr megyei termelőszövetkezetek gazdasági és szervezeti megszilárdulásuk révén erre az útra tértek, s eddigi eredményeik alapján bízvást állíthatjuk, hogy viszonylag rövid időn belül meg is valósítják ezt a fő célt.

Dr. Markó Lajos

Család és iskola együttműködése a nevelésben

A SZÜLŐI MUNKAKÖZÖSSÉGEK FELADATAIHOZ

Szocialista fejlődésünk jelenlegi szakaszában a gazdasági építőmunka feladatai mellett és azokkal kapcsolatban egyre jobban előtérbe kerülnek az oktatás-nevelés feladatai. E szükségszerűségnek megfelelően az utóbbi 3—4 évben elemi erővel lépett fel a társadalmi igény és érdeklődés a nevelés kérdései iránt. Ezt az érdeklődést tükrözi az elmúlt évek széleskörű pedagógiai propagandája: pedagógiai kiadványok és előadások, a folyóiratok és napilapok népszerű cikkei, a rádió és a televízió nevelési tárgyú adásai. Szorosabbá vált a család és iskola kapcsolata, s megújult a szülők és pedagógusok együttműködésének a tartalma is. Az iskolákban a szülők és pedagógusok munkaközösségei — népszerű nevükön *szülői munkaközösségek* — jelentős szerepet töltenek be a nevelési kultúra fejlesztésében és az egységes nevelés kialakításában. A Művelődésügyi Minisztérium és a Magyar Nők Országos Tanácsa 1959-ben adta ki az „Új utakon a szü-

lői munkaközösségek" c. útmutatóját és azóta figyelemre méltó fejlődés ment végbe ezen a téren.

Melyek e munka irányelvei? A szülők különböző támogató mozgalmai 1945 óta nagy jelentőségű szerepet töltöttek be a társadalmi átalakulásunkkal együtt fejlődő iskoláink kibontakoztatásában. Az iskolák újjáépítésének, felszerelésének, a kötelező beiskolázásnak, a fegyelem megszilárdításának, a tanulmányi eredmények megjavításának fontos támaszai voltak, aszerint, hogy mely korszakban milyen feladatok kerültek előtérbe. Az Útmutató — és az azóta megjelent többi tájékoztató kiadvány — a jelenleg adódó feladatok közül első és legfontosabbként a *szülők és pedagógusok szoros együttműködését* jelölte meg. Leszögezte, hogy az iskola és a család egymás nélkül, őszinte, kölcsönös bizalom nélkül eredményesen nem nevelhet. Hangsúlyozta, hogy az egységes nevelés érdekében meg kell erősíteni a tantestületi egységet, szorosabbá kell tenni *a szülők egymás közötti kapcsolatát is.* A szülők közösségét nem iskolaméretekben, hanem osztályonként kell kialakítani. A szülői munkaközösség munkája az egyes osztályokhoz kapcsolódik, így erősebben érvényre juthat az a közös érdeklődés, amely az egy osztályba járó, egy korú gyermekek szüleit *azonos nevelési problémáikkal* összefűzi. A szülők azáltal, hogy egymással is jó kapcsolatot teremtenek, közösséget alkotnak, összehangolják a nevelési követelményeket és módszereiket. Nem mindegy, hogy mit enged, mit tilt, miben segít a gyermekeknek az osztálytárs szülője, pl. szórakozás, öltözködés, magatartás terén. Megnehezíti vagy megkönnyíti egymás számára a nevelést az eltérés, illetve egyeztetés. Az azonos életkori sajátosságokból adódó kérdések konkrétabbá teszik a nevelési megbeszéléseket, közelebb kerülnek a szülők aktuális gondjaihoz. (Ez a felismerés vezette a MNOT Pedagógiai Bizottságát, amikor 1957-től életkorok szerint dolgozta fel és jelentette meg a Szülők Könyvtára sorozat köteteit. Ez a pedagógiai ismeretterjesztésben úttörő kezdeményezés volt. A Szülők Könyvtára sorozat köteteinek egy-egy fejezete gyakran szerepel a szülői értekezletek nevelési tárgyú vitáiban.)

Az osztályban így létrejött szülői közösségek egyik fontos törekvése az volt, hogy egy-egy szülőt ne csak a saját gyermekének elszigetelten szemlélt fejlődése érdekelje, hanem az egész osztályközösségé együtt. Ne csak az vigye az iskolába, hogy mit ért el az én fiam, hanem az is, hogy mit ért el az egész osztály. Lássa világosan a szülő, hogy egyrészt gyermekét csak a közösségen belül, és csak azzal együtt nevelheti, másrészt, hogy *felelős a saját gyermekén kívül annak iskolatársaiért is.* Lássa, hogy társadalmi feladatot teljesít, egy mozgalom tagja, amely azt akarja megvalósítani, hogy az egész társadalom jobban nevelje a felnövekvő nemzedéket. Egy osztály keretében így alakítható ki az a szemlélet, amelyet társadalmi méretekben hirdetünk: az egész felnőtt társadalom felelős az egész felnövekvő ifjú nemzedékért.

A nevelés célját, tartalmát a társadalom céljai, eszményei, ha-

ladó szemlélete szabja meg. Tehát pedagógusnak és szülőnek mindenekelőtt az a feladata, hogy ismerje, s mint nevelő elfogadja, magáévá tegye a társadalom céljait, eszményeit, szemléletét és nevelőmunkájában ezek vezessék. A nevelés tehát nem csupán szakmai hozzáértést kíván, nemcsak szeretetet, jószándékot, hanem széles társadalmi, politikai látókört a jelen és jövő feladatainak áttekintését és azokkal való azonosulást. A szülői munkaközösségeknek ma az az alapvető, a korszerű — és hosszú időre szóló — feladata, hogy *segítsék a nevelésnek ezt a magasrendű értelmezését elfogadtatni, végrehajtani.*

Az oktatási rendszerünk továbbfejlesztéséről szóló irányelvek megállapítják: „A gyors társadalmi haladás szükségessé teszi, hogy jobban készítsük fel ifjúságunkat az életre, a szocialista építés gazdasági és kulturális feladatainak megoldására. A ma iskolába kerülő fiatalokat úgy kell nevelni, tanítani, hogy az iskolából kilépve (10—15 év múlva) meg tudjanak felelni a felépült szocialista társadalom igényeinek."

Az ifjúság nevelőinek — tehát a szülőknek is — ahhoz, hogy a célt elérjék —, *világosan kell látniok a szocialista embereszményt.*

Az eszményi, szocialista ember sokoldalúan képzett, tudományos világnézettel, elméleti és gyakorlati tudással, fejlett esztétikai érzékkel, vagyis korszerű műveltséggel rendelkezik. Munkáját hivatásnak tekinti és minden tehetségét beleveti. Egyéni érdeke, egyéni boldogsága összhangban van a társadalom érdekeivel; tud másokért, a közösségért élni és dolgozni. Alkotó, teremtő ember.

E fő vonásokkal jelölt embereszmény formálására kell törekedni mind a családban, mind az iskolában. Ebben az irányban kell hatnia minden nevelő tényezőnek.

A szülői munkaközösségek, az iskola és a társadalom, szülők és pedagógusok ezeket a célkitűzéseket beszéljék meg, hangolják össze ismereteiket és elképzeléseiket, bontsák le a nevelés, oktatás mindennapi, konkrét feladataira is. Együtt vitassák meg, hogy egyéni nevelési céljuk hogyan kerül összhangba a társadalom céljaival és hogyan biztosítják ezáltal a felnövekvő gyermek boldogságát. Együtt alakítsák ki a nevelés legkorszerűbb formáit és módszereit iskolában és családban egyaránt.

Ezért a *szülők és pedagógusok munkaközösségeiben folyó munka* a szó legnemesebb értelmében *társadalomalakító munka.* Makarenkó szavaival élve: „Aki gyermeket nevel, történelmet formál."

Különösen kidomborodik ennek a társadalomalakító munkának a jelentősége, ha végiggondoljuk, hogy a szocialista nevelés céljának, elveinek elfogadtatásához lényegében a felnőttek, elsősorban a *szülők tudatának alakítása* szükséges. Az egységes nevelési célkitűzések és módszerek kialakítása nem könnyű feladat annak ellenére sem, hogy a szocialista embereszmény ilyen határozottan megfogalmazható. A nehézségek fő forrása az a körülmény, hogy rövid idő alatt következett be igen éles fordulat a világnézet, a szemlélet, az erkölcsi követelmények terén; gyors változás követ-

kezett be életmód, szokások, igények, ízlés tekintetében; rohamos gyorsasággal fejlődik, növekszik az elsajátítandó új ismeretanyag.

A nevelés az elvek elfogadása, megértése mellett megköveteli az érzelmi melléállást, a szenvedélyt, a hitet is! A nevelőnek, a szülőnek meg kell küzdenie mindazzal, ami érzelmileg, megszokottságával a múlthoz köti és akadályozza a korszerű haladásban. Az ifjúság nevelésében — a tudat formálása összefonódik az érzelmi neveléssel. Ez pedig nem lehet hatásos, ha a nevelőt nem kötik érzelmek mindahhoz, amire nevelni akar. Ha a szülőt és pedagógust élmény, érzelem köti a mi társadalmunkhoz, a mi harcunkhoz, a mi életünkhöz, akkor neveltje, gyermeke hatványozottan kötődik érzelmileg mindehhez. Hisz számára a leghatékonyabb, a minden tekintetben követendő példa: a szülő, a nevelő. Ez a tény fokozott nevelési erőt kölcsönöz, de egyben nagy felelősséget hárít a szülőkre és pedagógusokra. Ma és még hosszú ideig társadalmunk fejlődése, átalakulása küzdelmeken keresztül megy végbe. A múlt és a jelen eszményei, szemlélete harcolnak egymással az egyes emberekben is, társadalmi méretekben is. Ebben a történelmi folyamatban a gyermeknek nem könnyű megtalálnia a helyes utat, az igazi eszményeket, a saját helyét és feladatait az életben. Egyedül a hideg érvek nem hatnak rá, ha nem párosulnak a nevelők: a szülő és a pedagógus érzelmi melléállásával, személyes, őszinte példaadásával. Ezért is fontos, hogy a szülői munkaközösségekben épp a gyermeke iránti szeretetére építve győzzük meg a szülőt a gyermek igazi érdekeiről, a nevelés céltudatosságának jelentőségéről és — ahol kell — társadalmunk igaz célkitűzéseiről.

Alapvető, és a *ma* feladataiból adódó követelmény, hogy a szülőket és pedagógusokat a munkaközösségekben egyenrangú, egyenlő felelősségű nevelőtársaknak tekintsük. Felelősségük a gyermek iránt oszthatatlan. Az elmúlt években gyakran tapasztalt jelenség volt, hogy sok szülő, ha óvodába, vagy iskolába adta a gyermekét, úgy érezte, hogy ezzel együtt átadta a nevelés felelősségét is. Előfordult a másik véglet is. Iskoláinkban egy időben annyira csak az oktatás feladatai uralkodtak, hogy a nevelésért csak a családot tekintették felelősnek. Mindkét álláspont természetesen helytelen. A szülő felelőssége semmit sem csökken a gyermek neveléséért, *teljes* felelősség marad, ha óvodába, vagy iskolába adta, sőt kiegészül azzal a kötelességével, hogy összehangolja a nevelő munkáját az óvoda, illetve iskola munkájával. Az iskola sem tekintheti magát *csak oktató* intézménynek. A pedagógusnak is vállalnia kell a gyermek egész személyisége, tudata, magatartása fejlesztésének, erkölcsi, jellembeli fejlesztésének a feladatát, összehangolva a szülőkkel, támaszkodva a családi nevelésre, s ha kell, befolyásolva azt. Így értendő az egyenlő rangú nevelőtárs.

A szülői munkaközösségekben kialakuló munka színvonala, hatásfoka, jellege mégis erősen függ a pedagógustól, ezért egyenlők között is első az ő felelőssége. Miért? A pedagógus feladata az iskola haladó, szocialista világné-

zetét, materialista nevelési elveit hirdetni, a közösségben ezeket az elveket képviselni, a szülőknek szakmai ismereteket, segítséget adni a neveléshez, ismertetni az iskola követelményeit, módszereit. Ha ezt jó felkészültséggel, színvonalasan, és főleg őszinte érzéssel teszi, akkor megadta a jó alapot a munkaközösség helyes, célratörő munkájához. Akkor magával tudja ragadni a szülőket egyrészt arra, hogy az iskola egészének nevelőmunkáját tevékenyen támogassák, másrészt — és ez nem kevésbé fontos —, hogy a családon belül ugyanazokat az elveket és módszereket követve neveljék gyermeküket.

Felbecsülhetetlen jelentőségű a szülők és pedagógusok erős, aktív közösségének hatása a családra. A szülő szaktanácsokat kap nevelési gondjai megoldásához, s ezzel segítséget ahhoz, hogy a gyakran ösztönös nevelési tevékenységet következetes, tudatos módszerekkel váltsa fel. A közösségben egyszerre felismeri, hogy a gyermeke nevelésében tapasztalt problémákra, a gyermek korával járó, tipikusan fellépő nehézségekre közösen könnyebb megtalálni a megoldást. A család befelé fordulását, azt a helyzetet, hogy a gyermek nevelését csak belső ügyének tekinti, feloldja a közösség hatása. A látókör kitágul, társadalmivá szélesedik. A szülő megérti, hogy gyermeke épp annyira a társadalomé is, mint amennyire az övé, megérti, hogy szülői felelőssége egyben a társadalom iránti felelősség is, amelynek fejlődésével, igényeivel saját magának, családi életének és nevelői tevékenységének lépést kell tartania.

A szülők és pedagógusok együttműködésének azonban csak egyik terepe, színhelye a család, csak egyik feladata a család nevelőmunkájának befolyásolása. Másik feladatkör: a szülők közösségének kell az iskolára hatnia, ott a társadalom támogatását és ellenőrzését érvényesítenie.

A szülő az iskolában a társadalmat képviseli. Nem az egyes szülő, hanem a szülők kollektívája, az osztály, vagy adott esetben az iskola összes szülői. Ez a kollektíva, a legnagyobb valószínűség szerint, helyesen befolyásolja az iskola munkáját és a szó legjobb értelmében érvényesíti a társadalom ellenőrzését az iskola felett. Ez nem más, mint hogy az iskolát a társadalom a magáénak érzi, figyel rá, a maga céljainak megfelelően fejleszti és támogatja. Csak a társadalom segíthet a maga képére formálni az iskolát, de a szülő csak akkor támogathatja igazán az iskola munkáját, ha elsőrendű társadalmi kötelességének azt látja, hogy az iskolával összehangolva neveljen otthon a gyermekét.

Különösen világossá válik *a szülői munkaközösségek e feladata most, az iskolareform megvalósításának időszakában.* A reform célkitűzése ismeretes: kerüljön közelebb az iskola a gyakorlathoz, a termeléshez; igazítsa tantervét a korszerű műveltség követelményeihez, szolgálja tervszerűen a szocialista világnézet és erkölcs kialakítását.

Hruscsov elvtárs a Szovjetunió pedagógusainak legutóbbi kongresszusán igen tömören fogalmazta meg a nevelés jelenlegi feladatát: „A társadalom átalakításának hatalmas feladatai kiterjedt ismereteket, ezermester ke-

zet és forró szívet kívánnak az ifjúságtól".

A szocializmust építő társadalom tagja elé állított követelmények: a korszerű, sokoldalú műveltség, a jártasság a gyakorlati munkában, és a „forró szív", az új erkölcs és világnézet —, tehát egységben vannak a társadalom átalakításának a feladatával, annak feltételei s egyben következményei is.

Ma világosabb mint valaha, hogy a nevelés a jövőjét alakító egész társadalom közös ügye, s fejlődésünk olyan szakaszához értünk, amikor szorosabb összhangba kell hozni a nevelést és a szocializmus építésének a feladatait.

A szülői munkaközösségek tevékenységén belül a mostani szakaszban a legfontosabbak a szülők és pedagógusok értekezletei, megbeszélései, azok az alkalmak tehát, ahol a korszerű családi és iskolai nevelés összhangja kialakítható.

A család és iskola kapcsolatának követelményét és az ezen belül adódó feladatokat közvéleményünk igen széles körben megértette. Ezt bizonyítja a szülői értekezleteken megjelent szülők számának nagy emelkedése, amely az iskolareformot tárgyaló értekezleteken érte el a csúcsot. Megmutatkozott ez a szülők iskolát, nevelést támogató aktív tevékenységében, a családlátogatások számának növekedésében és abban is, hogy egyre több olyan szülő—pedagógus osztályértekezletről van tudomásunk, ahol a nevelés kérdéseit igen konkréten, az őszinte bizalom légkörében tárgyalják. A témaválasztás sokrétű lett. Egyre gyakoribb, hogy a pedagógus ismertette az adott osztály, illetve csoport követelményeit a tanulás és a magatartás terén. A követelmények egyeztetése, az elismerés, jutalmazás, büntetés módszereinek összehangolása is témája a szülői értekezleteknek. Segíti a szülőket abban, hogy felismerjék az esetleg túlzott engedékenységből, vagy túlzott szigorúságból származó nevelési hibákat. A büntetés régi helytelen módszerei helyett (mint pl. a verés) megismerik a modern pedagógia eszközeit. Beszél a pedagógus az elért eredményekről, az ifjúsági szervezet munkájának pedagógiai jelentőségéről. Sorra veszik az értekezletek a gyermekek életkori sajátosságait, a világnézeti, erkölcsi, esztétikai, testi nevelés kérdéseit. Fontos témái a szülők és pedagógusok megbeszéléseinek a munkára nevelés, a pályaválasztás, a korszerű műveltség követelményei. Igyekeznek kialakítani, hogy a gyermek képességeit, tudását, tulajdonságait egyformán lássa és értékelje szülő és pedagógus, összehangoltan segítsék és indítsák el az életbe. Nagy szerepük van a szülői értekezleteknek abban, hogy a társadalom olyan gyorsan megértette a munkára nevelés jelentőségét, mind a gyermekek, mind az egész társadalom szempontjából. Segítenek abban is, hogy az idealista világnézetű szülő megismerje az iskola tudományos materialista szellemű oktató-nevelő munkáját és gyermeke érdekében ezen a téren is igyekezzék csökkenteni az ellentmondásokat.

A szülők egyre bátrabban, nyíltabban, egyre nagyobb bizalommal beszélnek a családban felmerülő nevelési gondjaikról. Erősödik a felismerés, hogy a

problémák őszinte feltárása nem árt, hanem segít a gyermekeknek.

Úgy értékelhetjük, hogy a munkaközösségekben, ha még nem is mindenütt, de az ország igen sok iskolájában, óvodájában alapvető változás ment végbe és a további fejlődés is biztatónak látszik.

Vannak azonban hátráltató jelenségek is. Az egyik, hogy nem egy helyen, a szülők összejönnek ugyan, de az osztályértekezlet tartalma felszínes, csak az egyéni osztályzatok, néhány anyagi kérdés merül fel, esetleg bizonyos irányelveket formálisan ismertetnek. Ilyen helyen a pedagógus még nem ismerte fel, sőt, lebecsüli a szülőkkel való együttműködés jelentőségét. Ilyenkor természetesen a szülők is passzivitással, közönnyel reagálnak.

Előfordul az is, hogy a jól felkészült osztályfőnök, vagy óvónő elmélyült bevezetője után mégsem alakul ki eleven vita a szülők részéről. Itt még nem alakulhatott ki a bizalom légköre, a szülők tartózkodnak az őszinte vélemény nyilvánításától, nem érdeklődnek a közösség kérdései iránt. Az osztályelnök ezekben az esetekben rendszerint még nem tudta megfelelően előkészíteni a vitát, nem ismeri annyira a szülőket, a felmerült problémákat, hogy biztosíthatná azok feltárását, megvitatását is.

Az összeforrott osztályközösség kialakításának egyik objektív nehézsége az, hogy egy iskolai évadban meglehetősen korlátozott lehet csak az összejövetelek száma (4—8 alkalom), egy év alatt tehát valóban nehéz kialakítani a szülők és pedagógusok összehangolt együttműködését. De ha ennek a munkának a folyamatát az óvodától a középiskola végéig egységben tekintjük, vagy legalább a nyolc általános osztályt és a négy középiskolát egy-egy egységként fogjuk fel, ezalatt már jól elképzelhető mind a jól felépített nevelési ismeretterjesztés a szülők között, mind pedig a jól összehangolt, őszinte osztályközösség kialakítása. Enynyi idő alatt megvalósítható, hogy a szülők megismerjék egymást és a pedagógust, a pedagógus eljusson a családi környezetbe is, a szülők megismerjék az iskola nevelőtestületét, sorra napirendre kerüljenek az osztály tanulóközössége és a családi nevelés problémái, feloldódjék a tartózkodás, az álszemérem, a „kényes" kérdésektől való félelem, a szülők túljussanak a „mi köze az én gyermekemhez" magatartáson és a munkaközösség megtalálja az oktatás-nevelés támogatásának jó és szükséges formáit is.

Iskoláink fejlődése, az új nemzedék nevelése szempontjából hatalmas lehetőségek rejlenek a szülői munkaközösségek hálózatában. De nem lebecsülendő ez a lehetőség a felnőtt társadalom tudatának alakítása és pedagógiai kultúrájának emelése szempontjából sem.

A szülői munkaközösségek nemcsak a magyar iskolákban működnek. Nagy jelentőséget tulajdonítanak a Szovjetunióban az iskolákban működő szülőbizottságoknak, amelyek célkitűzései, s munkájuk jellege hasonlóságot mutat a miénkkel. A többi szocialista országban is működnek hasonló intézmények, lényegében azonos, legfeljebb részleteiben eltérő sa-

játos feladatokkal. A nyugati országok természetesen más tartalommal, de ugyancsak a nevelési célkitűzések érdekében működtetik a szülői munkaközösségeknek megfelelő bizottságokat, amint erről a Családvédelmi Szervek Nemzetközi Uniójának Tanár—Szülő Kapcsolatok Bizottsága által 1959 novemberében Párizsban megtartott európai konferenciája jegyzőkönyvéből értesülhettünk.

Talán nem érdektelen kitérnünk a szülői munkaközösségek irányításának a kérdéseire. A munkaközösségekben megtestesül az állami irányítás alatt levő iskola és a társadalom képviselőinek, a szülőknek az együttműködése. A pedagógusoknak az államtól kapott feladata tehát a társadalommal való szoros együttműködés. A szülők viszont, mint az iskola mellett működő társadalmi mozgalom képviselői vesznek részt ebben a munkában. Nem véletlen tehát, hogy az állam (Művelődési Minisztérium) és a társadalmi mozgalom (Magyar Nők Országos Tanácsa) összehangolt irányítása érvényesül a munkaközösségekben. Mivel a cél azonos, az állami utasításnak és a társadalmi irányelveknek, propagandának teljesen összehangoltan, egy ütemben kell elindulniuk és lejutniuk egészen az osztályokig. Ezt nevezzük a szülői munkaközösségek összehangolt, összefonódott irányításának, melyet a Művelődési Minisztérium és a Magyar Nők Országos Tanácsa, az osztályfőnökök és az osztályelnökök közösen valósítanak meg.

De ha az irányításnak van is egy bizonyos laza szervezeti hálózata, a szülői munkaközösségeket mindig *mozgalomnak* kell tekintenünk. Mozgalomnak, amely azt hirdeti, hogy az egységes szocialista nevelést csak az egész társadalom együtt valósíthatja meg, azáltal, hogy fokról fokra olyan feltételeket, olyan iskolákat, olyan családokig hatoló pedagógiai kultúrát teremt, amelyek elősegítik, biztosítják nevelési célkitűzéseink megvalósítását.

Ortutay Zsuzsa

NEMZETKÖZI SZEMLE

A Francia Kommunista Párt XVI. kongresszusa

A Francia Kommunista Párt Saint-Denis-ben, a francia királyok volt székhelyén tartotta XVI. kongresszusát. De ebben a városban már régóta a nép a „király", a nép az úr. Talán sehol sem oly kiáltóak a társadalmi ellentétek, mint Saint-Denisben, amely egyrészt az uralkodó osztályok — tegnap a feudális urak, ma a monopóliumok — szimbóluma, másrészt a nagy munkásharcok fellegvára. Maurice Thorez joggal mondhatta, amikor ebben a városban ünnepelték a Francia Kommunista Párt 40. évfordulóját: „Pártunk legszebb virága, a vörösövezet virága ez a város, amelyet meghódítottak a kommunizmus eszméi."

Saint-Denis... Ez az a város, amelyben Paul Eluard, a költő született, s ahol életének utolsó éveiben otthonra talált Degeyter, az Internacionálénak, annak a dalnak a szerzője, amely ma végig visszhangzik a világon. Jelkép, hogy a Francia Kommunista Párt XVI. kongresszusa ebben a lelkes, bátor városban ülésezett, amely a jövőbe mutató legrégebbi és legmélyebben gyökerező hagyományaink letéteményese. Igaz, a háború és az elnyomás erői még léteznek, de éppen Saint-Denis egyik lakója, Paul Eluard elvtárs mondotta: „Legyűrjük őket". Bizonyos, hogy a francia munkásosztály legyőzi őket. A XVI. kongresszust áthatotta ez a bizakodás.

A kongresszus néhány nappal a pártütő tábornokok lázadása után ült össze, azután hogy Franciaország dolgozóinak a fasizmus útját álló fellépése eredményeként e lázadás vereséget szenvedett.

E tények igazolását adták annak, hogy helyes volt a Francia Kommunista Párt értékelése, amely szerint a gaullista hatalom a tőkés monopóliumok fokozott uralmának kifejezője. A helyzet további alakulása pedig ismét bizonyítja, hogy a demokrácia megujhodásának, fejlesztésének programja — amelyet az 1959-es XV. pártkongresszus fogadott el — mennyire időszerű, mennyire megfelel annak a véleménynek és igénynek, amelyet a franciák egyre növekvő számban tesznek magukévá.

Franciaország demokratikus jövőjének problémája egyre élesebben vetődik fel. De Gaulle ugyanis az áruló tábornokok által kirobbantott algériai puccsot személyes hatalmának növelésére használja fel. Az alkotmánynak — a teljhatalmat jelentő — 16. cikkelyét alkalmazza úgy, ahogy ezt az 1960 januári lázadás idején tette. A francia munkásosztály számára tehát változatlan a fő célkitűzés: harc a személyi ha-

talom ellen, harc a demokrácia megújhodásáért, illetve továbbfejlesztéséért.

A Központi Bizottság beszámolója, amelyet Waldeck Rochet adott elő, s amely a kongresszus munkájának alapjául szolgált, a pártszervezetek tapasztalatainak összegezése, a problémák tudományos elemzése volt.

Waldeck Rochet a beszámoló során ismételten aláhúzta, hogy a legutóbbi időszak egyik legjellemzőbb eseménye az algíri fasiszta katonai lázadás, illetve annak gyors összeomlása volt. Hangsúlyozta, hogy a puccs veresége a francia munkásosztály, a nép harcának köszönhető. A francia nép átütő erejű mozgósítása — amelyben a kommunista párt tevékenyen közreműködött — eredményezte a fasiszta lázadás gyors összeomlását, minthogy a pártütők nem találtak támaszra a népnél, el voltak szigetelve. Döntő jelentőségű volt a kommunista párt szerepe. Április 22-én, szombaton az első óráktól kezdve a párt Politikai Bizottsága riadóztatta a munkásosztályt, arra biztatta, hogy mindenekelőtt saját erejére számítson. A párt felhívta a munkásságot az azonnali válaszadásra, a harci módszerek valamennyi formáját igénybevevő, egységes akcióra, hogy követeljék a lázadás felszámolását, szervezőinek és értelmi szerzőinek szigorú megbüntetését.

A Központi Bizottság beszámolója joggal húzta alá, hogy a legutóbbi események teljes mértékben igazolták a kommunista párt régebben kidolgozott elemzéseit. Már a XIV. kongresszus kimutatta, hogy az algériai háború fő oka: a nagyburzsoázia képtelensége arra, hogy felszámolja a legfőbb kórokozót, a gyarmatosítást. A kongresszus elemzése szerint a francia gyarmatosításnak két tendenciájával állunk szemben.

1. Az ultrák segítségével fenntartani a gyarmatosítás régi formáit a „Francia-Algéria" keretében.

2. De Gaulle segítségével olyan kiutat találni a háborúból, amely előnyös a szaharai kőolaj és Algéria más természeti kincseinek kiaknázásában érdekelt tőkés monopóliumok számára.

A kommunista párt ennek az elemzésnek az alapján állapította meg, hogy ha a gaullista hatalom politikája különbözik is az ultrákétól, e politika szintén a háború továbbfolytatását célozza, mert — szembeszegülve az algériai nép nemzeti követeléseivel, a függetlenséggel — kedvez a gyarmati háborúból táplálkozó fasiszta tevékenységnek. Emlékeztetni kell arra, hogy 1960 januárjában — a második fasiszta puccs idején — a kommunista párt a fasiszta felforgatás fenyegetése ellen mozgósítva a néptömegeket, egyidejűleg leleplezte a gaullista hatalomnak az ultrákkal cinkosságot vállaló rokonszenvező tevékenységét, nem tévesztette szem elől azt, hogy a gaullista hatalom — állam-monopolista jellegéből és politikájából kifolyólag — kedvez a pártütőknek, a fasizmusnak nyit kaput. Mindezt megerősítették az utóbbi esztendő tényei: a kormány cinkos tevékenysége volt ismét az, amely lehetővé tette, hogy a pártütők immár a harmadik puccsot robbantsák ki. Az események azonban nem ismétlődnek meg teljesen azonos formában. Ezért a legutóbbi idők küzdelmeiből új tanulságok vonhatók le.

A kongresszus tanácskozásai, a küldöttek felszólalásai ebben a vonatkozásban számos példával szolgálnak. Az áprilisi nagy napok egyik tanulsága az volt, hogy amikor a széles tömegek egységre lépve indulnak harcba, akkor a tömegmozgalom elsöpri azt az ellenállást, amelyet egyes politikai szervezetek vezetőségei tanúsítanak az egységfronttal szemben. Ez a tény pedig ismét megerősíti a kommunista párt egységfrontpolitikájának helyes vonalát.

Egy másik tanulság az, hogy a dolgozók újabb rétegei ismerték fel saját szerepüket. Naiv, sőt veszélyes lenne természetesen azt hinni, hogy a De Gaulle iránt táplált illúziók már teljesen szertefoszlottak. Ez a tévedés akadályozná a kommunistákat abban, hogy felmérjék a további erőfeszítések fontosságát. De meg kell állapítani, hogy újabb dolgozó rétegek ismerték fel: nem helyes, hogy egyetlen emberre bízzák magukat, illetve az országos problémák megoldását. Megértették, hogy a munkásosztálynak, a népnek mindenekelőtt saját erejére kell támaszkodnia.

Az utóbbi események harmadik nagy tanulsága az a fontos szerep, amelyet a behívott katonák töltöttek be a pártütő tisztek elleni harcban. Ez is teljes mértékben igazolja a kommunista állásfoglalást a hadseregben végzett tömegmunka fontosságáról. A kongresszuson felolvasott, megható levelek tanúsága szerint is a fiatal kommunista katonák bajtársaik között jó munkát végeztek, nemcsak egyszerűen a pártütő tisztek elleni harcban, de a béke javára is. A küzdelem az ultra-tisztek ellen — tehát a háború mindenáron való folytatásának hívei ellen — szükségszerűen elvezet ugyanis a béketárgyalásokat követelő akciókhoz.

A fasiszta lázadás összeomlása után a párt Politikai Bizottsága, majd a Központi Bizottság levonta az eseményekből a tanulságokat és felhívásában meghatározta a következő azonnali követeléseket:

1. Szigorúan megbüntetni a puccs szervezőit és cinkostársaikat, határozottan megtisztítani a hadsereget és a rendőrséget, megvédeni a demokratikus szabadságjogokat;

2. Időhúzás nélkül tárgyalásokat kezdeni az Algériai Köztársaság ideiglenes kormányával az algériai nép szabad önrendelkezési jogának elismerése alapján.

A megismétlődő algériai lázadások azt bizonyítják, hogy a gyarmati hadsereg természetszerűleg a polgárháború hadseregévé, népellenes hadsereggé változik át. Ez a tény adja meg a teljes értékét annak a jelszónak, hogy meg kell szüntetni a hadsereg zsoldos-jellegét úgy, ahogy azt a kommunista párt a demokratikus és nemzeti megújhodás programjában követeli.

Waldeck Rochet, a Központi Bizottság beszámolójában hangsúlyozta, hogy a béke kikényszerítésének lehetőségei növekedtek. Ha De Gaulle harmadik éve folytatja is a háborút, nem volt képes fenntartani kezdetben hangoztatott álláspontját. Míg 1958-ban ő maga beszélt a „Francia-Algériáról", kijelentve, hogy a pacifikálást (katonai tisztogató hadműveletek. — A szerk.) a végsőkig folytatják, 1959 szeptemberében — ha csak szavak-

ban is — de már elismerte az algériaiak önrendelkezési jogát. A múlt év márciusában pedig kénytelen volt elvben elfogadni az Algériai Köztársaság ideiglenes kormányával való tárgyalást. A kommunista párt ezt a tényt a béke kétségtelen sikereként értékelte. Bizonyos, hogy ezek az első lényeges sikerek az algériai nép hősi harcának és az ideiglenes kormány körüli felzárkózásnak voltak köszönhetők. E sikerekben egyúttal része van annak a széleskörű nemzetközi támogatásnak, amelyet a szocialista tábor, Afrika és Ázsia független országai, a nemzetközi munkásmozgalom és a világ haladó közvéleménye nyújtott az algériai függetlenség ügyének. Ez a támogatás kifejezésre jutott az ENSZ-ben elfogadott határozatban is, amely 63 ország szavazatával, tehát a tagállamok döntő többségének akaratára jött létre. E sikerek végül annak a növekvő ellenállásnak köszönhetők, amelyet Franciaország népe tanúsít a háborúval szemben, a néptömegek egységes harca fejlődésének, hogy kikényszerítse a tárgyalásokon alapuló békét.

Ha e három tényező minden kétséget kizáróan rá is kényszerítette De Gaullet, hogy elfogadja a tárgyalások elvét, s hogy beleegyezzék bizonyos változásokba, a tábornok tovább ravaszkodik. Miután 1960 júniusában megbuktatta a Melun-i tárgyalásokat, megtorpedózta az eredetileg április 7-re tervezett eviani találkozót is, azzal a bejelentésével, hogy az Algériai Köztársaság ideiglenes kormányával egyidejűleg más algériai irányzatok képviselőivel is tárgyalni akar, beleértve Messali Hadj-ot, a francia gyarmatosítók kiszolgálóját.

A tárgyalások Evianban mégis megindultak. Szükséges e tény fontosságát aláhúzni, bármit hozzon is a jövő. Természetesen még túl korai lenne e tárgyalásokról véleményt mondani. A legkomolyabb megfigyelők pillanatnyilag nagyon óvatosak. Az algériaiak — a maguk részéről — kétségtelenül elégedettek, hiszen nagyon régen várták a tárgyalások megindulásának pillanatát, hogy a nemzetközi közvélemény előtt vitathassák meg népük nagy problémáit. A tárgyalásra irányuló erős szándékuk magyarázza azt, hogy bármennyire is meg lett volna az okuk élesen reagálni De Gaulle tábornok legutóbbi kijelentéseire — inkább hallgattak. Minden kérdésre, amelyet ebben a tárgykörben hozzájuk intéztek — még mielőtt a tárgyalások megindulásának időpontja ismertté vált — azt felelték: „Mindezt majd meglátjuk Evianban".

Hivatalosan a két fél Evianban az önrendelkezési jogról tárgyal. Immár két éve, hogy De Gaulle tábornok bevetette a köztudatba az önrendelkezés formuláját. Annakidején ezt a tényt pozitívan értékelték. S az elmúlt két esztendő alatt a francia kormány részéről valóban szüntelenül az önrendelkezésről beszéltek. Amikor azonban már Evianba készültek, francia részről új formulát dobtak be a köztudatban: a társulást.

Mit jelent ez? Boumendjel—Pompidou között lezajlott előzetes megbeszélések során erről nem volt szó. Ezeken a megbeszéléseken csak a jövőbeli francia—algériai gazdasági, politikai

és kulturális kapcsolatok kérdéseit érintették. Ma pedig az eviani konferencia Párizsban szűkreszabott lehetőségeit a társulás elfogadásában, vagy visszautasításában összegezik. Társulás, vagy Algéria felosztása, illetve Algéria Ferhat Abbasz kormánya nélkül, vagy pedig egy harmadik erő közreműködésével. Ezek az alternatívák — s ezt szükséges hangsúlyozni — nem újak. Csak persze találni kell olyan arab politikai vezetőket, akik ilyen politikával meg tudják nyerni a lakosság bizalmát. Elképzelheti-e De Gaulle, hogy Algéria casbah-i (arab negyedei. A szerk.) készek arra, hogy őt éltessék? Hiszen Algériában az egyre ismétlődő tüntetések során a „Függetlenséget!" és „Az Algériai Köztársaság ideiglenes kormányát a hatalomra!" kiáltásoktól visszhangoznak a falak. Ez arra kellene, hogy vezesse a francia kormánykörököt: hagyjanak fel ábrándjaikkal.

Tulajdonképpen miben is állna a „társulás?" Az algériaiak, maguk nem tudnak róla semmit. Ami De Gaulle tábornok nyilatkozataiból kivehető, az a következőkben foglalható össze:

1. Elnöki rendszer, amely nemcsak hogy fenntartaná a francia uralmat a gazdasági élet és a közoktatás nagy része felett, de olyan közös honvédelmet hozna létre, amely véglegesítené Algériában a francia csapatok jelenlétét.

2. Katonai támaszpontok fenntartása.

3. Az Algériában élő népközösségek szerves együttműködése. Ez utóbbi a gyakorlatban azt jelentené, hogy mindazok az európai származású lakosok, akik nem hajlandók felvenni az algériai állampolgárságot, ugyanolyan politikai és gazdasági jogokkal rendelkeznének, mint az algériaiak, tekintve, hogy ők egy külön közösséget alkotnak. Ezeket a terveket természetesen még a tárgyalások előtt kidolgozták. Ami azonban súlyosbítja a helyzetet, az az, hogy a francia küldöttség követelheti, hogy a tárgyalások ebben az értelemben folyjanak.

Az egyoldalú „fegyverszünet" látványos párizsi bejelentése azt a célt szolgálta, hogy elkápráztassa a francia és a nemzetközi közvéleményt. Vajon e lépés nem azt volt hivatva elhitetni, hogy az olyannyira kívánt békét már elérték, mielőtt még az egyezményt megkötötték volna? Az algériai vezetők azt mondják, provokációról van szó, mivelhogy a francia kormány tökéletesen ismerte az algériai álláspontot ebben a kérdésben. A Pompidou—Boumendjel között lezajlott előzetes megbeszélések óta a francia kormány tudta, hogy akár csak egyoldalú tűzszünet is kizárólag a politikai megegyezés eredményeként jöhet létre. De hát ha ismerték az algériai álláspontot, miért manővereznek így? „Mi azért jöttünk Evianba, hogy az önrendelkezésről tárgyaljunk" — mondják az algériai vezetők. Ezt az elvet mindkét fél elfogadta, miért nem azzal kezdjük tehát, hogy megvizsgáljuk, ki mit ért az algériai nép önrendelkezési jogán? A francia körök Evianban mégis azt mondják, hogy „nem folytathatjuk a tárgyalásokat, ha nem vetünk véget a hadműveleteknek". Másszóval: a tűzszünet az, amiről tárgyalni kell, tekintve, hogy ez nem választható el a

probléma egészétől. De a francia delegáció tehát úgy tesz, mintha elfelejtené, hogy a tárgyalások az önrendelkezés elvének alkalmazásán kezdődtek, azon az elven, amelyet lojálisan kell megvalósítani.

Az FKP XVI. kongresszusának beszámolója hangsúlyozta: hét évi háború után a tapasztalat megmutatta, hogy csakis a szabad önrendelkezésre és a függetlenségre épülhetnek Franciaország és a független Algériai Köztársaság kapcsolatai, az együttműködés olyan új kapcsolatai tehát, amelyek a két ország jogegyenlőségén és kölcsönös előnyén alapulnak.

A kongresszus munkája során nagy helyet szentelt a gaulleista rendszer, vagyis a nagymonopóliumok uralma elemzésének. De Gaulle kormánya, s azok a „szakértői csoportok", amelyekkel körülveszi magát, a nagy finánctőke közvetlen képviselői. Gazdasági politikájuk a nagy részvénytársaságoknak és a monopóliumoknak kedvez. A kongresszus számos küldöttje beszélt hozzászólásában azokról a kedvezményekről, amelyeket az állam adott a nagytőkének adómentesség, szubvenciók és vámkedvezmények formájában. Az ipari termelés növekedése is, amely helyenként látványos méreteket öltött — csupán a monopolista iparvállalatokra jellemző. Ugyanakkor a monopóliumokhoz nem tartozó gyárak termelése vagy stagnál, vagy éppen visszaesik. A széntermelés szünteleníil csökken, egyre újabb aknákat zárnak be, a bányászok létszámát csökkentik. Mind nagyobb méreteket ölt a hajóépítő ipar válsága, s tanúi vagyunk a repülőgépipar felszámolására irányuló politikának. A nagy vállalatok tőkevolumene 1960-ban, 1959-hez képest, átlagosan 14 százalékkal növekedett, míg a kis vállalatoké ugyanezen idő alatt csak 4—5 százalékkal. A profit emelkedésének ugyanez a tendenciája. Másrészt Franciaország belépése az Európai Közös Piacba — amelynek káros következményeit Franciaország számára a XV. kongresszus leplezte le — még jobban fokozta a koncentrációt és a vállalatok fúziójának folyamatát. A gaulleista hatalom létrejötte előtt évente átlagban hatvanra becsülhető a fúziók száma. 1958-ban számuk már 541, 1959-ben és 1960-ban 931 volt. A XVI. kongresszus joggal állapította meg, hogy a monopóliumok hatalma aláássa a francia gazdaság jövőjét; kedvez a külföldről jövő tőkebefektetéseknek: De Gaulle hatalomrajutása óta az amerikai befektetések volumene csaknem megkétszereződött.

A káros következmények megmutatkoznak szociális téren is. A viszonylag legkedvezőbb helyzetben lévő iparvidékek kongresszusi küldöttei is megállapították, hogy két év óta egyre fokozódott a gaulleista offenzíva abból a célból, hogy a munkásosztállyal, továbbá a városok és falvak középrétegeivel fizettessék meg a kormánypolitika költségeit, amelyre az algériai háború folytatása és fokozása, az atom-ütőerővel súlyosbított, végletekig menő fegyverkezés és a tőkés profitok megsokszorozása a jellemző.

Az a politika, amelyet a „takarékosság, az áldozathozatal" politikájának kereszteltek el, lényegében a dolgozókat sújtotta, mint ahogy ezt nemrégiben egy U. N. R.-párti (gaulleista párt. —

A szerk.) miniszter is bevallotta. Két év óta mindent megtettek, hogy rögzítsék a béreket, s hogy — az árak és a lakbérek állandó emelése útján is — csökkentsék a vásárlóerőt. A harcok során kivívott béremelések ellenére, ma a dolgozók vásárlóereje 8—12 százalékkal alacsonyabb, mint 1957-ben, a kiöregedett dolgozók helyzete pedig szintén egyre súlyosabb. Rosszabbodtak az állami tisztviselők életfeltételei. Ami a kisparaszti gazdaságokat illeti — azokat tehát, amelyek termelékenységüket nem tudták a kapitalista mezőgazdasági nagyüzemekéhez hasonló ütemben növelni — vásárlóerejük 1959-ben szintén fokozott mértékben csökkent. Ennek oka bizonyos mezőgazdasági termékek árának csökkentése, illetve az iparcikkek árának emelése. Ezenkívül a monopóliumok egyetértésben a nagybirtokosokkal, fokozták a gazdasági nyomást, hogy a következő években több mint 800 000 kis- és középgazdaságot sajátíthassanak ki.

A gaulleista hatalom nagy mértékben emelte az adókat, sújtva ezzel a munkásosztályt és a középrétegeket. Az adók teljes összegének 66 százaléka közvetett adókból, 30 százaléka közvetlen adókból származik, és csupán 4 százaléka a vagyonra kivetett adó. 1961-ben 1959-hez képest az adók globális összege több mint 25 százalékkal növekedett.

A kommunista párt XVI. kongresszusa bebizonyította, hogy gaulleista politika minden vonatkozásában a monopóliumok politikája. Reakciós politika ez teljes egészében és ellentétes a francia érdekekkel.

A gaulleista kormány nacionalista demagógiájának az a célja, hogy leplezze politikájának nemzetellenes jellegét. Az a nyilvános megvetés, amelyet a gaulleista kormány tanúsít az ENSZ-szel szemben, tovább súlyosbítja Franciaország elszigeteltségét. A kormány algériai politikáját az ENSZ közgyűlésének többsége elítélte. Az atomütőerő létrehozása, a bonni Németország revansistáival való szövetség, az amerikai katonai támaszpontok fenntartása francia földön: mindez ellentétes Franciaország érdekeivel. De Gaulle külpolitikája elfordul azoktól a jelenlegi lehetőségektől, amelyeket a leszerelés s a nemzetközi enyhülés nyújthatna. A gaulleista kormány eltökélten megmarad az Atlanti Szövetség, s az Adenauer-féle Európa kötelékében. Az Egyesült Államok uszályában haladva a francia kormány is vonakodik elismerni a népi Kínát, s változatlanul részt vesz a SEATO tevékenységében. E politika nemzetellenes jellege világosan megmutatkozott akkor is, amikor De Gaulle segített Eisenhowernak 1960. májusában a csúcsértekezlet megtorpedózásában, s amikor a legaktívabban támogatta Kongóban a gyarmatosító, haladásellenes erőket.

Waldeck Rochet beszámolójában kimutatta, hogy a gaulleista kormány abban a törekvésében, hogy letörje az osztálypolitikájával szemben fellépő ellenállást — még jobban fokozta hatalmának önkényes jellegét: a köztársaságellenes alkotmány minden hatalmat egy ember kezébe helyezett. Az alkotmány elfogadtatása óta újabb önkényes intézkedésekkel növelte az egyszemélyi hatalmat. 1960. februárjában — az algériai fasiszta lázadás ürügyén — a kor-

mány teljhatalmat adott önmagának és nyíltan kijelentette, hogy a demokratikus jogok ártanak a rendszernek. Az újságok elkobzásának eseteit már föl sem lehet sorolni, éppúgy, mint a gyűlések és felvonulások betiltását, nem is beszélve a rendőrségi és bírósági eljárások sorozatáról. A sztrájkjog és a szakszervezeti jogok megsértése szintén általános. Az úgynevezett „igazságügyi reform" és más, kivételes bírósági intézkedések lényegesen megnyírbálták a védelem jogait, s még jobban aláhúzták az igazságügy függőségét a gaulleista hatalomtól. Az állásuktól való felfüggesztés, a működési jog megvonása, s a cenzura intézkedései sújtják azokat az állami tisztviselőket, művészeket és írókat, akik szembefordulnak a gaulleista politikával. De Gaulle kormánya arra törekszik, hogy megsemmisítse a községi közigazgatás autonómiáját. Az a célja, hogy városi és falusi körzetek létesítésével kiküszöbölje az általános választásból létrejött községtanácsokat. Ugyanez a célja egyes községek önkényes egyesülésének is.

A gaulleista hatalom politikája engedményeket tesz a pártütőknek, s ezzel lehetővé teszi, hogy évente megismétlődjenek a fasiszta lázadások, amelyeket a kormány „incidenseknek" nevez. Az összeesküvők, az áruló tábornokok nem alaptalanul várnak újabb elnézést és engedményeket. Ugyanakkor a kormány egyik legfontosabb feladatának tekinti, hogy a demokratikus mozgalomra mérjen csapásokat. A hatalom tehát a nyílt diktatúra felé halad.

Mindezen módszerekkel sem tudja azonban megakadályozni a kormány sem a bérharcok, sem a politikai harcok továbbfejlődését. 1959 óta a sztrájkok figyelemre méltó lendületet vettek és folytatódtak az 1960-as esztendő folyamán is, igen változatos formában, amiről tanúskodtak a kongresszusi küldöttek hozzászólásai. A parasztság tiltakozó mozgalmának kiterjedésére jellemző, hogy a különböző mozgalmakban több mint 700 000 gazdálkodó vett részt. Mindezen akciók azt eredményezték, hogy a gaulleista hatalom kénytelen volt több kérdésben visszavonulni. E mozgalmak együttvéve tették lehetővé, hogy a dolgozók elnyomorodásának üteme nem volt oly gyors, mint ahogy azt a tőkések és „szakértőik" előirányozták.

Az FKP XV. kongresszusa azt a döntő feladatot tűzte a párt elé, hogy harcoljon a demokrácia megújhodásáért és továbbfejlesztéséért. A kongresszus éles fényt vetett azokra a tézisekre, amelyek bizonyítják, hogy az egyszemélyi hatalom a nemzet életének minden területén akadályozza a haladást. Ugyanakkor az is megmutatkozott, hogy érlelődnek azok az erők, amelyek ezt a rendszert fel fogják számolni. Az egyszemélyi hatalom a kapitalizmus gyengeségének a jele: másrészt a nemzetközi helyzet is kedvez a demokrácia megújhódásának, továbbfejlesztésének, mint azt a 81 kommunista és munkáspárt Moszkvai Értekezlete megállapította.

Ellentétben a jelenlegi rendszer bizonyos dicsőítőivel. Franciaország nem „csünghet" egy ember szaván, egy, a történelem által elítélt öreg emberén, kivált, ha ez az ember a nagy kapitalista monopóliumok politikájának kifejezője. A nemzet sorsának irányí-

tását Franciaország népének kell kézbevennie. A kommunista párt XV. kongresszusa ebben az értelemben dolgozta ki a demokrácia megújhodását és továbbfejlesztését célzó javaslatait, amelyek a következők:

— A kormányt egykamarás nemzetgyűlés választja, s annak tartozik felelősséggel. A képviselők visszahívhatók, s az arányos képviseleti rendszer szerint választhatók. A szélsőjobboldali, pártütő szervezeteket fel kell oszlatni, a zsoldoshadsereget meg kell szüntetni, a katonai alakulatokat kizárólagosan a nemzet szolgálatába kell állítani, a rendőrséget meg kell tisztítani és demokratizálni. A helyi önkormányzat tiszteletben tartandó és kiterjesztendő. A prefektusi intézményt meg kell szüntetni. A bírák választás útján kerüljenek hivatalba;

— A nagy monopóliumokat — így az atomerő felhasználást, a kőolaj- és a földgáz kiaknázását, illetve feldolgozását. a nagy kohászati és vegyipari vállalatokat, a nagy hajótársaságokat, valamint a nagybankokat stb. — államosítani kell. Az államosított iparágakban alapvetően demokratikus igazgatást kell bevezetni. A gazdasági élet fő ágazataiban erőteljes fellendülést kell kiváltani;

— Emelni kell a dolgozók és valamennyi olyan réteg életszínvonalát, amelyek a monopóliumok áldozatai voltak és égető követeléseik városban, falun egyaránt teljesítendők. A kultúra és a közoktatás területén demokratikus reformokra van szükség. Az ifjúság számára biztosítani kell a tanulás, a szakképzés, a szórakozás és a sport jó lehetőségeit;

— Végül az új Franciaország be fogja tiltani az atomfegyvereket, szorgalmazni a tényleges és ellenőrzött leszerelést, a békés együttélés elvei szerint együtt fog működni kivétel nélkül minden néppel.

Ime nagy vonalakban az a program, amelyet a kommunista párt megvitatásra javasol a köztársaság minden hívének. A párt kész a vitára, s arra, hogy a köztársaság minden hívével együtt a gyakorlatba ültesse át ezeket az elveket.

E program — amely minden területen merész, demokratikus intézkedéseket tartalmaz — a megújhodás programja. Nem foglalja magában a kizsákmányolás megszüntetését, tehát *nem szocialista* jellegű. Alkalmazása azonban csökkentené a monopóliumok hatalmát, növelné az ország életében a munkásosztály tekintélyét és politikai súlyát, hozzájárulna a legreakciósabb erők elszigeteléséhez és meggyengítéséhez, ahhoz, hogy egyesítse a haladás összes erőit. E program megvalósítása a társadalom fejlődése szempontjából a legjobb feltételeket hozná létre ahhoz, hogy a munkásosztály a szocializmus felé haladjon.

A nagy feladatok maradéktalan végrehajtásához szükséges azonban, hogy a párt megerősödjön. Ahhoz pedig, hogy a párt növelhesse tetterejét, *biztosítania kell egységét.* A kommunista pártnak ugyanis — ha egészében szilárdan is harcolt a XV. kongresszus vonalának alkalmazásáért — meg kellett küzdenie azokkal az opportunista nézetekkel, amelyeket a többi között Marcel Servin, Laurent Casanova és Kriegel-Valrimont képviseltek. A Köz-

ponti Bizottság februári ülésén kénytelen volt felmenteni Servin és Casanova elvtársakat a Politikai Bizottságban és a Titkárságban viselt tisztségük alól, mivel megállapítást nyert, hogy nem tettek eleget a párt egyöntetű kérésének, hogy felismerjék s kijavítsák hibáikat. A Központi Bizottság továbbá elítélte Kriegel-Valrimont mélységesen opportunista nézeteit, s leleplezte kétkulacsosságát. Kriegel-Valrimont ugyanis kijelentette, hogy már öt év óta nem ért egyet a párt politikájával. Közben azonban mindeddig hallgatott nézeteiről, sőt eltitkolva véleményét, a XIV. és a XV. kongresszuson is hagyta, hogy beválasszák a Központi Bizottságba.

Ezeknek az elvtársaknak az opportunista nézetei revízió alá vették a XV. kongresszus elemzését a gaullista hatalom osztályjellegéről. Ugyanakkor támadták a párt egységfront-politikáját, a párt szerepét és tevékenységét a tömegmozgalomban, valamint a pártegységnek a gondolat és cselekvés egységén alapuló elveit, továbbá a demokratikus centralizmus szabályainak tiszteletben tartását. Marcel Servin hajlott arra, hogy lebecsülje a párt szervező munkáját is, vagyis a tudatos elem szerepét a tömegek harcában. A Központi Bizottság ülésén Maurice Thorez elvtárs feltárta e téves nézetek gyökerét: „Ez az irányzat annyit jelent, mint túlbecsülni az ellenség erejét, lebecsülni a munkásosztály és tényleges szövetségeseinek erejét, másszóval engedni az ellenség nyomásának, letérni a párt proletárvonaláról, a kispolgári és szociáldemokrata nézetek irányában."

Az a vita, amely valamennyi pártszervezetben lezajlott, megmutatta a párttagok tömegének mélységes egyetértését a párt helyes politikai vonalával és elveivel. A párt győzelmet aratott a Servin—Casanova—Kriegel-Valrimont csoport felett, visszaverve opportunista elhajlásaikat. A vitából a párt ideológiailag megerősödve, egységben megszilárdulva került ki.

A Francia Kommunista Párt nagyszerű XVI. kongresszusa tanúságát adta sorai egységének, emelkedett ideológiai színvonalának és harckészségének. Ez a kongresszus úgy kerül be Franciaország történetébe, mint fontos szakasz a demokrácia megujhódásának és továbbfejlesztésének útján, a szocializmus útján. A XVI. kongresszus nagy nyomatékkal erősítette meg a 81 kommunista és munkáspárt Moszkvai Értekezletének tézisét: „a marxizmus—leninizmus egységes, nagy forradalmi tanítás, a világ munkásosztályának és dolgozóinak vezérlő csillaga, annak a nagyszerű harcnak minden szakaszában, amelyet a békéért, a szabadságért és a jobb életért, a legigazságosabb társadalom, a kommunizmus megteremtéséért folytatnak".

Bernard Couret

Új viszonyok, új emberek teremtője*

Negyven évvel ezelőtt, 1921 májusában Prágában összeült Csehszlovákia forradalmi munkásosztályának 569 küldötte, hogy megalakítsa Csehszlovákia Kommunista Pártját. Az általuk kibocsátott kongresszusi kiáltvány a nép tudtára adta: *„Többek vagyunk csupán politikai pártnál. Az új élet élcsapata vagyunk. Új viszonyokat alkotva, új embereket akarunk teremteni."* Négy évtized harcai és eredményei, a csehszlovák munkásosztály új korszak kezdetét jelentő győzelme, a köztársaság népeinek odaadó, nagyszerű munkája beváltotta a karlini kerület Nemzeti Házában 1921-ben elhangzott történelmi ígéretet.

A CSKP a burzsoá köztársaság idején a nép forradalmi harcait vezette a felszabadulásért, a kapitalista elnyomás, a fasizmus és a reakció ellen, a dolgozók gazdasági, szociális, kulturális és nemzeti jogaiért, a csehszlovák és a szovjet nép testvériségéért. A második világháború idején a náci megszállók és támogatóik elleni népi élet-halál küzdelem élén állott. Most — a felszabadulás óta eltelt alig több, mint másfél évtized múltán — mint a munkásosztály vérontás nélküli, békés úton megteremtett hatalmának szervezője — ünnepi számvetésében bízvást elmondhatta, hogy az országban a gazdaság, a kultúra és a dolgozó nép életkörülményei soha nem látott színvonalra emelkedtek. A Csehszlovák Szocialista Köztársaság építő munkájának sikereivel jelentősen hozzájárul a szocializmus győzelméhez a kapitalizmussal folytatott világméretű gazdasági versenyben, fontos tényezője annak a harcnak, amely száz és százmilliók részvételével a béke megőrzéséért és megszilárdításáért az egész földön folyik. Ilyképpen a negyvenedik évforduló nemcsak Csehszlovákia Kommunista Pártjának ünnepe, hanem ünnepe a többi kommunista és munkáspártnak is, valamennyi szabadságszerető népnek és embernek: a Magyar Népköztársaságnak, a magyar kommunistáknak, népünk minden becsületes fiának.

*

Hogyan született a testvéri Csehszlovákia munkásosztályát győzelemre vivő forradalmi párt? A hagyományok nem hiányoztak: Prágában tartották meg a forradalmi cseh munkásosztály legjobbjainak segítségével 1912 januárjában az Oroszországi Szociáldemokrata Munkáspárt történelmi jelentőségű VI. konferenciáját, amely fontos intézkedéseket határozott el a bolsevikok pártjának előkészítésére. A konferencia harcot indított, hogy a pártot megtisztítsa a likvidátorok különböző ingadozó, elvtelen csoportjaitól, a forradalmi munkát dezorganizáló mensevikek, trockisták opportunista irányzataitól, kidolgozta a párt taktikájának módszereit és megválasztotta a forradalmi Központi Bizottságot. Az eredményt Lenin egy Gorkijhoz intézett levelében így foglalta össze: *„Végre sikerült — a*

* Csehszlovákia Kommunista Pártja 40 éves fennállásának alkalmából.

likvidátor söpredék ellenére — ujjáteremteni a pártot és Központi Bizottságát."

— Lenin jól tudta, hogy Prágában sok hű barátjuk van a bolsevikoknak — mondotta L. I. Brezsnyev elvtárs, az SZKP Központi Bizottsága nevében, Prágában a CSKP jubileumi ülésén.

A csehszlovák proletariátus testvéri együttérzéssel figyelte és cselekvően támogatta Oroszország munkásosztályának új világot teremtő gigászi küzdelmét. A Nagy Októberi Szocialista Forradalom hatására Csehszlovákia ipari munkássága azonnal támadásba kezdett saját burzsoáziája ellen. Követelte, hogy az összeomlott Osztrák—Magyar Monarchiából kivált, önállóvá lett országban a nép javát szolgáló törvényeket hozzanak, adják a dolgozók kezébe a gyárakat, a parasztoknak a földet, a munkásosztály képviseltethesse magát a béketárgyalásokon. Kiadták a jelszót: a munkásosztály egyesítse erejét az új országban, jogainak kivívásáért. A sztrájkok és a tüntetések egymást követték, mignem a tőkések és földbirtokosok — megrettenve a nép fenyegető erejétől — a jobboldali szociáldemokraták segítségével, a köztársaság kikiáltása napján, 1918. október 28-án magukhoz ragadták a hatalmat.

A dolgozó nép nem nyugodott bele ebbe a helyzetbe, elnyomóinak győzelmét sose tartotta véglegesnek és megdönthetetlennek. Már néhány hét múlva, a XII. szociáldemokrata pártkongresszuson megkezdődött a baloldali erők tömörülése. Egy évvel később programnyilatkozatot is szerkesztettek, amelynek szellemében előbb a *„Socialni-demokrat"* című lapban, később — 1920 szeptember 21-től — a *„Rudé Právó"*-ban nyíltan hirdették, hogy a munkásosztály felszabadítása csak proletárforradalom és proletárdiktatúra útján lehetséges. A XIII. kongresszuson — még ugyanebben az évben — többséghez jutott, kivált és önálló pártot alakított a marxista baloldal, Csehszlovák Baloldali Szociáldemokrata Munkáspárt néven. Ez a párt a Kommunista Internacionáléhoz csatlakozott, és megkezdte az országban — Szlovákiában és Kárpátukrajnában is — a következetes forradalmi erők tömörítését. Mindenütt akcióbizottságok alakultak. Ezek a pártszervezés munkáján kívül a munkásosztály napi küzdelmeinek vezetésére is vállalkoztak. Akkoriban — 1920 végén — az új állam proletariátusa átesett a forradalmi tűzkeresztségen. T. G. Masaryk köztársasági elnök a szociáldemokrata jobboldal támogatásával reakciós kormányt nezetett ki, amely brutális eszközökkel megkísérelte a forradalmi szervezetek szétverését. A provokációkra — amelyek egyike a prágai Népház 1920. december 9-i erőszakos megszállása volt — a munkások általános sztrájkkal válaszoltak. Az elkeseredett küzdelem vereséggel végződött, de okulásul szolgált: erősítette a forradalmi elszántságot és siettette az osztályharc biztoskezű szervezőjének, élcsapatának, a Kommunista Pártnak a létrejöttét. Újra összegyűltek a Baloldali Szociáldemokrata Munkáspárt küldöttei — csehek, szlovákok, németek, kárpátukránok, magyarok —. hogy megvitassák a Kommunista Internacionáléba való felvétel 21 feltételét. A Kommu-

nista Párt megalakításához szükséges feltételeket a konferencia elfogadta. Megszavazta a feltételek elfogadását a szlovákiai szociáldemokrata balszárny, majd a haladó ifjúságot tömörítő Marxista Szövetség, a forradalmi ifjúmunkás szervezet és a csehszlovákiai német szociáldemokrata csoportok öntudatos része is. Így jöttek létre a pártalapítás feltételei. Negyven esztendeje a Prága-karlini községházán zászlót bontott a cseh, a szlovák, a magyar, az ukrán, a német és a lengyel kommunistákat közös harci frontba tömörítő élcsapat, az újtípusú párt, Csehszlovákia Kommunista Pártja. Bölcsőjénél a nemzetközi forradalmi munkásmozgalom olyan harcosai álltak, mint B. Smerál, J. Sverma, Steiner Gábor, A. Zápotocky és mások.

A burzsoá demokratikus köztársaság idején 18 évig vezette megalkuvást nem ismerő következetességgel a munkásság és a dolgozó parasztság harcát a kizsákmányolókkal szemben, a nép küzdelmét a fasizmus és a nyomor ellen, a háború veszélyének elhárításáért. A párt sorainak megerősítésére, a munkásosztály egységének létrehozására irányuló törekvés egybeesik azzal az erőfeszítéssel, amelyet a föld egyhatodán létrejött első munkásállam, Szovjetoroszország támogatásában és védelmében kifejtett. 1921—22-ben a burzsoá és revizionista sajtóban hatalmas méreteket öltött a szovjetellenes uszítás. A CSKP mindent megtett, hogy a szakszervezetekben tömörült munkástömegeket felvilágosítsa, hogy mind a belpolitikai, mind a nemzetközi kérdésekben eligazodjanak, hogy a munkásosztályt a proletár nemzetköziség szellemében, a föld első munkásállama iránti odaadásra és szeretetre nevelje.

A munkát megnehezítette a reformisták megalkuvása és a baloldali szektás elemek magatartása. Az előbbiek mindent elkövettek, hogy a legjobb harcosokat eltávolítsák a szakszervezetekből, az utóbbiak önálló „kommunista" szakszervezetek követelésével akadályozták a szilárd elvi és szervezeti egység létrejöttét. A jobboldali szakszervezeti vezetőknek sikerült több szakcsoportot és helyi szervezetet kirekeszteni a Csehszlovák Szakszervezeti Szövetségből. Ezek a kizárt csoportok 1922 októberi kongresszusukon egyesültek a Nemzetközi Szakszervezeti Szövetségben, az pedig belépett a Forradalmi Szakszervezeti Internacionáléba. A szakszervezetekben bekövetkezett szakadás elmélyítette a munkásmozgalom megosztottságát. Ilyen körülmények között a munkásosztály — jóllehet a kommunisták szüntelenül fáradoztak az egység helyreállításán — nehéz feltételek mellett vívta védelmi harcait a tőkés támadások ellen.

Akárcsak Magyarországon, az 1922-es év Csehszlovákiában is nagy bérharcok esztendeje volt: kezdődött a bányászok februári sztrájkjával, folytatódott májusban a közép-csehországi vasasok nagykiterjedésű bérmozgalmával, amely őszre átterjedt Bratislavára és a szlovákiai üzemekre. A harcot mindenütt a kommunisták vezették, de a harcok kimenetelét hátrányosan befolyásolta az a körülmény, hogy a munkásosztály zöme még nem szabadult meg a szociáldemokrata ideoló-

giától. Harcot kellett indítani azért, hogy a CSKP-ban fokozatosan érvényesüljenek a lenini elvek, meghonosodjanak a bolsevik módszerek — a párt következetes forradalmi párttá váljék. A bolsevizálásért indított harc egyik legfontosabb és legsürgősebb célja az volt, hogy a pártmunka dandárja az ipari üzemekben folyjék a proletariátus legerősebb osztagaiban. A CSKP e harcában jól hasznosította az SZKP és a többi kommunista párt tapasztalatait, a Kommunista Internacionálé segítségét.

A párt második kongresszusán felülkerekedtek a forradalmi erők. Vezetésükkel tömegharc kezdődött országszerte a drágaság és a burzsoázia munkásellenes intézkedései ellen. A tömegek küzdelmét a párt vezetésében megbújt jobboldaliak szabotálták. De 1925-ben sikerült megfékezni a pártot súlyosan veszélyeztető válság terjedését. Ennek volt köszönhető, hogy az 1925. novemberi választásokon a CSKP 940 ezer szavazattal 41 mandátumhoz jutott s az ország második legerősebb pártja lett.

A parlamenti fellépés és a tömegharcok kombinálásával folytatódott az áldozatos munka a dolgozók jobb megélhetéséért, több jogáért. A következő években a burzsoá rendnek a magyarországival nagyjából egybeeső stabilizálódását az opportunisták kihasználták nézeteik terjesztésére. A párt vezetőségében is akadtak ilyenek. A legjelentősebbek Jilek és Bolen csoportjai voltak, amelyek álbaloldali jelszavakkal, megalkuvó, áruló politikát folytattak, együttműködésre törekedtek a reformista vezetőkkel, elszakadtak a tömegektől. A párt lenini vonalának érvényesítéséért a Központi Bizottságban Klement Gottwald elvtárs vezetésével nagy ellentámadás bontakozott ki. 1929 februárjában az V. kongresszuson a Gottwald elvtárs előadói beszédében foglalt elveket és javaslatokat fogadta el a küldöttek döntő többsége. Jilek és a likvidátorok csoportja vereséget szenvedett. A kongresszus az objektív helyzet marxista—leninista elemzése alapján határozta meg a CSKP stratégiáját és taktikáját. A határozat kimondta, hogy a párt csak a kapitalista rendszer megdöntésével, proletárdiktatúra útján érheti el célját. Feltétele a proletariátus egységfrontja, a munkások és parasztok forradalmi szövetsége. A párt kötelessége, hogy vezesse a munkások gazdasági követeléseiért vívott harcot, szervezze a dolgozókat, s leplezze le a munkásosztály árulóit. Ezek a tennivalók elválaszthatatlanok voltak a nemzetközi munkásmozgalom fő feladataitól: az imperialista háború elleni fellépésektől s attól a fáradhatatlan küzdelemtől, amelyet a világ munkássága a Szovjetunió megvédéséért folytatott. Az opportunisták fölötti győzelem után a párt 1931-es, VI. kongresszusán került sor a korábban megszabott fő irányvonal kidolgozására.

A következő években Csehszlovákiában is kibontakozott a mélyreható gazdasági válság. Következményeit a burzsoázia áthárította a dolgozókra. 1933-ra a munkanélküliek száma elérte az egymilliót, a kisemberek tömegesen tönkrementek, a bérek csökkentek, a monopóliumok gazdagodtak. A párt támadásba vezette a munkanélkülieket, sztrájkok és nyomorellenes paraszt-tüntetések

követték egymást. A burzsoá köztársaság „demokratikus" kormánya börtönbe vetette azokat, akik kiálltak a nép igazáért, s attól sem riadt vissza, hogy csendőrökkel lövessen a tüntetőkre. Különösen a gazdaságilag és nemzeti jogok tekintetében hátrányos helyzetben lévő Szlovákiában és Kárpátukrajnában léptek fel terrorisztikus eszközökkel a nép ellen. A duchcovi, a radotini, a fryvaldovi, a nemeskossuthi vérengzések a csehszlovák munkásosztály történetének gyászos lapjai. De fényes fejezete a Most-vidéki sztrájk, ahol a bányászok a CSKP vezetésével pártállásukra és nemzetiségükre való tekintet nélkül egységbe zárkóztak fel s magukkal ragadva Észak-Csehország egész munkásságát, a munkanélkülieket és a haladó erőket az egész országban, olyan erővel léptek fel a kapitalisták ellen, hogy azokat meghátrálásra kényszerítették. Ennek a sztrájkmozgalomnak nemzetközi visszhangja támadt: Európa sok országában szolidaritási akciókat szerveztek a küzdő csehszlovák munkások támogatására.

Amikor 1933 januárjában a náci fasizmus uralomra jutott Németországban, Csehszlovákiában is megélénkült a fasiszták tevékenysége. A különböző demokratikus pártok nyilatkozataikban elítélték Hitler véres, terrorista diktatúráját, de egyedül a CSKP volt az a politikai erő a köztársaságban, amely valóban következetesen harcolt a fasizmus ellen. Csehszlovákia Kommunista Pártja állt ki nyíltan és fenntartás nélkül 1934 februárjában: az osztrák munkásság mellett, amikor intézményeit és illúzióit halomra lőtték a Heimwehr ágyúi, és a francia munkásosztály mellett, amikor az fasiszta puccsisták ellen csatázott a demokrácia védelmében. A csehszlovák kommunisták ismerték fel a „benemavatkozás" politikáját támogató kormánnyal ellentétben, hogy a Pireneusokon túl a Csehszlovák Köztársaság védelmében is folyik az a harc, melyben a spanyol nép és a segítségére sietett nemzetközi brigádok véreznek. A csehszlovák kommunisták ott voltak a Dimitrov és Thälmann megmentéséért vívott kampányok első vonalában, magukkal ragadták a köztársaság becsületes, haladó erőit. E harcokban beváltak azok a módszerek, amelyeknek alkalmazását 1935-ben a Kommunista Internacionálé VII. kongresszusa ajánlott a pártoknak.

A csehszlovák nagyburzsoázia, a finánctőke legreakciósabb körei igyekeztek megnyerni Hitler rokonszenvét, fasiszta diktatúrát akartak bevezetni Csehszlovákiában is. E törekvésük találkozott a különféle nemzeti kisebbségek fasiszta csoportosulásainak céljaival. A németlakta északnyugat-csehországi területeken a Henlein mozgalom a nácik csehszlovákiai rohamcsapatává szerveződött. Hlinka szlovákiai Néppártja a soviniszta, klerikális-fasiszta elemek irányításával a köztársaság egységének aláásásán fáradozott. Csatlakoztak a köztársaság egyéb ellenségeihez a Horthyék szolgálatában álló reakciós magyar elemek, amelyeket a nyilas-fasiszta Jaross és társai irányítottak.

A CSKP ebben az időszakban nehéz helyzetbe került, fél-illegalitásban dolgozott, lapjait részben betiltották, részben a cenzú-

ra béklyóival igyekeztek megbénítani. De a CSKP sok éves munkáját a Szovjetunió békepolitikájának népszerűsítéséért, siker koronázta. Csehszlovákia kormánya 1934-ben diplomáciai kapcsolatot létesített a Szovjetunióval, 1935-ben szövetségi szerződést kötött vele. Erre szorongatottsága, kedvezőtlen nemzetközi helyzete is kényszerítette.

A párt VII. kongresszusán, 1936 áprilisában programot dolgozott ki a demokrácia és a köztársaság védelmére. Ennek lényege az volt, hogy az országban össze kell fogni minden erőt Hitler és a vele szövetkezett fasiszta pártok fokozódó támadásainak kivédésére. Ezt a politikát a CSKP következetesen végrehajtotta. Nagy tömegeket mozgatott meg, ébren tartotta az ellenállás szellemét a köztársaság demokratikus, antifasiszta érzelmű lakosságában.

Az osztályérdekeit a nemzeti érdekek fölé helyező burzsoázia árulása hiúsította meg a népi ellenállás kibontakozását Csehszlovákiában. A burzsoá kormány elvtelen engedékenysége és a nyugati hatalmak — Anglia, Franciaország — vezetőköreinek kapituláns, kétszínű politikája, amely megnyitotta az utat a nácik rabló terjeszkedése előtt, Münchenben Csehszlovákia kiszolgáltatásához vezetett. A szégyenteljes müncheni négyhatalmi paktumot követő bécsi döntés a hitlerista Németországnak, a horthysta Magyarországnak, Pilsudsky és Beck reakciós Lengyelországának juttatta a Csehszlovák Köztársaság területének egyharmadát. Csehszlovákia elveszítette ipari termelésének negyven százalékát.

Az így előállt válságos helyzetben a fasiszta burzsoázia szigorított diktatúrát vezetett be: 1938 októberében a CSKP-ot betiltották, képviselőit kizárták a parlamentből, a párt tagjait és funkcionáriusait kíméletlenül üldözték. Tiso fasisztái Szlovákiában náci módszerekkel kormányoztak. Mind Csehországban, mind Szlovákiában olyan kormány alakult, amely játékszere lett Hitlernek, s alkalmas volt arra, hogy Csehszlovákiát a fasiszta Németország vazallusává tegye.

•

Ezután Csehszlovákia történetének legtragikusabb korszaka következett. Az ország náci megszállásának éveiben 25 ezer kommunistát gyilkoltak meg. A súlyos letartóztatások következtében a CSKP illegális Központi Bizottságát négyszer kellett újjáalakítani. Az ádáz küzdelemben olyan hősök emelkedtek ki, mint a halhatatlan Julius Fučik, aki a világ minden szabadságszerető emberének szemében a hazaszeretet, a tiszta emberség, a becsületet az életnél is többre tartó kommunista helytállás örök jelképévé magasodott. A CSKP külföldi, moszkvai vezetősége a nemzeti ellenállás proletár vonalát képviselte. A nép akaratával egybehangzóan azt vallotta, hogy a fasizmus bukása után a felszabaduló országot új alapokra kell helyezni, hogy nem vehetnek részt a hatalom gyakorlásában azok az osztályok, amelyek az országot elárulták. A burzsoá emigráció ezzel szemben a München előtti köztársaság feltámasztására, a régi nyugatbarát, népellenes politika folytatására spekulált. Ez az emigráns poli-

tika a nácik előtt hajlongó Hácha-kormányt is hajlandó volt segíteni. A CSKP egyetlen célt ismert: siettetni a fasizmus végső vereségét. Szabotázs-akciókat, partizáncsapatokat szervezett, a hazafiak nagy tömegét lelkesítette és szervezte harcra a náci megszállók ellen. Csehszlovák katonai egységek alakultak, amelyek a Szovjet Hadsereg oldalán küzdöttek hazájuk felszabadításáért. A párt szervezőmunkájának sikere a nemzeti felszabadító felkelésben csúcsosodott ki. Nemzeti és demokratikus forradalom volt ez, amely a Szlovák Nemzeti Felkeléssel kezdődött, a prágai és csehországi májusi forradalommal, illetőleg Csehszlovákiának a Szovjet Hadsereg által történt dicsőséges felszabadításával fejeződött be.

*

A felszabadított országban megalakult a Nemzeti Front kormánya, a községekben a nemzeti bizottságok vették át a régi államhatalmi szervek munkakörét. Betiltották a reakciós pártokat, a hazaárulók vagyonát elkobozták, 1945 októberében a párt tervei szerint államosították a kulcsfontosságú ipart, a bankokat, a nagyüzemeket. A CSKP, mint a népi demokratikus hatalom vezető ereje, proletár osztálypolitikát folytatott, amelynek megnyerte a munkásosztály és a dolgozó tömegek támogatását, s ezzel gyengítette és elszigetelte a burzsoáziát.

1946 márciusában a párt VIII. kongresszusa megjelölte a célt: átmenetet a nemzeti és demokratikus forradalomból a szocialista forradalomba. Megerősödött a munkásosztály szövetsége a parasztsággal és a többi dolgozó réteggel. A burzsoázia sorozatos kísérleteket tett, hogy ezt az egységet megbontsa, hátráltassa a gazdasági építőmunkát, megzavarja a Szovjetunióval kialakult testvéri szövetséget. 1948 februárjában a burzsoázia puccskísérletet hajtott végre, amelyet a párt a dolgozó nép támogatásával meghiúsított. A munkásosztály a további fejlődés biztosításáért kezébe ragadta a hatalmat az országban. E nagy győzelem után került sor az államosítás második szakaszára, s a földreformra, amely a nagybirtokosoktól és a spekulánsoktól 4 millió 400 ezer hektár földet vett el, s ezt a dolgozó parasztságnak adta. Egyesült a két munkáspárt, helyreállt a munkásosztály egysége. A bekövetkezett változásokat új, népi demokratikus alkotmány rögzítette.

A májusi nemzetgyűlési választások a hazafias erők teljes győzelmével végződtek: Klement Gottwald miniszterelnököt, a CSKP elnökét a köztársaság elnökévé választották.

A további feladatokat a párt IX. kongresszusa jelölte ki. Végre kellett hajtani az első ötéves tervet olyan helyzetben, amikor a reakció 1948 februári veresége után állandóan fokozódtak Csehszlovákia ellen az imperialisták békebontó, zavartkeltő provokációi. A párt gondoskodott az építés békés feltételeinek biztosításáról, megbonthatatlanná kovácsolta a Szovjetunióhoz és a szocialista tábor többi országához fűződő baráti kapcsolatokat. Az első ötéves tervet Csehszlovákia népei sikeresen megvalósították. Az ipar termelése ebben az idő-

szakban 1937-hez képest két és félszeresére emelkedett. A mezőgazdaságban már ebben az időben 44 százalékra nőtt a szocialista szektor részaránya. Fokozatosan javultak a dolgozók életkörülményei, a foglalkoztatottság egyharmaddal nőtt, az átlagbérek 34 százalékkal emelkedtek. A sikerek ellenére a népgazdaságban bizonyos aránytalanságok is keletkeztek, különösen az ipar és a mezőgazdaság között. 1954 júniusában a párt X. kongresszusa nyomatékosan aláhúzta a párt élét lenini elvei betartásának, a helyes káderpolitikának, a kollektív vezetés megszilárdításának, a párt vezető szerepe következetes érvényesítésének fontosságát.

A X. kongresszussal a CSKP történetének új szakasza kezdődött. Ez Csehszlovákia Kommunista Pártja nagy győzelmeinek, a szocializmus megvalósításának időszaka Csehszlovákiában.

A párt féltve óvja tagjait az önelégültségtől, a tömegekhez fűződő kapcsolat elhanyagolásától. Politikájában alkotó módon érvényesül a marxizmus—leninizmus, a társadalom valamennyi problémájának megoldásánál. A második ötéves terv a szocializmus anyagi-műszaki bázisának kiépítését, a szocialista szektor döntő túlsúlyának elérését tűzi ki célul a mezőgazdaságban is, valamint a lakosság anyagi és kulturális gyarapodásának további fokozását. 1958 júniusában a XI. pártkongresszus már a szocialista építés befejezésére szólíthatta fel az ország dolgozóit, minthogy a tervbevett anyagi-műszaki bázis 1958-ig lényegében kiépült.

A Csehszlovák Szocialista Köztársaságban a cseh és a szlovák nép legteljesebb egyenjogúsága érvényesül. Ugyanilyen egyenjogúságot biztosítanak a köztársaságban élő magyar, lengyel és ukrán nemzetiségnek. A marxista—leninista nemzetiségi politika szellemében nagy lehetőséget teremtenek a kulturális fejlődéshez.

Csehszlovákiában mintegy 410 ezer magyar él, zömükben Szlovákia déli és keleti vidékein. Szlovákiában több mint 70 ezer fiatal tanul a 440 ötosztályos, a 120 nyolcosztályos, a 12 tizenegy osztályos és a 29 középfokú magyar iskolában. Egy napilap, tizennyolc folyóirat jelenik meg és magyar könyvkiadás működik. A magyar dolgozók kulturális egyesületének több mint 40 ezer tagja van, népi tánc- és énekegyüttesei a múlt nyáron csaknem 2 ezer előadást tartottak. Mintegy 150 szervezetben működik magyar színjátszócsoport, amelynek mindegyike 4—5 színdarabot mutat be évenként. Komáromban állandó Magyar Területi Színház játszik, amely a falvakban is tart előadásokat.

A magyar lakosság többsége a mezőgazdaságban dolgozik, de Szlovákia erőteljes iparosítása következtében az utóbbi években gyors ütemben nőtt a magyar ipari munkások száma. A kassai gyárak, az érsekújvári gépipari üzemek, a komáromi hajógyár, a füleki zománcgyár, a kékkői bányák sok ezer magyar munkást és műszaki szakembert foglalkoztatnak. Mint ahogyan Csehszlovákia Kommunista Pártja fennállásának dicsőséges négy évtizedében mindig — a magyar dolgozók legöntudatosabbjai ma

is tevékenyen kiveszik részüket a pártmunkából. A gazdasági építőmunkában helytállásukkal erősítik Csehszlovákia népeinek szoros és széttéphetetlen egységét.

Ma — a második ötéves terv sikerei folytán — Csehszlovákia világviszonyatban is tekintélyes ipari ország. A termelés 1937-hez képest csaknem négyszeresére, a termelőeszközök termelése 372 százalékkal, a fogyasztási cikkek gyártása 222 százalékkal emelkedett. A múlt év végén a mezőgazdaság szocialista szektora a mezőgazdasági földterület 90 százalékára terjedt ki.

Négy évtized tapasztalatai bizonyítják, hogy Csehszlovákia Kommunista Pártja teljességgel megfelelt nagyszerű történelmi küldetésének: új viszonyok, új emberek teremtője lett. Vezetésével a dolgozó nép győzelemre vitte a szocializmus ügyét, megteremtette a Csehszlovák Szocialista Köztársaság alkotmányát, s ma harmadik ötéves tervének megvalósításán dolgozik, amely már a kommunizmus építéséhez való átmenet feltételeit hivatott megteremteni.

Valamennyi testvérpárt, a világ kommunista- és munkáspártjai, köztük a Magyar Szocialista Munkáspárt is, büszke Csehszlovákia Kommunista Pártjának sikereire, történelmi győzelmeire; tapasztalatait a nemzetközi forradalmi munkásmozgalom becses közkincsének tekinti.

Vadász Ferenc

A román kommunisták négy évtizedes harca

Május 8-án az egész nemzetközi kommunista mozgalom megemlékezett a Román Kommunista Párt megalakulásának 40. évfordulójáról. A magyar kommunisták, akiknek testvéri jókívánságait pártunk Központi Bizottságának távirata fejezte ki, mindenkor nagy figyelemmel és teljes szolidaritással kísérték a szomszéd ország forradalmi munkásmozgalmának fejlődését, s a két párt kölcsönösen merített egymás tapasztalataiból.

A Román Munkáspárt — a kommunista párt harcainak hűséges folytatója — ma a nemzetközi kommunista mozgalomnak egyik, szervezetileg erős és szilárd osztaga. Mint a pártnak a jubileumon közzétett jelentése ismertette, a RMP-nak 1961. március 31-én 868 759 tagja és tagjelöltje volt; a tagság 51,09 százaléka fizikai munkás, rajtuk kívül a párt soraiban tömöríti a legöntudatosabb parasztokat, értelmiségieket és más dolgozókat.

A párt vezetésével gyorsan fejlődik és a szocialista táborban, az egész nemzetközi életben mind nagyobb szerepet tölt be a Román Népköztársaság, amely az alig másfél évtizeddel ezelőtt oly elmaradott feudális-kapitalista agrárországból fejlett ipari országgá lett. Az ipar csupán a legutóbbi évtizedben 3,5-szeresére nőtt, s az építőiparral és a közlekedéssel együtt 57 százalékkal

járul hozzá a nemzeti jövedelemhez. Ugyanakkor tanúi vagyunk a szocialista útra tért mezőgazdaság fellendülésének is.

Ez a szocializmus nagy győzelme az egykor fejletlen és a nyugati monopóliumok, valamint a bojárok és a tőkések által uralt országban.

Az évforduló alkalmából tekintsük át román testvérpártunk történetének legfőbb mozzanatait.

*

A romániai munkásmozgalom kezdeti fejlődésének eredményeként 1893-ban megalakult a Romániai Munkások Szociáldemokrata Pártja. A pártot azonban csakhamar feloszlatták a vezetésébe bekerült burzsoá-liberális elemek. 1905-től erőteljesen fejlődtek az osztályharcos szakszervezetek, s a szociáldemokrata párt 1910-ben újjáalakult. Ez a párt azonban — bár jelentős szerepe volt a munkástömegek szervezésében — a II. Internacionálé reformista ideológiáját képviselte. Vezető teoretikusa, Dobrogeanu-Gherea, lényegében mensevik álláspontot foglalt el, amikor — szemben a leninizmussal — azt állította, hogy a megvívandó burzsoá-demokratikus forradalom vezetője a burzsoázia lesz, és az elmaradott agrárország proletariátusa még nem léphet fel önálló osztályerőként, hanem a forradalom élén járó burzsoáziát kell támogatnia. Ez a nézet lefegyverezte a munkásosztályt, amely ennek alapján számot sem vethetett a parasztság forradalmi erőivel, a munkás-paraszt szövetséggel.

Márpedig a parasztságban erős volt a forradalmi lendület. Ennek megnyilvánulása volt az 1907-es, rendkívül éles és elkeseredett felkelés, amely — Lenin szerint — Romániában hasonló szerepet játszott, mint Oroszországban az 1905—1907-es forradalom. A helyi szocialista szervezetek — szemben az opportunista felső vezetéssel — támogatták a nagy parasztmozgalmat; sztrájkokat, tüntetéseket szerveztek, megütköztek a terrorral. A felkelés, majd annak szörnyű vérbefojtása a marxizmusban még járatlan tömegek előtt is megvilágította: munkásnak és parasztnak közös az ellensége, közös a sorsa, közös tehát a harcuk is.

A forradalmi marxizmus és az opportunizmus ellentéte a Balkán-háború és az első imperialista világháború megítélésében is kiviláglott. Az SZDP képviselői részt vettek ugyan a baloldali zimmerwaldiak csoportjában, de odáig nem jutottak el, hogy megértsék az imperialista háború polgárháborúvá átváltoztatásának lenini jelszavát. A reformista vezetők csak az imperialista háborúk formális elítélésére, passzív „semlegességre" szólították fel a munkástömegeket; ezzel szemben Stefan Georghiu, I. C. Frimu, A. Constantinescu és más leninisták politikai demonstrációkat, sztrájkokat és utcai tüntetéseket szerveztek. Ezek a mozgalmak az 1916. június 13-i, a kormány által vérbefojtott, galaci tüntetésben érték el csúcspontjukat. Románia hadbalépése — több mint 800 ezer ember esett el a frontokon! —, majd a Nagy Októberi Szocialista Forradalom meggyorsította a tömegek radikalizálódásának folyamatát. Rádöbbentek, hogy „semlegességgel" semmit sem érnek el, míg harci elszántsággal,

összefogással megrendíthetik az osztályellenséget. A bányászok, a kőolajipari és a faipari munkások nagy sztrájkjainak, majd a földet követelő parasztmozgalmaknak már ez volt a fő jelszavuk: „Amit mi kérünk, az Oroszországban már valóra is vált. Harcra fel! A kapitalista társadalomnak el kell tűnnie... Csak oda nézzetek, csak oda menjetek, ahol a vörös lobogó leng." (A román szocialisták 1917-es kiáltványából.)

A háborúban meggyengült burzsoázia és a földesurak megrémültek a mind radikálisabb tömegmozgalmaktól, amelyekhez a hadsereg és a flotta egyes alakulatai is csatlakoztak. Hogy leszereljék a harci lendületet, teljesítettek néhány munkáskövetelést, s megígérték a földreformot. (1921-ben ezt részlegesen meg is valósították, de a földesúri nagybirtok épségben hagyásával.)

A Magyar Tanácsköztársaság kikiáltása, majd az 1920 októberi nagy általános sztrájk tovább erősítette a szocialista párt forradalmi szárnyát. 1921. május 8-án a párt kongresszusa nagy szavazattöbbséggel úgy döntött, hogy átalakul kommunista párttá és csatlakozik a III. Internacionáléhoz. Ezzel a leninizmus a romániai munkásmozgalomban az opportunizmuson és a reformizmuson történelmi jelentőségű győzelmet aratott.

A kommunista párt azonnal nagyszabású tevékenységbe kezdett a szakszervezetekben és más tömegszervezetekben, s kezdettől fogva a munkásosztály szervezeti, politikai és ideológiai egységének megteremtésére törekedett. Céltudatosan leleplezte az uralkodó osztályok nép- és nemzetellenes politikáját, s bátran küzdött a burzsoázia és a földbirtokos osztály hatalmának megdöntéséért. A nyugati entente hatalmak segítségével konszolidálódó királyi Románia 1924-ben illegalitásba kényszerítette a kommunista pártot. A párt azonban a legvadabb üldözés közepette is szervezte a munkásság sztrájkjait, vezette a parasztok akcióit a súlyos adóterhek és a végrehajtások ellen. E harcokban a szakszervezetekre és más forradalmi, de legális tömegszervezetekre támaszkodott. A párt a Komintern végrehajtó bizottságának elvi-politikai segítségével szétzúzta a soraiban jelentkező pártellenes frakciós áramlatokat, s ezzel megerősítette sorainak egységét.

*

1931-ben a RKP V. kongresszusa egységbe tömörítve a párt harcedzett erőit, rámutatott: a pártnak és a munkásosztálynak a *közvetlen* feladata az, hogy minden haladó erővel együtt a *polgári demokratikus* forradalom végigviteléért küzdjön, a *szocialista* forradalomra való gyors áttérés érdekében. Ezt a harcot a munkásosztálynak kell vezetnie, amely megteremti a munkásság és parasztság harci szövetségét. A párt tömegbefolyása az V. kongresszus után tovább növekedett. Ezt mutatta egyebek közt az, hogy az 1931-es parlamenti választáson a Varosi és Falusi Dolgozók Blokkjának képviselői jelentős számú szavazatot szereztek, erősödött továbbá a munkásosztály harca, főleg a kőolajipari és a vasúti munkásoké, amely 1933 január—februárban érte el tetőpontját. Ez a forradalmi jel-

legű harc, amelynek élén Gheorghiu-Dej elvtárs állott, egy időre megfékezte a reakciós köröknek az ország fasizálására irányuló törekvéseit.

Németországban ekkor már Hitler került hatalomra, s a német függőségben élő országok kormányai egyre fokozták a terrort. Ebben a helyzetben a román munkások 1933-as antifasiszta harcainak nemcsak országos, de nagy nemzetközi jelentőségük is volt.

A Román Kommunista Párt tömegmunkájának nagy ösztönzője volt a Komintern történelmi jelentőségű VII. kongresszusa. A párt jelentős sikereket ért el a munkásosztály akcióegységének szervezésében és a munkásosztály vezette antifasiszta népfront megteremtésében. A párt ott volt a legális tömegszervezetekben — mint a Munka Ligája, a Szovjetunió Barátainak Egyesülete, a Demokratikus Blokk, az Országos Antifasiszta Bizottság —, egyúttal legális és illegális kiadványokkal terjesztette a nemzeti haladó erők összefogásának gondolatát. E széleskörű tevékenység élesen összeütközött a tőkés-földesúri pártok és a nekik gyászosan szekundáló opportunista szociáldemokrata vezetők politikájával. Az RKP-nak mégis sikerült az 1936-os és 1937-es részleges parlamenti és községi választásra sok demokratikus szervezetet — a Demokratikus Blokkot, a falun igen befolyásos Ekés Frontot, a Magyar Dolgozók Demokratikus Szövetségét és a baloldal által vezetett helyi szociáldemokrata pártszervezeteket — közös frontba tömörítenie, s több megyében legyőznie a fasiszta erők koalícióját. A párt növekvő befolyásáról tanúskodtak a nagy tömegakciók is, amelyek közt emlékezetesek az 1939. május 1-én Bukarestben és az ország más ipari központjaiban a királyi diktatúra ellen szervezett hatalmas tüntetések.

Az 1938 februárjában bevezetett fasiszta típusú királyi diktatúra kíméletlen terrort alkalmazott a kommunisták ellen, s Romániát a náci Németország oldalán belesodorta a szovjetellenes háborúba. De hiába vetette tömegesen börtönbe a kommunistákat, a pártot elpusztítani nem tudta. A párt hazafias, antifasiszta eszméi mély gyökeret eresztettek a népben. A kommunisták a háború éveiben is hősiesen küzdöttek a tömegek élén, a fasiszta diktatúra és a hitlerista megszállók ellen, s a demokratikus pártokkal és tömegszervezetekkel együtt megalakították a hitlerellenes Hazafias Arcvonalat.

1943 augusztusában az RKP vezetői — bár közülük sokan börtönben voltak — tervet dolgoztak ki a katonai-fasiszta diktatúra megdöntésére és Romániának a szovjetellenes háborúból való kiragadására. A legszigorúbb konspiráció módszereivel fegyverezték fel és képezték ki a kommunistákból, pártonkívüli munkásokból, KISZ-tagokból és más hazafiakból álló alakulatokat. A tomboló fasiszta terror ekkor már a szociáldemokrata vezetőket is ráébresztette a kommunista párttal való akcióegység szükségességére. 1944. május 1-én megalakult a Munkás Egységfront. Júniusban pedig, amikor a Szovjet Hadsereg részben már felszabadította Észak-Romániát,

az RKP, az SZDP, a Nemzeti Parasztpárt és a Nemzeti Liberális Párt részvételével létrejött a Nemzeti Demokratikus Blokk. A Szovjet Hadsereg nagy győzelmeinek hatására az Antonescu és az udvar között fennálló ellentétek is elmélyültek. A király, látva a német haderő vereségeit, egy ideig a színfalak mögött manőverezett, hogy megvalósítsa a Churchill-féle „balkáni változatot", vagyis azt, hogy Délkelet-Európát az angolszász csapatok kezére játssza; később — más esthetőség híján — a polgári pártokkal együtt csatlakozott a KP által vezetett felkelés tervéhez.

1944. augusztus 23-án kitört az országos fegyveres felkelés. A román haderők a Szovjet Hadsereg oldalán harcbaléptek a náci Németország ellen, s mint ismeretes, hazánk felszabadításában is részt vettek. Magyarországon a román csapatok 1237 helység felszabadításában vettek részt. A felszabadító harcokban összesen csaknem 170 ezer román katona áldozta életét. Román hősi sírok tízezrei, román katonák tízezreinek román, szovjet, magyar és más országbeli rendjelei emlékeztetnek a kommunista párt által vezetett négy évtizedes harcnak ezen dicső fejezetére.

•

Két évtizedes illegalitás után a párt a néptömegek élismert vezetőjeként lépett a nyílt politikai porondra: tekintélyét és a feléje áradó bizalmat hazafias politikájával és véráldozataival érdemelte ki. A munkások és más dolgozók tízezrei léptek be a pártba; gyorsan erősödtek a szakszervezetek, újjászerveződött a KISZ. Ezekkel az erőkkel vívta a párt harcát a reakció ellen, a földosztásért, a fasiszta államapparátus megtisztításáért. A tömegekre támaszkodva megbuktatta a régi hatalmi rendszer átmentésén buzgólkodó burzsoá-reakciós kormányokat. 1945. március 6-án az Ekésfront népszerű vezetője, dr. Petru Groza, az országosan tisztelt antifasiszta, alakított demokratikus kormányt. Ugyanennek az évnek októberében a Román Kommunista Párt országos konferenciája megválasztotta az új Központi Bizottságot és főtitkárává Gheorghe Gheorghiu-Dej elvtársat. Ez a konferencia már azt a nagy horderejű megállapítást tehette, hogy lényegében megvalósult a proletariátus és a parasztság forradalmi demokratikus diktatúrája; az 1944. augusztus 23. és 1945. március 6. között lefolyt felszabadító harc és az éles osztályösszeütközés *alulról* már döntő csapást mért a kizsákmányoló osztályok hadállásaira.

Az újfajta, munkás-paraszt hatalom erejét, a tömegek hangulatát, s a polgári pártok gyökértelenségét mutatták az 1946-os országos választások, amikor a régi polgári pártok megsemmisítő vereséget szenvedtek, széthullottak, s most már csakugyan „történelmi" pártok lettek: múltjuk a földesúri-tőkés román történelem. A forradalom *első* szakasza felszámolta a királyságot és az egyéb hűbéri maradványokat, valamint a földbirtokos osztályt és demokratikus reformokat hajtott végre. Szétzúzta a burzsoázia és a földbirtokosok szervezett politikai erőit; az ország megszűnt az imperializmus vadászterülete lenni, s függő országból szuverén, szabad országgá vált. 1947 de-

cemberében kiküzdötték a népköztársaságot.

A politikai győzelmeket megszilárdították az ország gazdasági helyreállítása terén elért eredmények: a munkásosztály és a dolgozó parasztság tömegei a párt vezetésével hősiesen néztek szembe a nehézségekkel, megszüntették a gazdasági zűrzavart és az inflációt és lelkes munkával növelték az ipari és mezőgazdasági termelést.

A párt által vezetett munkásosztálynak a forradalom első szakaszában kivívott hegemóniája lehetővé tette a gyors áttérést a forradalom *második* szakaszára, amelyben a népi demokratikus állam már a proletariátus diktatúrája lett.

1948 februárjában egyesült a Román Kommunista Párt és a Szociáldemokrata Párt, s a marxizmus—leninizmus ideológiai, politikai és szervezeti elvei alapján létrejött a Román Munkáspárt. Az egyesüléssel lezárult a munkásosztály megosztottságának hosszú és tragikus időszaka. A forradalmi munkásosztály megragadhatta legerősebb fegyverét: az egységet. A fő ipari termelési eszközök 1948 júniusában történt államosítása megteremtette a döntő tárgyi feltételt ahhoz, hogy a Román Népköztársaság dolgozó népe megkezdje a szocializmus alapjainak lerakását. A súlyos osztályösszeütközések elültével a gazdasági kérdések megoldása került a párt erőfeszítéseinek központjába. A Román Munkáspárt 1952-ben éles elvi harcban leleplezte a munkát akadályozó párt- és államellenes frakciót, s megszilárdult egységben, vezető szerepét a társadalmi élet minden területén erőteljesen gyakorolva, a szocialista építés irányítására összpontosította minden erejét.

•

A népgazdaság gyors fellendítésének alapja és kulcskérdése Romániában is a szocialista iparosítás volt.

Az RMP felismerte, hogy a Szovjetunió és a többi szocialista testvérország önzetlen támogatásával a népgazdaság fejlesztésében a hazai nyersanyagok komplex feldolgozására kell fordítania a fő figyelmet. Románia fő nyersanyag-kincse az olaj, a földgáz és a fa. A felszabadulás előtt Románia jórészt a nyugati nagy monopóliumok függvénye, ezek nyersanyagszállítója volt, a Nyugattól pedig készárukat vásárolt. Az ipar 1929—38 között évi átlagban mindössze 4 százalékkal fejlődött. A szocialista tervgazdálkodás a Román Népköztársaságban fejlett gépipart, petrokémiai és általában vegyipart, valamint fafeldolgozó ipart fejlesztett ki. Románia ma már maga gyárt olajfúró berendezéseket, tankvagonokat, a földgázvezeték számára csöveket és faipari kombinátok felszerelésére szolgáló gépeket. E legmodernebb, részben automata és félautomata berendezettségű gyárakban ott láthatjuk a szovjet, a csehszlovák, az NDK-beli és a magyar gépeket és berendezéseket is — Románia ma így értékesíti kincseit. Köztudomású például, hogy a mi Tiszamenti Vegyiműveinket is Románia látja el földgázzal.

A román ipar termelésének volumene 1960-ban az 1938. évinek ötszöröse volt. 1951—60 között az ipari termelés évente átlag 13 százalékkal növekedett; tavaly a

román ipar 11 hét alatt termelt annyit, mint az egész 1938-as évben. A gépgyártó ipar termelése tíz év alatt meghétszereződött. Románia ma már gyárt fémmegmunkáló szerszámgépeket, belső égésű motorokat, elektrotechnikai gépeket, Diesel-elektromos mozdonyokat, sokfajta mezőgazdasági gépet stb. Az ország tíz év alatt megduplázta a villamos- és hőenergiatermelést; az egy munkásra jutó villamosenergia-fogyasztás az 1950. évi 2323 kilowatt-óráról 1960-ban már 4924 kilowatt-órára nőtt. Az utolsó évtizedben az ipari munka termelékenysége 2,2-szeresére növekedett.

Minthogy az országnak úgyszólván minden táján vannak nyersanyagforrások, az RMP következetesen alkalmazza a termelőerők ésszerű elosztásának elvét. Nagy ipari objektumok épültek és épülnek Moldvában, Dobrudzsában, Olténiában, a Maros-Magyar Autonóm Tartományban.

Román testvérpártunk eredményesen oldotta és oldja meg a szocialista építés egyik legbonyolultabb feladatát, a mezőgazdaság szocialista átszervezését. Miután gyorsan erősödött az ipar, a párt 1955-ös decemberi konferenciája célul tűzhette ki a mezőgazdaság szocialista átszervezésének meggyorsítását. A párt tanácsára a román parasztság túlnyomó többsége már áttért a nagyüzemi társas gazdálkodásra s 1961. április 1-én az ország szántóterületének 84,9 százalékán szocialista gazdaságok termeltek. A szövetkezeti gazdaságok egyre inkább szocialista jellegűek, emelkedik műszaki színvonaluk, meghonosodnak az élenjáró termelési és tenyésztési eljárások.

1938-ban Romániában 100 hektár szántóföldre 0,72 lóerőnek megfelelő gépi vontatóerő jutott, 1960-ban pedig már 15-ször annyi, mintegy 10 lóerő. A szántóföldeken ez idő szerint 44 ezer traktor, 17 és félezer kombájn, 34 ezer vetőgép dolgozik. A mezőgazdaságban több mint 30 ezer közép- és felsőfokú végzettségű szakember tevékenykedik. A pártszervezetek erőteljes munkát végeznek azért, hogy növeljék a kollektív gazdaságok tagjainak politikai öntudatát. Romániában is beigazolódott, hogy a mezőgazdasági termelés fellendítésének legjobb, a szocialista viszonyok közt egyetlen lehetséges útja a társadalmi tulajdonban levő nagyüzem.

A legutóbbi öt évben, 1956 és 1960 között a búzatermelés 26, a kukoricatermelés 24 százalékkal volt nagyobb, mint 1934—38-ban. A mezőgazdasági termelés 1959-ben 23 százalékkal volt nagyobb az 1938. évinél. 1960-ban 2,3-szor annyi burgonya, 3,8-szor annyi zöldség, kilencszer annyi napraforgómag és hétszerannyi cukorrépa termett, mint 1938-ban. A növénytermelés ilyen nagy fejlődése lehetővé teszi, hogy az állatállomány is az eddiginél gyorsabban gyarapodjék.

A román mezőgazdaság ma fedezi a lakosság élelmiszerszükségletét.

A népgazdaság fent vázolt sikerei alapozzák meg a román dolgozó nép életviszonyainak gyökeres megjavulását, az anyagi, kulturális és szociális életszínvonal szüntelen emelkedését. A nemzeti jövedelem 1960-ban az 1950. évinek 262 százalékára rúgott. A bérből és fizetésből élők reálkeresete az utolsó évtizedben

mintegy 85 százalékkal, s 1955 óta 47 százalékkal emelkedett, s szakadatlanul javulnak a parasztság életkörülményei. Elég megjegyezni, hogy a falvakban tíz év alatt 700 ezer új lakóház épült. A falvak képéhez ma már hozzátartozik az iskola, a művelődési otthon, az orvosi rendelő és sok helyen a szülőotthon.

1960-ban a népi demokratikus állam kulturális kiadásai négyszeresen túlhaladták az 1950. évit, s a költségvetés egynegyedét tették ki. Ehhez természetesen hozzá kell számítani a szakszervezetek igen kiterjedt kulturális szolgáltatásait.

A hajdani Románia — akárcsak az egykori Magyarország — néhány fájó világrekordról" volt hírhedt a népbetegségek és a halandóság tekintetében. Ez érthető is: 1938-ban csak minden 1895 lakosra jutott egy-egy orvos, ma 780 lakosra jut egy, s a Román Népköztársaság e vonatkozásban a világ első tíz országa közé küzdötte fel magát.

A megváltozott munka- és életkörülmények, a társadalombiztosítás, a fizetett szabadság, az üdülés stb. együttes eredményeként az általános halandóság ma az 1938. évinek a felénél is kevesebb, a csecsemő- és gyermekhalandóság pedig az 1938-asnak kb. egyharmada.

Íme: a kommunista politika, a nemzet igazi létérdekének kifejezője és védelmezője!

Az országban teljesen megszűnt az egykor nagyon elterjedt analfabétizmus. Bevezették az (egyelőre) hétosztályos általános iskolát s abban a díjmentes tankönyvellátást; széles méretekben kiépült a középiskolák hálózata. Az általános iskolákba ma 2 300 000-en járnak, míg 1938-ban a megfelelő évjáratú tanuló fiatalok száma 1 600 000 volt. Az egyetemi hallgatók száma csaknem megháromszorozódott; kétharmaduk ösztöndíjat és állami ellátást élvez.

Íme, a nemzet szellemi erői felkarolásának és kibontakoztatásának kommunista politikája!

A régi Romániának megoldatlan problémája volt *a nemzetiségi kérdés*. A királyi Románia az „oszd meg és uralkodjál!" elvét alkalmazta. A felszabadulás után azonban — a már korábbi, együtt vívott forradalmi harcok gyümölcseként — létrejöttek a nemzeti kérdés marxista—leninista alapon történő gyökeres megoldásának a feltételei.

Az ország lakossága ma mintegy 18 millió, s ebből több mint 2,5 millió nem román nemzetiségű: magyar, német, orosz, ukrán, szerb stb. A romániai nemzetiségek demokratikus szervezetei — köztük a legnagyobb létszámú a magyar nemzetiségé — kezdettől fogva együttműködtek a kommunista párttal. A felszabadulást követő időkben is a párt oltalmazta az elnyomott kisebbségeket a reakcióval szemben, s ő hirdette meg az egyetlen demokratikus megoldást: a teljes egyenlőséget. A „ki kit győz le" eldőlte után már az 1948-as, majd még erőteljesebben az 1952-es, népi demokratikus alkotmány alaptörvénybe foglalta az állampolgárok teljes jogegyenlőségét a politikai, a gazdasági és a kulturális élet minden területén, fajra és nemzeti hovatartozásra való tekintet nélkül. A népi demokratikus alkotmány biztosítja a nemzetiségeknek az anyanyelv szabad használatát, az ezen való

oktatást minden iskoláztatási fokon. A nemzetiségek nyelvén könyvek, újságok jelennek meg és színházak játszanak. Az alkotmány súlyos bűncselekménynek minősíti a soviniszta-nacionalista izgatást, a fajgyűlöletet és az ilyen irányú propagandát. Az állam biztosítja ezeknek a jogoknak a gyakorlását, megadja gyakorlásuk gazdasági és egyéb feltételeit.

Románia magyarok által legsűrűbben lakott vidékén létrehozták a Magyar Autonóm Tartományt, Marosvásárhely székhellyel. Ezt a Nagy Nemzetgyűlés 1960 decemberében területileg kibővítette, s nevét Maros—Magyar Autonóm Tartományra változtatta. A tartomány lakossága több mint 800 ezer fő, ipari össztermelésének értéke (1960-ban) meghaladta a 2 és félmilliárd lejt; mezőgazdasági területe 760 ezer hektár. Jellemző a tartomány gyors fejlődésére, hogy a romániai ipar fejlődésének évi 13 százalékos országos átlagával szemben itt évi 16 százalék a növekedés.

A romániai magyarság sok iskolát, köztük közép- és felsőfokúakat tart fenn, sok tudományos és kulturális intézménye van. Legkiválóbb színházának, a Marosvásárhelyi Székely Színháznak az együttesét, Budapesten is több, nagysikerű előadáson láttuk. A párt- és állami, valamint a helyi tanácsi szervekben és a gazdasági életben sok ezer magyar tölt be vezető tisztséget.

A Román Népköztársaság területén élő nemzetiségek hű és építő hazafiai annak az országnak, amelyben az osztályelnyomással és a kizsákmányolással együtt megszűnt a nemzeti elnyomás gazdasági alapja, s amelyben a boldogulás útja egyedül az, ami a szocialista társadalmi rend alapja: a munka.

*

A Román Munkáspárt 1960 júniusában tartott III. kongresszusa megállapította: az országban lerakták a szocializmus alapjait, s Románia a szocialista építés *kiteljesítésének* szakaszába lépett. A kongresszus 1960—65-re hatéves és 1960—75-re tizenötéves távlati népgazdaságfejlesztési tervet fogadott el.

A tervek a termelőerők további nagy fejlődését irányozzák elő, a legmodernebb műszaki és technológiai színvonalon. Az ipari termelés évi átlagos növekedése 13 százalékos lesz, s 1965-ben 2,1-szer, 1975-ben hatszorosan lesz nagyobb az 1959. évinél. Megjegyzendő, hogy 1960-ban 17 százalék volt a növekedés, 1961 első negyedében pedig a múlt év hasonló időszakához mérten 18 százalék. Látnivaló tehát, hogy a román munkások és műszakiak túlteljesítik az előirányzatokat. A tervidőszakban új fém- és vegyipari kombinátok, valamint villanyerőművek épülnek. Egyre bővebben látják el a falut a modern gépipar és vegyipar vívmányaival; 1965 végén például 100 ezer traktor, több mint 70 ezer vetőgép, több mint 51 ezer kombájn dolgozik majd a mezőgazdaságban, s több mint 2 millió tonna műtrágyát adnak a falunak. A termelés bővülésének folyományaképpen a reálbér, illetve a reáljövedelem 1965-ben 40—45 százalékkal lesz magasabb, mint 1959-ben volt. A terv 1965-ig a városokban 300 ezer lakás építését, 1975-ig pedig a

lakáskérdés végleges megoldását irányozza elő.

A Román Munkáspártot a román dolgozó nép forró szeretete és ragaszkodása veszi körül, nemzetközileg pedig nagy és elismert tekintélynek örvend. Ugyancsak növekszik a békeszerető Román Népköztársaság nemzetközi szerepe és megbecsülése, minthogy a szocialista tábor hű tagjaként, az 1957-es és 1960-as moszkvai nyilatkozat szellemében szilárd békepolitikát folytat, s új meg új, a világpolitikára vonatkozó egyetemes és a Balkánt érintő javaslataival állandóan erősíti az őt övező bizalmat.

A Magyar Szocialista Munkáspárt és az egész magyar dolgozó nép úgy örül az RMP és a Román Népköztársaság történelemformáló sikereinek, mint saját előmenetelének. A magyar dolgozó nép testvérének érzi a Román Népköztársaságot, amelynek népe velünk szoros barátságban és egy sorban. győzelmesen építi a szocialista társadalmat.

Szántó Jenő

KRITIKA ÉS KÖNYVISMERTETÉS

A Magyar Tanácsköztársaság állama és joga*

A Tanácsköztársaság 40. évfordulója alkalmából jogi életünk ismert képviselői tanulmánygyűjteményben adtak átfogó képet arról a hatalmas jogalkotó és jogalkalmazó munkáról, amelyet rövid fennállása alatt az első magyar proletárdiktatúra kifejtett. Ez a tanulmánykötet — mint bevezetőjében *Réczei László* megállapítja — adóssága volt a magyar jogtudománynak. Hiszen a Magyar Tudományos Akadémia Állam- és Jogtudományi Intézetének elsősorban e korszak jogforrásait publikáló kiadványa mellett ez a kötet ad első ízben összefoglaló képet arról, hogy milyen nagy szakértelemmel láttak hozzá 1919-ben az új állam megszervezéséhez, s a jog eszközeivel is milyen magas színvonalon szabályozták az állami élet sokágú területét. A tanulmánykötet nemcsak abban a tekintetben tesz sokat, hogy megtisztítja az első magyar proletárdiktatúra emlékét az ellenforradalom jogászai által is rászórt rágalmak szennyétől, hanem abban is úttörő munkát végez, hogy éppen jogalkotásán és jogalkalmazásán keresztül is bizonyítja: a *Magyar Tanácsköztársaság nem egyik hadó, forradalmi hagyományunk a többi között, hanem múltunk legnagyobb, legmagasabbrendű* alkotása, s ezért tisztelet és elismerés illeti azon jogintézmények létrehozataláért is, melyek 40 esztendő múltán is nem egy vonatkozásban példát mutatnak a szocialista jogalkotónak és jogalkalmazónak.

A kötetnek terjedelemre is legjelentősebb és mintegy a kötet mondanivalóját is megalapozó tanulmánya: „Az első szocialista alkotmány Magyarországon" című értekezés, *Rákos Ferenc* tollából. A szerző büszkén állapítja meg, hogy a magyar proletariátus az első szovjet alkotmány után alig egy évvel alaptörvénybe rögzítette forradalma során elért eredményeit. A Tanácsköztársaság alkotmányát megelőző fontosabb jogi produktumok közül, amelyek mintegy az alkotmány építőköveiként foghatók fel, mindenekelőtt ismerteti a két munkáspárt, a Magyarországi Szociáldemokrata Párt és a Kommunisták Magyarországi Pártja megegyezéseként közzétett deklarációt, a proletárdiktatúra és a Tanácsköztársaság kikáltását, majd a Forradalmi Kormányzótanács által kibocsátott úgynevezett ideiglenes alkotmányt, továbbá a Forradalmi Kormányzótanács által a végle-

* Tanulmánygyűjtemény. Akadémiai Kiadó. Budapest, 1959. Szerkesztette: Sarlós Márton.

ges alkotmány kibocsátásáig kiadott, s az állami és társadalmi rendet lényeges vonatkozásban érintő fontosabb jogszabályokat.

Jelentős érdeme ennek az értekezésnek, hogy kimutatja azt a jogirodalomban eddig még kellőképpen fel nem dolgozott tényt, mely szerint a Tanácsköztársaság alkotmányának kidolgozása és elfogadása körül a kommunista, másrészről a centrista és jobboldali szociáldemokrata erők között éles vita folyt. Az első alkotmánytervezetet elkészítő igazságügyi népbiztosság erősen nyugati polgári demokrata hatások alatt állott, s a tervezetbe is az angol típusú polgári parlamentáris demokráciát szerette volna rögzíteni. Ebben a törekvésében támogatták a volt igazságügyminisztérium helyükön maradt főtisztviselői is. Az alkotmánytervezet körüli további vita kiéleződött a Tanácsok Országos Gyűlésnek napjaiban. A kommunista erők erősödő befolyásának köszönhető, hogy az alkotmány a benne levő fogyatékosságok ellenére is, alapjában véve helyesen rögzítette a szocialista átalakulásban elért eredményeket és az állampítés további követelményeit is. A továbbiakban foglalkozik a tanulmány a Tanácsköztársaság alkotmányának tételes szabályaival, feldolgozva a marxizmus—leninizmus klasszikusainak az alkotmányban szabályozott intézményekre vonatkozó útmutatásait. A szokványos rendszert áttöri azzal, hogy külön pontokként tárgyalja a Tanácsköztársaság külpolitikáját és védelmét, valamint népgazdasági rendszerét.

„A szocialista állam néhány kérdése a Magyar Tanácsköztársaság tanulságai tükrében" címmel *Vas Tibor* jelentős elvi kérdéseket vet fel. A Magyar Tanácsköztársaság létrejöttének körülményeivel foglalkozva, a szerző hangsúlyozza az orosz szocialista állam megalakulásának döntő szerepét. Helyesen mutat rá a formákban megmutatkozó eltérésekre, melyek a két állam szervezetéből, területi adottságaiból, gazdasági, társadalmi viszonyaiból és eltérő nemzetiségi politikájukból adódtak. Tévesnek tartjuk azonban a szerzőnek azt az állítását, amely szerint nálunk a nemzetiségi kérdéssel kapcsolatos állásfoglalásokban erősen érezhető volt az ausztromarxizmus hatása és emiatt nem alkalmazták következetesen a marxizmus—leninizmust. (57. old.) A Tanácsköztársaság nemzetiségi politikája annyiban nem volt következetes, hogy a marxizmus—leninizmus tanítását a nemzetek teljes, a kiválást és önálló állam alapítását is magában foglaló önrendelkezési jogát, ezt a szélesebb fogalomkört leszűkítette a proletárönrendelkezési jogra, ami nem ausztromarxista nézet, hanem baloldali elhajlás, amely azonban a kulturális autonómia kérdésében találkozik a szociáldemokrata állásfoglalással. Azt persze felesleges hangsúlyozni, hogy a tanácskormány nemzetiségi politikája még ezzel a hibával együtt is sokkal demokratikusabb volt, mint a Károlyi-kormányé, és valamennyi polgári demokratikus államé.

Helytelenül tárgyalja Vas Tibor tanulmánya az élcsapat és munkáspárt kérdését. A proletárdiktatúrának kezdettől fogva volt munkáspártja, a kispolgári, sőt polgári elemekkel erősen felduz-

zadt Magyarországi Szocialista Párt. De nem volt élcsapata, forradalmi vezetésre alkalmas marxista elméleten álló élcsapata. Helytelen megállapítás, hogy a pártnak nem volt vezetősége. Volt, már kezdettől fogva. De ez a vezetőség, személyileg csaknem egészen a Kormányzótanácsban is benn volt. Ezért a párt szerepe háttérbe szorult.

A tanulmánynak jelentős érdeme, hogy rámutat arra, miként szakított a Magyar Tanácsköztársaság az államhatalmi ágakat szétválasztó burzsoá koncepcióval, az egységes államhatalom elvét kívánta megvalósítani. Felhívja a figyelmet arra is, hogy a demokratikus centralizmus alapján működő, s minden hatalmat gyakorló tanácsok működése közepette milyen károsan hatott az a helytelen gyakorlat, hogy tanácsi szervek (direktóriumok) háttérbe szorították a pártot. Vas Tibor tanulmánya a fontosabb jogszabályokat is megemlítve, hangsúlyozza, hogy a magyar szocialista jog ezen első megjelenéseinek milyen fontos szerepük van az állami funkció elősegítése, a proletárdiktatúra és a polgárok védelme terén.

Pecze Ferenc „Az Országos Gyűlés tárgyalási rendje különös tekintettel a küldöttek jogállására" című ugyancsak kitűnő tanulmánya az Országos Gyűlés szervezeti felépítését, annak az államaparátusban elfoglalt helyét és tevékenységét elemzi, s kiemeli, hogy az Országos Gyűlés a szocialista demokratizmus elvén alapult. Tárgyalási szabályainak elvi jelentőségét a szerző abban látja, hogy a küldötti beadványok kollektiv kezdeményezéssé alakultak át. Az ügyrend értelmében az elfogadott indítványt mindenképp tárgyalni kellett. Az Országos Gyűlésnek a kormány felett gyakorolt ellenőrzésében fontos eszköze volt az interpelláció, melyet a helyi tanácsok tagjait is megillető jogként értelmeztek.

Az ügyrend széleskörű szólásjogot biztosított, de a véleménynyilvánítás joga nem jelentette a felelőtlen beszéd jogát. A munkamegosztás céljából állandó, szakosított bizottságok rendszere valósult meg, kiegészítve alkalmi bizottságokkal. Az ülések alapelvéül a nyilvánosság elvét tekintették, mely jelentkezett egyrészt abban az irányban, hogy a dolgozók szüntelen felvilágosítását mindig szem előtt tartották, másrészt pedig abban, hogy a legfelsőbb államhatalmi szervnek a választó testületek, illetőleg a nép szakadatlan ellenőrzése alatt kell állnia.

Beér János „A helyi tanácsok a Magyar Tanácsköztársaságban" című munkája a helyi tanácsok megalakulását, működésének, szervezeti és felépítési elveinek fő kérdéseit tárgyalja széles és eredeti jóganyagra, bőséges irodalmi apparátusra támaszkodva. Kiemeli, hogy a tanácsi szervezet strukturális felépítése milyen kedvező kereteket biztosított a tanácsnak és a tömegeknek a folyamatos együttműködésre. A szorosan vett tanácsi szervek, (a tanács mint testület), annak végrehajtó szervei, a legkülönbözőbb bizottságok olyan mechanizmust teremtettek az új állam számára, amely a helyi kezdeményezés legsokrétűbb támogatását tette lehetővé.

A ma számára különösen hasznosak és tanulságosak azok a fejtegetések, amelyek a tanácsok

alá- és fölérendeltségéről szólnak, s lényegében a demokratikus centralizmus érvényesülését vizsgálják, a tanácsállam helyi szerveinek rendszerében. A szerző rámutat a Tanácsköztársaságnak arra a hibájára, hogy a régi apparátus tisztviselőinek zömét átvette a tanácsi apparátusba. Ezzel lehetőséget nyitott ellenforradalmi elemek számára, hogy a helyi apparátusban is bázisokat teremtsenek. A régi hivatalnokok köréből több esetben mozgalmak indultak el egyes intézkedések szabotálására, ezeket a tanácsállam egyes vezetői már májusban és júniusban észrevették, de átfogó ellenintézkedéseket ellenük mégsem tettek.

Az értekezés jó példa az olyan gyakorlati célú elméleti munkára, amely mai tanácsaink szemszögéből vizsgálja a múlt eseményeit is, hogy azok tanulságait felhasználjuk.

Szamel Lajos „Kulturális igazgatás a Magyar Tanácsköztársaságban" című dolgozata megállapítja, hogy a tanácshatalom kulturális igazgatása erősen centralizált volt. Ez az adott forradalmi helyzetben helyes, de átmeneti jellegű felépítés volt, amelyet az alkotmánynak a demokratikus centralizmus jegyében való rendezése is mutat. Kritikai fenntartással kezeli a szerző azt a kérdést, hogy az adott időszakban a testületi vezetést az egyszemélyes felelős vezetés elé helyezték, bár elismeri, hogy a fejlődés iránya az egyszemélyes vezetés megerősödése felé mutat.

Helyteleníti, hogy a Tanácsköztársaság kulturális politikája nem fordult kellőképpen a parasztság felé. E hiányosságok ellenére azonban a szerző végkonklúziója az, hogy a négyhónapos uralom kulturális eredményei és nagy szerű tervei megmutatták, mire volt és lett volna képes a dolgozó nép kulturális forradalma, ha a tanácshatalmat a külső és belső ellenforradalom túlnyomó ereje meg nem dönti. A Tanácskormány szocialista művelődéspolitikájával valóban megtörte a burzsoázia kulturális monopóliumát: nagyvonalú, gyors intézkedések sorával lehetővé tette, hogy a munkásosztály, a dolgozó nép elindulhasson a kultúra magaslatainak meghódítására. Elválasztotta az egyházat az államtól és az ingyenes oktatás bevezetésével megnyitotta a dolgozók gyermekei számára az iskolák kapuit, széleskörű iskolánkívüli ismeretterjesztő mozgalmat szervezett a felnőtt munkások, parasztok művelésére, létrehozta a munkás egyetemet, hozzáfogott a marxizmus—leninizmus eszméinek, intézmények terjesztéséhez. A tanácshatalom nagy megbecsülésben részesítette az értelmiséget, különösen a tudósokat és művészeket; biztosította számukra a zavartalan alkotómunka anyagi és erkölcsi feltételeit. A haladó írók, költők forró lelkesedéssel szolgálták a proletárhatalmat.

Névai László „A magyar Tanácsköztársaság törvénykezési szervezete" c. értekezése meggyőzően bizonyítja, hogy a jogélet demokratizálása terén forradalmi újat — szemben a Károlyi-kormány meddő próbálkozásaival — csak a Tanácsköztársaság adhatott, szétzúzva a régi igazságügyi szervezetet és kiépítve az új típusú szocialista törvénykezési szervezetet. Foglalkozik Névai László az igazságügyi szervezet egyik alapprincipiumával, a népi

bíráskodás elvével, s felveti, hogy bár az oroszországi kommunista pártprogram szerint „a bíráskodás is a tanácsok feladata, ez sem a Szovjetunióban, sem pedig a Tanácsköztársaságban intézményesen nem valósult meg. Az új bírósági szervezetnek megvolt ugyan a kapcsolata a tanáccsal, de nem olvadt egybe vele.

A forradalmi törvényszékek, a forradalmi katonai törvényszékek, a munkaügyi bíráskodás, az ügyészi munka elemzése után megállapítja, hogy a szocialista igazságszolgáltatás új szervezetének teljes kiépítését az ismert okok miatt nem sikerült elvégezni a Magyar Tanácsköztársaságnak. A munkáshatalom átmeneti jellegűnek tekintette a forradalmi büntetőbíráskodást és a sürgősségi rendszerű polgári ítélkezést. A végleges törvénykezési tervezetet az alkotmány szerint a Szövetséges Tanácsok Országos Gyűlésének kellett volna megállapítania. Erre azonban már nem került sor, bár több tervezet is készült. Az egyik 1919. június 4-én kelt; erről a jogirodalom mind ez ideig nem vett tudomást. E tanulmány érdeme, hogy — ha röviden is — ismerteti az igazságszolgáltatás egységéből és a bíróságok útján történő igazságszolgáltatás kizárólagosságának elvéből kiinduló, hármas lépcsőzetű bírósági szervezet felépítését. A tervből egyébként szintén kitűnik, hogy a bírói szervezet szoros kapcsolatban állott a tanácsokkal és felépítése következetes szocialista megoldások felé mutatott.

Sarlós Béla „A Landler-hadtest forradalmi törvényszéke" című tanulmánya értékes és új forrásanyag alapján ad képet a katonai forradalmi törvényszékek ítélkezéséről. Erről a felszabadulás óta sem esett sok szó; mert a bíróságok anyagát túlnyomórészt megsemmisültnek tekintették. Sarlós Béla a Horthy-rendszer által a forradalmi törvényszékek bírái és vádbiztosai ellen indított perek iratainak megmaradt mellékleteiből merít. Az egész iratanyag kritikai feldolgozása külön monográfiát igényelne; a szerző csak az egyik legfontosabb, a Landler Jenő parancsnoksága alatt álló III. hadtest forradalmi törvényszéke működésének bemutatását vállalta. A legfontosabb ítéletek ismertetése és a bíróság működését legjobban visszaadó okmányok közlése minden kommentár nélkül igazolja a törvényszéknek és vádbiztosának helyes irányú működését.

Medve Zsigmond „A földjogi jogalkotás és a mezőgazdasági termelőszövetkezetek jogállása a Tanácsköztársaságban" című tanulmánya szélesebb értelemben fogva fel tárgykörét — a Károlyi-kormány intézkedéseivel is foglalkozik és megfelelő értékelését adja e korszaknak. A Tanácsköztársaság legjelentősebb földjogi alkotása a Forradalmi Kormányzótanács április 3-án közzétett „A földbirtokok szocializálásá"-ról szóló XXXVIII. számú rendelete volt, amely először foglalja jogszabályba, hogy Magyarország földje a dolgozók társadalmáé és aki nem dolgozik, annak tulajdonában föld nem maradhat. A rendelet helyes értelmezése szerint a 100 kat. holdon felüli földbirtokra kiterjedő határt azzal a feltételezéssel állapították meg, hogy az ennél kisebb birtokok tulajdonosait, az eredményesebb belterjes gazdálkodás, a magas mun-

kabérek és mezőgazdasági gépek szükséglete szövetkezésre késztetik majd. A szerző helytelenül állítja, hogy a kisebb birtokok tulajdonosait majd a rájuk kivetett terhek kényszerítik a szövetkezésre. A mai olvasó jobb tájékoztatása végett kívánatos lett volna azonban megemlíteni, hogy a Tanácsköztársaság termelőszövetkezetei nem azonosak a maiakkal, sok tekintetben inkább a mai állami gazdaságokhoz hasonlítottak.

A termelőszövetkezetekkel a kormány főként a termelés folyamatosságát akarta biztosítani, s megalakításukat azzal indokolta, hogy nem akarja a parasztságot „nyomorgó kisbirtokossá" tenni, megelőzni kívánja a földosztással járó terméskiesést. A földosztás elmaradása azonban a parasztok elégedetlenségére vezetett.

A Tanácsköztársaság megszüntette a parasztság sok százéves elnyomatását és kizsákmányoltságát. A nagybirtokok megváltás nélkül mentek át a dolgozó nép tulajdonába. A Tanácsköztársaság vezetőinek azonban meg kellett volna érteniök, hogy a magyar falunak hosszú időre van szüksége a szocializmus felépítéséhez és a szocialista fejlődést demokratikus reformokkal kell kezdeni, melyek közül a legfontosabb a földosztás.

Weltner Andor „A Magyar Tanácsköztársaság munkajoga" című munkájában történelmi visszapillantást nyújtva az előzményekről, ismerteti az ellenőrző munkástanács intézményét, majd a munkajogviszony szabályozását vizsgálva, a munkaidő és pihenő idő, a munka díjazása, a felmondási idő és végkielégítés, a találmányok, a munkavédelem, a munkafegyelem, a dolgozók anyagi ellátásának kérdéseivel foglalkozik. Megállapítja, hogy a Tanácsköztársaság rövid fennállása alatt, a termelési eszközök társadalmi tulajdona alapján, az objektív törvényszerűség erejével bontakoztak ki a szocialista munkajog alapelvei, s váltak a szocialista jogi felépítmény lényeges elemeivé. Ezzel nálunk is megkezdődött a szocialista munkajognak, mint önálló jogágazatnak a kialakulása.

Hajdu Gyula „A Magyar Tanácsköztársaság nemzetközi kapcsolatairól" értekezik. Kifejti: a Magyar Tanácsköztársaság vezetői meg voltak győződve arról, hogy a proletariátus forradalma hamarosan világméreteket ölt. Ez a felfogás az Alkotmányban is kifejezésre jutott. „A Tanácsköztársaság külpolitikája a világforradalom segítségével el akarja érni a dolgozók világának békéjét. Békét akar minden hódítás és hadikárpótlás nélkül, a dolgozók önrendelkezési joga alapján." (3. §.) Ebből a feltételezésből kiindulva különösen a volt monarchia országaival igyekeztek kapcsolatot teremteni. Nem egyszer hangsúlyozták, hogy a proletárdiktatúra teljesen antimilitarista és békét akar. A fegyveres harcok idején is az volt a cél, hogy megértessék a cseh, a román, a délszláv népekkel az együttélés szükségességét és azt, hogy fel kell szabadítaniuk magukat az imperialisták járma alól. Az antant hatalmak megbízottjának, aki tájékozódás céljából Budapestre érkezett, Kun Béla külügyi népbiztos kifejtette: a Forradalmi Kormányzótanács nem a területi integritás alapján áll, csupán annak van ellene, hogy bármily kérdés is a hódító imperialista politika értelmében oldassék meg. A Tanácsköztársaság a nemzetiségi kérdést is a

nemzetiségek jogainak tiszteletben tartásával kívánta megoldani, elvetve a területi integritás elvét.

Hajdu Gyula rámutat, hogy Ausztria szociáldemokrata vezetői őszinteség híján tárgyaltak a Tanácsköztársaság képviselőivel. Ezzel kapcsolatban meg kell jegyezni: bár a munkásosztály forradalmi pártja még fiatal, tapasztalatlan és gyengén szervezett volt, a magyar munkásosztály érett volt a hatalom átvételére, s mint a nemzet vezetésére egyedül képes osztály, kész volt arra, hogy megvédje az ország nemzeti függetlenségét. A burzsoázia ugyanakkor már a jobboldali és centrista szociáldemokrácia mankójára támaszkodva sem tudta tartani magát. A Vyx-jegyzék nemcsak egyik oka, hanem végső kiáltó jelzése volt annak, hogy az elszigetelt magyar burzsoázia képtelen a kormányzásra, de készült arra, hogy imperialista segítséggel, erőit összeszedve feltartóztassa a forradalom sodrát. Az is meggyőző, és leleplező erővel bír, amit a szerző Smuts tábornok tevékenységéről ír, aki az antant megbízásából félrevezette a Forradalmi Kormányzótanácsot azzal az ígérettel, hogy a párizsi konferenciára meghívják majd a Magyar Tanácsköztársaságot.

Sarlós Márton „A kommunista elítélteket kiszabadító szovjet akciók" című tanulmánya a kötetnek mintegy záróköve. A tárgyalt kérdés már az ellenforradalom időszakában zajlik le és a Horthy-rendszer által halálra vagy börtönre ítélt kommunistáknak és a Szovjetunióban levő magyar hadifoglyoknak a kicserélése ügyében kötött 1921-es magyar—szovjet egyezmény előzményeiről szól. Történelmi és jogi dokumentumok, bőséges irattári anyag alapján tárul az olvasó elé az a tény, hogy milyen rettegéssel fogadta az ellenforradalmi rendszer a hazatérő hadifoglyokat, félve kommunista propagandájuktól. Elénk tárul a Horthy-hatóságok halogatása, a kicserélés szabotálása a magyar közvélemény félrevezetése is, de a Szovjetunió kitartó harca is, a szocialista humanizmus e nagyszerű megnyilatkozása.

•

Összegezve megállapíthatjuk, hogy az Akadémiai Kiadó gondos és ünnepélyes kiadásában megjelent kötet igen hasznos szolgálatokat tesz azzal, hogy legnagyobb forradalmi hagyományunk, a Magyar Tanácsköztársaság államát és jogát a jogalkotás és jogalkalmazás oldaláról bemutatja a mának, s elsősorban a ma új jogásznemzedékének. A kötet tanulmányai olyan új eredményeket is feltáró, értékes tudományos munkák, amelynek értékeiből mitsem vonnak le az említett kisebb-nagyobb hiányosságok sem. Az sem von le értékéből, hogy a dicső múlt iránti lelkesedéstől vezetve, itt-ott egyes túlzó szuperlativuszokkal is találkozunk. Sajnáljuk, hogy önálló tanulmány nem foglalkozik a Tanácsköztársaság büntetőjogával.

Az egyes tanulmányok logikus egymásra építése Sarlós Márton gondos szerkesztői kezét dicséri, a nagy évfordulóhoz méltó szép kiállítás pedig az Akadémia Kiadó érdeme.

Dr. Antalffy György

S. Vincze Edit: A Magyarországi Szociáldemokrata Párt megalakulása és tevékenységének első évei (1890—1896)*

Párttörténészeink legfontosabb feladata a magyar kommunista mozgalom, s ezen belül is a közelebbi múlt történetének feldolgozása. S. Vincze Edit témaválasztása mégis figyelmet érdemel, mert a múlt század végi szociáldemokrata mozgalom hiteles történetének ismerete nélkül nem lehet elég mélyen megérteni az 1918 utáni magyar munkásmozgalmat sem.

Eddig is tudtuk, hogy a forradalmi munkásmozgalom kialakulása Magyarországon is a jobb- és „baloldali" opportunizmus elleni harcban ment végbe. E harc több fontos mozzanatáról azonban, az adatfeltárás korábbi hiányosságai következtében, helytelen ítéletet alkottunk. Nem ismertük az 1880-as évek második felében a magyar munkásmozgalomban megerősödő osztályharcos irányzatot, s képviselőinek az osztrák és a német munkásmozgalom vezetőivel való kapcsolatát. Nem tudtuk pontosan, hogy miként következett be a Magyarországi Szociáldemokrata Párt megalakulását eredményező 1889—1890-es fordulat. Pontatlanul értékeltük a 90-es évek első felének szociáldemokrata programját és határozatait. Nem tudtuk, milyen eszközökkel, mikor, s miért kerekedhetett felül az opportunista szárny a szociáldemokrata mozgalomban. E kérdések megoldását kísérelte meg S. Vincze Edit. S ez általában sikerült is neki.

A szerző kimutatja, hogy a marxizmus megjelenését megelőzően a munkásmozgalomban tért hódító kispolgári-szocialista áramlatok közül Magyarországon — Ausztriához hasonlóan — a lassalleanizmus volt a legjelentősebb. Csakhamar azonban a lassalleánus nézetekkel együtt, illetve azok mellett terjedni kezdtek a munkásmozgalomban egyes marxista tanítások is. 1869-ben az első Internacionálénak már két szekciója működött Magyarországon. A Párizsi Kommün leverése után megindult üldöztetések csak néhány évre tudták visszavetni a munkások szervezkedését. A hetvenes évek második felében a Frankel Leó vezetésével folyó pártalakító küzdelmek eredményeként 1880-ban létrejött az Általános Munkáspárt. Marxista párttá fejlesztésére azonban hosszabb időn keresztül nem kerülhetett sor. Vezetésében, Frankel 1881-es bebörtönzése után, a lassalleánus-kispolgári demokrata csoport tett szert kizárólagos befolyásra (Ihrlinger Antal, dr. Csillag Zsigmond, Kürschner Jakab és mások, az Általános Munkás Beteg- és Rokkantpénztár vezetői és tisztviselői). Kezükben tartva a Betegpénztárt, az egyetlen anyagi forrást, amelyre a párt akkor agitációs- és propagandatevékenységében támaszkodhatott,

* Az MSZMP Központi Bizottságának Párttörténeti Intézete és a Kossuth Könyvkiadó kiadása, 1960.

éveken keresztül sikerrel akadályoztak meg a párton belül minden olyan törekvést, amely a munkások forradalmi nevelésére irányult. Az alapvető kérdésekben az osztrák munkásmozgalom „mérsékelt" irányzatának álláspontját vallották magukénak. A munkásmozgalom feladatának a polgári demokratikus szabadságjogok kivívását tekintették, anélkül azonban, hogy ezt alárendelték volna a szocialista forradalomra való felkészülésnek. A polgári demokrácia megteremtését hol az ellenzéki pártoktól, hol magától a reakciós kormánytól várták. E csoport magatartásának nagy szerepe volt abban, hogy Frankel Leó, kiszabadulása után távozni kényszerült Magyarországról, s az Általános Munkáspárt átmenetileg a burzsoázia uszályába került.

A pártvezetőség opportunizmusával szembenálló radikális ellenzék, amely a forradalmat túl közelinek tartotta ugyan, de alapjában véve a marxizmus talaján állott, 1881-ben kivált a pártból, s Szalay András és Essl András vezetésével külön csoporttá szerveződött. A nyolcvanas évek végén legerősebb bázisuk a cipészek önképző és munkaközvetítő egylete volt.

A radikálisok csak illegálisan dolgozhattak. Részben ezért, főként azonban a magyarországi társadalmi viszonyok viszonylagos fejletlenségénél fogva nem volt akkora befolyásuk a munkásmozgalomban, hogy egymaguk keresztülvigyék a megalkuvó pártvezetők leváltását. Megkísérelték az összefogást más, a betegpénztári csoporttal szembenálló ellenzéki mozgalmakkal. Ez a lépésük azonban zsákutcába vezetett, mert a többi ellenzéki csoport vezetőinek többsége nemcsak a betegpénztáriakkal állott szemben, hanem a marxizmussal is.

1889-ben, a II. Internacionálé alakuló kongresszusa során a magyarországi radikális szocialisták a nemzetközi munkásmozgalom segítségét kérték a magyarországi munkásmozgalomban kialakult helyzet megváltoztatásához. Frankel Leó, Viktor Adler és Wilhelm Liebknecht — a rendelkezésünkre álló adatok szerint — maguk is szorgalmazták a magyarországi vitás kérdések megoldását. Ennek eredményeként 1889 őszén az Általános Munkáspárt vezetőségi ülése Ihrlingert leváltotta a pártban viselt funkcióiról és a radikális szocialista Engelmann Pált állította a párt élére.

Engelmann vezetésével kiszélesült a párt propagandatevékenysége, megindult a közvetlen kapcsolatok kiépítése az üzemekkel, s a párt vezetése alatt álló szakszervezetek szervezése. 1890-ben az első május elseji nagygyűlésen Budapesten 60 000 munkás vett részt, és a nagyobb vidéki városokban is több ezer dolgozó tüntetett a párt követelései mellett. Engelmann sikerrel kísérelte meg, hogy eloszlassa a korábbi párvezetéssel szemben létrejött ellenzéki csoportok becsületes erőinek bizalmatlanságát, bevonja őket a pártmunkába, s elszigetelje az ellenzék jobboldali elemeit. Az új pártvezetés kiterjesztette tevékenységét a vidéki ipari központokra is, emellett egyik fontos feladatának azt tartotta, hogy az ipari munkások mellett a mezőgazdasági proletariátust is megnyerje a szocializmus eszméinek.

E gyors fejlődés teremtette meg a feltételeit a Magyarországi

Szociáldemokrata Párt 1890-es megalakulásának. Az 1890-es kongresszuson a magyarországi munkásmozgalom nyíltan csatlakozott a nemzetközi szociáldemokrácia táborához. A kongresszuson elfogadott pártprogram, az 1890-es „Elvi nyilatkozat", nem mondta ki ugyan félreérthetetlenül, hogy a végcélt csak forradalom révén lehet elérni, s követeléseiben sem vette eléggé figyelembe a magyarországi viszonyok sajátosságait, de az osztályellentétek leplezgetése, a mindenáron való törvényesség és a parlamentarizmus szerepének túlértékelése ellen lépett fel, s alapjában véve marxista módon határozta meg a magyarországi proletariátus feladatait. Az MSZDP 1890-es megalakulása azt jelzi, hogy 1889—90-ben a magyar munkásmozgalomban *fordulat* kezdődött — a marxista köntösben fellépő kispolgári reformizmustól a valóságos marxizmus, a forradalmi munkáspolitika irányába. Ez a fordulat azonban 1890-ben még *nem vált teljessé.*

Az 1890-es kongresszus után tovább folytatódott a párt tevékenységének fellendülése. Különösen nagy sikereket ért el a párt a Békés megyei agrárproletariátus körében. A munkásmozgalom fellendülését a kormány részben a munkások elleni terrorintézkedésekkel, részben a betegpénztár állami fennhatóság alá vonásával igyekezett meggátolni. A kormány e lépései láttán Csillag Zsigmondék csoportja előbb arra akarta rávenni a pártot, hogy mérsékelje tevékenységét, majd a viharsarki megmozdulások után — a következményektől félve — a betegpénztári tisztviselők lemondtak pártvezetőségi tagságukról. A pártvezetőségből való kiválásuk, vagyis a párt és a betegpénztár vezetésének kettéválása kedvező helyzetet teremthetett volna az osztályharcos irányzat számára. Az a mód azonban, ahogy a kettéválás történt, mégsem volt szerencsés. A betegpénztáriak nem voltak hajlandók feladni a pártvezetésre gyakorolt befolyásukat. Kikényszerítették, hogy visszalépésük ellenére is beleszóljanak a pártvezetőség tanácskozásaiba, s részben a pártlapoknál is megtartották funkcióikat. Kezükben maradt a párt vagyonának kezelése is. Ennek ellenére a betegpénztáriak kiválása folytán tovább erősödött Engelmann és a mögötte álló osztályharcos erők befolyása a pártban.

Engelmann felszólítására a radikálisoknak még különálló, főleg gyári munkásokból álló csoportja is csatlakozott a párthoz. Engelmannék nagy gondot fordítottak a fiatal, tehetséges munkások felkutatására, azért, hogy megfelelő elméleti képzés után belőlük egészítsék ki a párt vezető gárdáját. Hozzáfogtak, hogy a párt befolyását új munkásrétegekre terjesszék ki. Engelmann Pál a gyári munkások, a bányászok és a földmunkások szervezését tartotta a legfontosabbnak. A földmunkásokat — ott, ahol másképp nem lehetett — illegális szervezkedésre szólították fel. A szakszervezeteken belül félillegális „ellenállási pénztárak" létrehozásán munkálkodtak, a szakszervezeti mozgalom irányítására pedig létrehozták a Szakszervezeti Tanácsot. A mozgalom megerősödését nagyobb politikai akciók megindítására kívánták felhasználni.

A betegpénztári vezetőgárdának

— amely ekkor már sokkal inkább a kormánytól, mint a munkásoktól függött — nagy gondot okozott a párt osztályharcos irányú fejlődése. Válaszút elé került: vagy teljesen megszakítja kapcsolatait a párttal, vagy megváltoztatja a párton belüli helyzetet. Mivel az előbbit nem akarta, támadásba ment át a radikális szocialisták vezetőszerepe ellen. A fő tüzet eleinte Engelmannra irányították. 1892 augusztusában pedig puccsszerűen leváltották az egész régi vezetőséget, s a párt lapjait a betegpénztáriak által támogatott csoportnak adták át. Az 1893 januárjában összeült kongresszuson a régi vezetőséget nem engedték szóhoz jutni. Engels Frigyesnek a kongresszushoz intézett levelét, amelyben a marxizmus nagy tanítómestere szót emelt Engelmann Pál mellett, a betegpénztáriak emberei eltitkolták a küldöttek előtt. A pártviszály ügyét nem engedték tárgyalni, nehogy az osztályharcos erők feltárják a tájékozatlan vidéki küldöttek előtt a való helyzetet. Emiatt az osztályharcos csoport kivonult a kongresszusról, arra számítva, hogy az távozásukkal határozatképtelenné válik és berekeszti ülését. Számításuk azonban nem vált be. A csonka kongresszus megszavazta a régi vezetők eltávolítását és megerősítette az új, puccsszerűen hatalomra került vezetőséget. A betegpénztári gárda egyelőre háttérben maradt, a megválasztottak többsége azonban átmenetileg a Csillag—Kürschner-csoport politikai irányvonalát tette magáévá.

A kormány, látva a betegpénztáriak lojalitását és az Engelmann-csoporttal szembeni fellépését, nem kifogásolta a pártvezetés és a betegpénztár összefonódását.

Az osztályharcos irányzat veresége azonban egyelőre átmenetinek bizonyult. Számos szakma munkásaitól támogatva, az osztályharcos csoport „A munkás" című lap köré tömörült, s 1894 januárjában, az aradi kongresszuson megalapította a Magyarországi Szociáldemokrata Munkáspártot. S. Vincze Edit könyvének jelentős érdeme, hogy feltárja és részletesen elemzi az Engelmann által vezetett „Munkás"-csoport tevékenységét és a magyarországi problémák marxista megoldására irányuló politikáját. Ugyanakkor szembeállítja vele a betegpénztáriakkal szövetséges MSzDP vezetők helytelen, az élesebb osztályösszeütközéseket kerülő, a „kényesebb" területekről visszahúzódó, megalkuvó irányvonalát. Kimutatja, hogy opportunista politikájuk kudarca, a „Munkás"-csoport sikerei, a munkástömegeknek a betegpénztári csoport iránti ellenszenve az MSzDP vezetőségének bomlását vonta maga után. Az MSzDP-ben még az aradi kongresszus előtt új radikális irányzat keletkezett, amely ismét keresztülvitte a pártvezetés és a betegpénztár kettéválasztását, s 1894 tavaszán megegyezett a „Munkás"-csoporttal a két párt egyesítésében.

A két párt egyesítése az 1894-es MSzDP kongresszuson történt meg. Az Engelmannra vonatkozó korábbi kizárási határozatot azonban a radikálisok ekkor sem tudták megváltoztatni. Engelmann Pál kizárása ezzel véglegessé vált. Az új vezetőség élére a Magyarországról származó Silberberg Ignác nyomdászt, az

osztrák szociáldemokrata párt volt vezetőségi tagját állították.

Az egyesült párt vezetésével rövidesen újból fellendült a szocialista agitáció mind az ipari munkások, mind pedig a földmunkások körében. Tömegmozgalom bontakozott ki az általános választójogért, a gyülekezési és szervezkedési szabadságért. Tüntetések voltak az alföldi kivételes állapotok ellen. A Népszava és az agitáció élesen bírálta a kormányszervek és a tőkések tevékenységét.

A kormány a párt harcos tevékenységére egyrészt a terror fokozásával válaszolt, másrészt megpróbálta aktivizálni a nacionalista alapon álló „Nemzeti Demokrata Munkáspárt"-ot a szociáldemokraták ellen. Ez utóbbi kísérlete kudarcba fulladt. Ámde a munkásmozgalom egységének megbontását a nemzeti demokraták helyett elvégezték a betegpénztáriak.

Alig pár hónappal az egyesülés után Kiss Adolf, Kürschner Jakab és Csillag Zsigmond kezdtek híveket toborozni az új pártvezetőség, különösen pedig Silberberg ellen. Taktikájuk hasonló volt az Engelmann ellen alkalmazott taktikához. Tervük végrehajtását megkönnyítette, hogy a vezetőség radikális szárnya időközben — részben a hatósági önkény, részben más okok következtében — meggyengült. Silberberget letartóztatták. Az általa szerkesztett Népszava 1896 február végén megszűnt. Az osztályharcos irányzat újabb vereségéhez az is hozzájárult, hogy az osztrák szociáldemokrata párt — nem értve a két frakció közötti harc jelentőségét — végképp megvonta tőle támogatását.

A betegpénztárral szövetkezett pártvezetők a munkásosztály harcának forradalmi irányba való fejlesztése helyett egyre nyíltabban a „békés" szervezkedés szószólóivá lettek. 1896-ban ígéretet tettek a kormánynak, hogy a millenniumi ünnepségeket nem fogják tüntetésekkel „megzavarni". Az MSzDP ettől az időtől kezdve a következő két évtized folyamán *gyakorlatilag* a fennálló politikai rendszer talaján álló ellenzéki párt lett, bár szavakban szocialistának és nem egyszer forradalminak is vallotta magát.

A könyv utolsó fejezete az MSzDP 1896-os IV. kongresszusával, az opportunizmus megszilárdulásával, a kialakulóban levő munkás-paraszt szövetség megbomlásával, az osztályharcos erők vereségének okaival és a korszak eddigi marxista irodalmának bírálatával foglalkozik.

S. Vincze Editnek igaza van, amikor az eddigi álláspontokkal ellentétben, az 1896-os esztendőt jelöli meg az opportunizmus irányába történt *döntő fordulat* évének. Helyes, hogy az osztályharcos erőknek a betegpénztáriak és szövetségeseik elleni századvégi küzdelmeit már csak utóharcoknak nevezi. (Tegyük hozzá: ezek az utóharcok a kommunista párt létrejöttét megelőző századeleji új baloldali csoportosulások előzményeinek tekinthetők.) Téved azonban akkor, amikor az 1896-os eseményeket egyúttal az opportunista szárny vezetőszerepe megszilárdulásának is tartja. Az opportunista vezetés ellen fellépő — a szerző által is említett — 1898—99-es pártellenzék, megosztottsága ellenére elérte, hogy 1899-ben még egyszer leváltsa a betegpénztáriak szövetségeseit a

pártvezetésből. Igaz ugyan, hogy az opportunista szárny, ma még ismeretlen módon, néhány hónap múlva visszaszerezte pozícióit, az előbbi tény mégis azt mutatja, hogy a „megszilárdulás" nem 1896-ban, hanem 1899 után, a századforduló idején következett be.

Az 1898—99-es pártellenzékről S. Vincze Edit csak azt jegyzi meg, hogy ebben nagyjából ugyanazok a szervezetek vettek részt, amelyek korábban Engelmannt és Silberberget támogatták. Engelmannról pedig azt írja, hogy 1894 után az osztrák és német szociáldemokrata lapok magyarországi tudósítójaként dolgozott; a magyarországi munkásmozgalomban nem vett részt, csupán a radikálisok egy szűk csoportjával, később pedig valószínűleg Alpári Gyulával volt kapcsolata. Az 1898—99-es pártellenzék soraiban azonban nemcsak a korábban Engelmannt támogató szervezetek vettek részt, hanem maga Engelmann is. Egyes dokumentumok az ellenzék vezetői között elsőként Engelmann Pált említik meg. Az ellenzék 1899-es kettészakadása után Engelmann azokkal tartott, akik megalapították a Mezőfi-féle Újjászervezett Szociáldemokrata Pártot.

Az események tárgyalásának korai lezárása miatt a szerző nem elemzi azt, hogy miben különbözött a kilencvenes évek második felének opportunizmusa a nyolcvanas évek marxista mezben fellépő kispolgári reformizmusától. Pedig volt különbség a két évtized opportunizmusa között, s a kispolgári reformizmusnak egy burkoltabb opportunista irányzattá való átalakulása kétségtelenül megkönnyítette a kialakuló munkásarisztokráciának a betegpénztár kispolgári elemeivel való összefogását.

Nem kielégítő az osztályharcos csoport vereségének indokolása során azon tény magyarázata, hogy mi tartotta távol a magyarországi „értelmiség zömét" a szocialista eszméktől? (I. m. 253. o.) A szerző szerint az ok: a magyarországi kapitalista fejlődés korlátozottsága és hazánk függő helyzete, vagyis az, hogy a polgári demokratikus átalakulás befejezése, s nem a szocialista forradalom volt napirenden. Ha ez igaz lenne, akkor mi az oka annak, hogy a cári Oroszországban — ahol a polgári demokratikus átalakulás még „befejezetlenebb" volt, mint Magyarországon — az értelmiség forradalmár csoportjainak jelentékeny része csatlakozott a szocialista mozgalomhoz? (Persze, itt sem az értelmiség „zöme", mert a régi polgári értelmiség többségének megnyerésére ekkor még nem volt lehetőség.)

A szocialista magyar értelmiség hiányának véleményem szerint inkább az volt az oka, hogy Magyarországon 1848—49-ben *volt* polgári forradalom, s ennek befejezetlenségét a túlnyomórészt nemesi és polgári származású értelmiség nem érezte annyira nyomasztónak, mint az orosz értelmiség java a cári zsarnokságot. (Egy-két évtized múlva természetesen Magyarországon is új helyzet alakult ki, s ennek hatására létrejött a magyar értelmiség szocialista szárnya is.)

E hiányosságok ellenére S. Vincze Edit tanulmánya értékes és maradandó munka, amely sokat nyújt a párttörténet művelőinek, olvasóinak.

СОДЕРЖАНИЕ

Н. С. ХРУЩЕВ: К новыми успехам литературы и искусства 1
ДЕЖЕ НЕМЕШ: Классовая борьба на настоящем этапе нашего развития 18
ЙОЖЕФ ШАНДОР: Некоторые вопросы организационного развития нашей партии 37
ЛАСЛО ЧАПО: Новый этап общего кризиса капитализма 48

ОБЗОР

Укрепление кооперативного хозяйства в первой кооперативной области страны (ЛАЙОШ МАРКО) 68
Совместная работа семьи и школы (ЖУЖА ОРТУТАИ) 78

МЕЖДУНАРОДНЫЙ ОБЗОР

XVI. съезд Французской Коммунистической Партии (БЕРНАРД КУРЕ) 86
Создатель новых отношений, новых людей (ФЕРЕНЦ ВАДАС) 96
Сорокалетняя борьба румынских коммунистов (ЕНЕ САНТО) 104

КРИТИКА И БИБЛИОГРАФИЯ

Государство и право Венгерской Советской Республики (ДЬЕРДЬ АНТАЛФИ) 114
Эдит Винце: Первые годы деятельности Социалдемократической Партии Венгрии (ПЕТЕР ШИМОН) 121

INHALT

N. S. HRUSCHTSCHOW: Zu neuen Erfolgen der Literatur und der Kunst — — — — — — — — — — — — — — — — 1
DEZSÖ NÉMES: Der Klassenkampf in der gegenwärtigen Fase unserer Entwicklung — — — — — — — — — — — — — — 18
JOZSEF SÁNDOR: Einige Fragen der Zusammensetzung unserer Partei 37
LÁSZLÓ CSAPÓ: Die neue Etappe der allgemeinen Krise des Kapitalismus — — — — — — — — — — — — — — — — 48

RUNDSCHAU

Die Konsolidierung der LPG-s in unserem ersten kollektivieren Komitat (LAJOS MARKÓ) — — — — — — — — — — — — — 68
Zusammenarbeit von Schule und Familie in der Erziehung der Kinder (ZSUZSA ORTUTAY) — — — — — — — — — — — — 78

INTERNATIONALE RUNDSCHAU

Der XVI. Parteitag der Kommunistischen Partei Frankreichs (BERNARD COURET) — — — — — — — — — — — — — 86
Schöpfer neuer Verhältnisse neuer Menschen (Zum 40-sten jahrestag des Kommunistischen Partei der Tchechoslowakei) (FERENC VADÁSZ) — — — — — — — — — — — — — 96
Vierzig Jahre Kampf der rumänischen Kommunisten (JENŐ SZÁNTÓ) 104

BUCHBESPRECHUNGEN

Staat und Recht in der Ungarischen Räterepublik (GYÖRGY ANTALFFY) — — — — — — — — — — — — 114
Edit Vincze: Gründung und Anfangstätigkeit der Sozialdemokratischen Partei Ungarns (PÉTER SIMON) — — — — — — — — — — 121

SOMMAIRE

N. S. CHROUCHTCHOV: Aux nouveaux succès de la litterature et des arts — — — — — — — — — — — — — — — — *1*
DEZSŐ NEMES: La lutte de classe dans l'étape actuelle de notre développement — — — — — — — — — — — — — — — *18*
JÓZSEF SÁNDOR: Quelques problèmes du développement de la composition du Parti — — — — — — — — — — — — — — *37*
LASZLÓ CSAPÓ: Nouveau phase de la crise générale du capitalisme *48*

REVUES

Consolidation des cooperatives agricoles dans le premier département entièrement collectivisé (LAJOS MARKÓ) — — — — — — — *68*
Coopération de l'école et de la famille dans l'éducation (ZSUZSA ORTUTAY) — — — — — — — — — — — — *78*

REVUE INTERNATIONALE

Le XVI-ème Congrès de Parti Communiste Français (BERNARD COURET) — — — — — — — — — — — — — *86*
Créateur de conditions nouvelles et d'hommes nouvaux (Le 40 ème anniversaire du Parti Communiste Tchecoslovaque) (FERENC VADÁSZ) — — — — — — — — — — — — — *96*
40 ans de luttes des communistes roumains (JENŐ SZÁNTÓ) — — *104*

COMPTS-RENDUS

État et droit dans la République des Soviets Hongrois (GYÖRGY ANTALFFY) — — — — — — — — — — — *114*
Edit Vincze: Fondation et premières activités du Parti Social-démocrate Hongrois (PÉTER SIMON) — — — — — — — — — *121*

CONTENTS

N. S. KHRUSHCHEV: Towards new successes in literature and art — *1*
DEZSŐ NEMES: The class struggle in the present stage of our development — — — — — — — — — — — — — — — *18*
JÓZSEF SÁNDOR: Some questions relating to the composition of our Party — — — — — — — — — — — — — — — — *37*
LASZLÓ CSAPÓ: New phase of the general crisis of capitalism — — *48*

REVIEW

Consolidation of the cooperative farms in our first cooperative county (LAJOS MARKÓ) — — — — — — — — — — — — — *68*
Collaboration of school and family in the field of education (ZSUZSA ORTUTAY) — — — — — — — — — — — — *78*

INTERNATIONAL REVIEW

The 16th Congress of the Communist Party of France (BERNARD COURET) — — — — — — — — — — — — — *86*
Creator of new relations, new human beings; on the 40th anniversary of the founding of the Communist Party of Czechoslovakia (FERENC VADÁSZ) — — — — — — — — — — — — — *96*
The Rumanian Communists' forty years of struggle (JENŐ SZÁNTÓ) *104*

BOOK REVIEWS

The Hungarian Soviet Republic — State and Law (GYÖRGY ANTALFFY) — — — — — — — — — — — — — *114*
Edit S. Vincze: Foundation and initial period of the Social Democratic Party of Hungary (PÉTER SIMON) — — — — — — — — *121*

E SZÁM SZERZOI:

NEMES DEZSŐ: az MSZMP P.B. tagja, **SÁNDOR JÓZSEF:** az MSZMP K. B. Párt- és tömegszervezetek osztályának vezetője. **Dr. CSAPÓ LÁSZLÓ:** aspiráns, a Marx Károly Közgazdasági Egyetem adjunktusa, **Dr. MARKÓ LAJOS:** kandidátus, az F. M. Mezőgazdasági Szervezési Intézetének munkatársa, **ORTUTAY ZSUZSA:** a Magyar Nők Országos Tanácsának titkára, **BERNARD COURET:** újságíró. **VADÁSZ FERENC:** újságíró. **SZÁNTÓ JENŐ: újságíró, Dr. ANTALFFY GYÖRGY** jogtörténész, **SIMON PÉTER:** történész

SZERKESZTŐBIZOTTSÁG:

Fehér Lajos, Friss István, Háy László, Kállai Gyula (főszerkesztő), Kiss Károly, Komját Irén (felelős szerkesztő), Molnár Erik, Nemes Dezső, Németh Károly, Orbán László, Szigeti József, Szirmai István

Ára 3.— Ft